

THE GREAT COLLECTION V

ชุด ปู ช นี ย บุ ค ค ล

ดร.บัว องภากรณ์

ปรมาจารย์ทางเศรษฐกิจ-การคลัง

ประวัติและความคิด

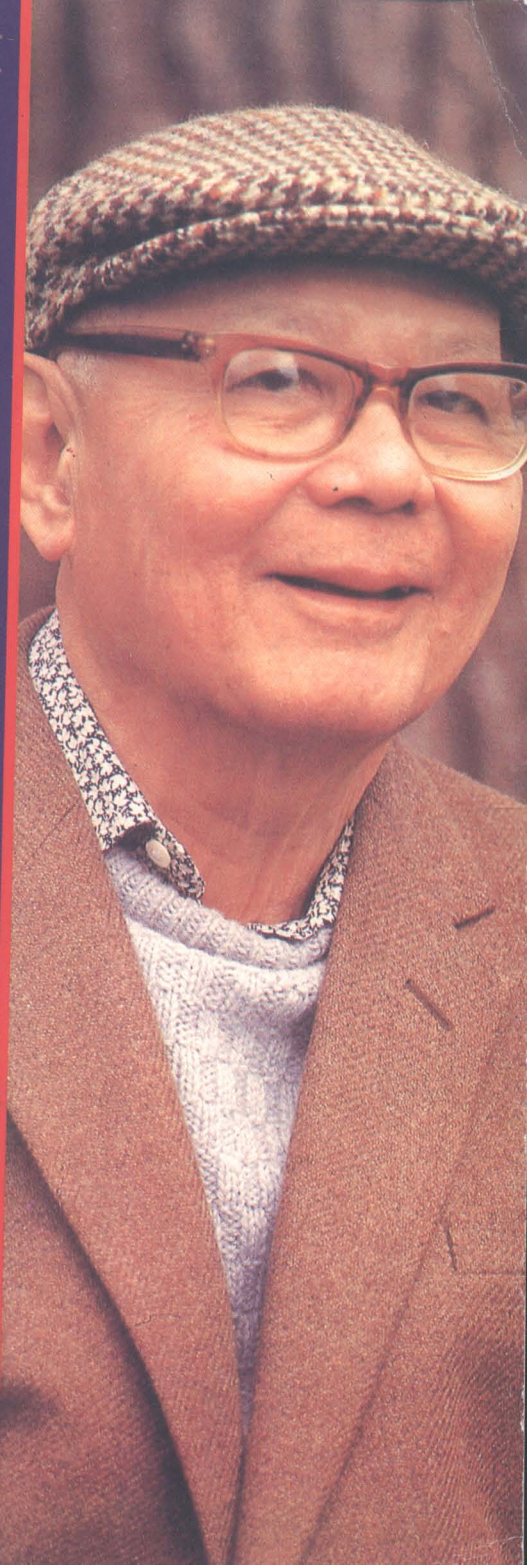
ผลงานและทรรศนะทางการเงิน-การคลัง
เผยแพร่เป็นชุดสะสมมตะเป็นครั้งแรก

รวบรวมและเรียบเรียงโดย วิฑาธร เชื่องกุล

ห้ามซื้อขาย

ภาพปกหน้าพร้อมน.ส.พ."คลังธุรกิจ"วางแผงเฉพาะวันที่ 100 วันที่ 7 ตุลาคม-13 ตุลาคม 2550

ตั้งแต่ 3,000 บาท
คนเดือนละ 3,900 บาท

SUK-HATAI P · L · A · C · E

สุขหทัย เพลส ร่มเกล้า กม.5

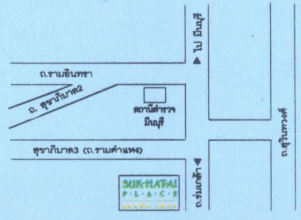
รูปแบบใหม่ของชีวิตส่วนตัว

สุขหทัย เพลส เป็นจุดเริ่มต้นของชีวิตอิสระ ในสิ่งแวดล้อมที่ทันสมัย
สุขหทัย เพลส เข้าใจวิถีชีวิตและความต้องการของคนหนุ่มสาวในปัจจุบัน
จึงคิดค้นห้องชุดใหม่ถึง 4 แบบ คือ

- แบบ STUDIO
- แบบ 1 ห้องนอน
- แบบ 2 ห้องนอน
- แบบ PRIVATE COURT

พื้นที่ห้องกว้าง 32-37 ตารางเมตร พร้อมเครื่องปรับอากาศทั้งโครงการ

จะเปิดจองวันที่ 18-27 ธันวาคม 2535 นี้

โทร. 518-3135-6, 482-7280-1

เจ้าของโครงการ บริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน) ทุนจดทะเบียน 50 ล้านบาท โฉนดที่ดินเลขที่ 1350 ด.คลองสอง อ. แสลงแสน แขวงเมืองมื่นบุรี กรุงเทพฯ 10200
ดำเนินการโดย บริษัทอานา จำกัด เลขที่ 112/53-75 ศูนย์การค้าพาวิลเลียน สุขุมวิท 48 กรุงเทพฯ 10100

ชุด ปุ ช นี ย บุ ค ค ล

ประวัติและความคิด 2

ดร. ป๋วย อิงภากรณ์

ปรมาจารย์ทางเศรษฐกิจ-การคลัง

คำนำของบรรณาธิการ

การเลือกสรรงานของอ.ป๋วยมาพิมพ์เป็นอภิธานนาการครั้งนี้ มีแนวทางที่ทางนิตยสารคู่แข่ง ผู้จัดพิมพ์ได้เสนอบรรณาธิการไว้คือ 1)อยากให้เลือกรงานชิ้นที่เป็นประโยชน์และยังน่าสนใจอ่านสำหรับผู้่านทั่วไป ไม่ใช่รงานวิชาการที่หนักมาก หรือไม่เป็นงานในเชิงประวัติศาสตร์ที่เก่าไปด้วย กาลเวลาจนคนทั่วไปอาจไม่สนใจมากนัก 2)ขอให้เป็นเล่มกะทัดรัด ที่มีความหนาขนาดที่ทานถืออยู่นี้ ในแง่ของบรรณาธิการ ก็เห็นด้วยในข้อแรกและยอมรับในหลักการในข้อหลัง เพราะต้องการให้งานของอ.ป๋วย ได้มีโอกาสเผยแพร่ต่อสาธารณชนอย่างกว้างขวางมากกว่าที่เคยผ่านมา เมื่อป๋วย จะเป็นผู้ที่มีชื่อเสียง มีการรวมพิมพ์ผลงานมาแล้วหลายสิบเล่ม บางเล่มพิมพ์ 2-3 ครั้ง แต่ยอดพิมพ์ของหนังสือแต่ละเล่ม ในแต่ละครั้งก็คงอยู่ราว 8,000-5,000 เล่มเท่านั้น และในรอบ 4 ปีที่ผ่านมา นับตั้งแต่การดำเนินงานฉลองครบรอบอายุ 72 ปี อ.ป๋วย ในปี 2531 แล้ว ก็แทบไม่ได้มีการพิมพ์งานของอ.ป๋วย ออกมาอีก

แนวทางของบรรณาธิการเอง ในการเลือกบทความของอ.ป๋วย มาจัดหมวดหมู่และพิมพ์เป็นหนังสือชุดนี้ จะมองทั้งในแง่บริบททางประวัติศาสตร์ คือยุคสมัยที่อ.ป๋วย เขียนหรือพูด และในแง่แนวของเรื่อง

เช่นว่าเป็นเรื่องเชิงชีวิตประวัติและความคิด เรื่องเชิงเศรษฐกิจ สังคม การศึกษา ปรัชญา อะไรทำนองนี้ ที่ผ่านมามีผู้รวบรวมงานเขียนสั้น ๆ ของ อ.ป๋วย พิมพ์เป็นเล่ม โดยผู้รวบรวมหลาย โดยหลายสำนักพิมพ์ ใน ช่วงเวลาต่างกัน เช่น รวมสาส์นบ้าง เลือดไทยบ้าง คณะเศรษฐศาสตร์ ธรรมศาสตร์บ้าง บางเล่มก็รวมบทความทุกอย่างเท่าที่จะหาได้ในตอนนั้น โดยไม่ได้มีการจัดหมวดหมู่ ไม่มีคำนำอธิบายใดๆ บางเล่มก็รวมตาม แนวของเรื่อง ส่วนใหญ่ไม่ได้คำนึงถึงบริบททางประวัติศาสตร์ของงาน เขียนของอ.ป๋วยมากนัก มักจะเรียงลำดับบทความตามแนวหรือหมวดหมู่ ของหัวข้อเรื่อง มากกว่าจะเรียงลำดับตามยุคสมัยหรือเวลาที่อ.ป๋วยเขียน งานแต่ละชิ้น บรรณาธิการเองให้ความสำคัญกับเรื่องบริบททางประวัติ- ศาสตร์มาก เพราะนอกจากประวัติศาสตร์จะไม่หยุดนิ่ง มีการเปลี่ยนแปลง ตลอดแล้ว อ.ป๋วยก็เป็นปัญญาชนที่มีพัฒนาการทางความคิดและประสบ- การณ์ของท่านเองค่อนข้างมาก งานที่ท่านเขียนช่วงแรกๆ ในปลายทศ- ววรรษ 2490 และต้นทศวรรษ 2500 ย่อมแตกต่างจากงานที่เขียนใน ช่วงกลางทศ-วรรษ 2510 เป็นต้นไปอย่างสำคัญทั้งในด้านความคิด อ่าน การใช้ท่วงทำนอง สำนวน ภาษา บรรยากาศ

สำหรับหนังสือชุดประวัติและแนวคิด 2 นี้ บรรณาธิการได้ เลือกเรื่องที่อ.ป๋วยเขียนเล่าประสบการณ์ของตนเอง เป็นเรื่องทำนอง เดียวกับชุดที่แล้วที่ให้ชื่อว่า “ประวัติและแนวคิด” ก็เพราะว่าเป็นงานที่ สະທ້ອນທັງ 2 ด้าน งานเหล่านี้ อ.ป๋วยเขียนเป็นบทความสั้นๆ ในวาระต่าง- กันเช่น เพราะมีผู้ขอให้เขียนบ้าง เขียนเป็นที่ระลึกงานศพของญาติบ้าง ในหนังสือชุดประวัติและแนวคิด 1-2 นี้ บรรณาธิการได้ใช้วิธีเลือกและ

เรียงลำดับความ โดยพิจารณาความต่อเนื่องทางเวลาของเรื่องราวที่อ.ป๋วย
เล่าเป็นหลัก โดยไม่ได้เรียงลำดับบทความ ตามปี พ.ศ.ที่อ.ป๋วยเขียน
งานแต่ละชิ้น ในเล่มนี้ประกอบไปด้วยบทความ 4 ชิ้น เริ่มจาก (1)
ธรรมชาติและการเมือง เพื่อให้เห็นบรรยากาศช่วงที่อ.ป๋วยเข้าไปเป็น
นักศึกษาที่นั่น คือ ในราวปี 2476-2480 (2) ทหารชั่วคราว

บรรณาธิการได้เขียนถึงประวัติย่อของอ.ป๋วยไว้ในประวัติและ
แนวคิดเล่ม 1 แล้ว จึงจะไม่กล่าวซ้ำในที่นี้ จะขอกว่าเพียงที่มาของ
บทความ และบรรยากาศในยุคสมัยที่บทความแต่ละชิ้นได้เขียนขึ้น
ดังต่อไปนี้คือ

“ธรรมชาติและการเมือง” เป็นปาฐกถา ซึ่งท่านได้แสดง
ตามคำเชิญของสมาคมเศรษฐศาสตร์ธรรมชาติ ในวันที่ 13 มิถุนายน
2518 ในวันเลือกตั้งนากสมาคมเศรษฐศาสตร์ บรรยากาศในบ้านเมือง
ในช่วงเป็นยุคที่มีเสรีภาพประชาธิปไตยมากที่สุดยุคหนึ่งในช่วงชีวิตของ
อ.ป๋วยหลังจากเหตุการณ์เรียกร้องประชาธิปไตยของนักศึกษาในเดือน
ตุลาคม 2516 ได้มีการนำระบบประชาธิปไตยแบบรัฐสภากลับมาใช้อีกครั้ง
มีรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ รัฐบาลพลเรือนที่มาจากการเลือกตั้ง ประชาชน
มีเสรีภาพในการแสดงออก แนวคิดประชาธิปไตยแบบตะวันตก รวมทั้ง
ประชาธิปไตยแบบสังคมนิยมแพร่หลายมาก ในช่วงหลัง 14 ตุลาคม
2516 อ.ป๋วยปฏิบัติตำแหน่งนายกรัฐมนตรีรักษาการ ที่มีผู้ทาบตามท่าน
แต่ก็ยินดีช่วยงานในฐานะสมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติ และประธาน
คณะที่ปรึกษาฝ่ายเศรษฐกิจของนายกรัฐมนตรีสัญญา ธรรมศักดิ์ ตำแหน่ง
งานประจำของท่านคือ อธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ซึ่งดูจะเป็น

ตำแหน่งที่ท่านรักมากกว่าตำแหน่งอื่น ท่านได้ไปแสดงปาฐกถาเรื่องนี้ ใน
หมู่ศิษย์เก่าของคณะเศรษฐศาสตร์ ธรรมศาสตร์ ซึ่งเป็นรุ่นน้องลูกศิษย์ลูก
หาของท่าน ดังนั้นท่านจึงพูดอย่างเปิดเผยเป็นกันเอง และอย่างภาค
ภูมิใจในสถาบัน จนคนที่ไม่ได้เป็นศิษย์เก่าธรรมศาสตร์หรือไม่เข้าใจบรร
ยากาศช่วงนั้น อาจจะรู้สึกว่าคุณออกจะพูด “โอ” อยู่บ้าง บรรณาธิ
การเลือกงานชิ้นนี้ เพราะเห็นว่าทำให้ทราบภูมิหลังทางการศึกษาและแนว
คิดของอ.ป๋วยได้ดี รวมทั้งเหตุผลที่ท่านเลือกเรียนที่ L.S.E. แห่งมหา
วิทยาลัยลอนดอน ตลอดจนบรรยากาศที่นั่นด้วย

บทความเรื่องทหารชั่วคราว เขียนและพิมพ์ครั้งแรกในปี 2495
เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พันเอกสรรค์ ยุทธวงศ์ (น้อง
เขยของอ.ป๋วย) วันที่ 19 กรกฎาคม 2495 ช่วงนั้นอ.ป๋วยเรียนจบ
ปริญญาเอกทางเศรษฐศาสตร์จากอังกฤษ กลับมาทำงานที่กระทรวงการ
คลังได้ราว 3 ปี ตอนเขียนครั้งแรกเข้าใจว่าท่านคงจะเขียนได้ไม่เต็ม
ที่นัก เพราะถึงการเป็นเสรีไทยจะมีสถานะทางสังคมให้เป็นที่ภาคภูมิ
ใจว่าได้ทำงานช่วยชาติให้ไม่ต้องถูกฝ่ายสัมพันธมิตรปรับค่าปฏิमाกรรมสง
ครามแต่บรรยากาศการเมืองในช่วงปี 2495 เป็นยุคที่จอมพลป. ซึ่งเคย
ร่วมมือกับญี่ปุ่นกลับเข้ามาเป็นอำนาจเป็นนายกรัฐมนตรีอีก ขณะที่ผู้นำเสรี
ไทยคนสำคัญ คือ อ.ปรีดี พนมยงค์ ต้องลี้ภัยไปอยู่ต่างประเทศ ภาย
หลังจากถูกกลุ่มนายทหารบกทำรัฐประหาร โค่นล้มรัฐบาลในปี 2490
และอ.ปรีดีพยายามรวบรวมกำลังต่อต้านการรัฐประหารในปี 2495 แต่ก็
ไม่ประสบความสำเร็จ อย่างไรก็ตาม อ.ป๋วยก็ได้ปรับปรุงบทความนี้ใหม่
เพื่อตีพิมพ์เป็นส่วนหนึ่งของหนังสือของอ.ดิเรก ชัยนาม เรื่องไทยกับ

สงครามโลกครั้งที่สอง ในปี 2509 บทความนี้เป็นการเล่นเรื่องแบบเรียบ
ถ่ายทอดไปตรงมา จริงใจตามบุคลิกของท่าน

วิทยากร เชียงกุล
มหาวิทยาลัยรังสิต ปทุมธานี
พฤศจิกายน 2535

รวมงานเขียนเลือกสรรของ
อ.ป๋วย อึ๊งภากรณ์

ชุดปฐมนิยบุคคล

ประวัติ และความคิด 2

วิทยากร เชียงกุล บรรณาธิการ

ธรรมศาสตร์กับการเมือง

9

ทหารชั่วคราว

25

ธรรมศาสตร์กับการเมือง*

(ตัดทอนมาจากปาฐกถา ในวันเลือกตั้งนายกสมาคมเศรษฐศาสตร์ธรรมศาสตร์ประจำปี 2518-2519 วันที่ 13 มิถุนายน 2518 โดยบรรณาธิการ ได้ตัดข้อความที่เป็นอารัมภบทเกี่ยวกับสมาคม 3-4 หน้าแรกออกไป เนื่องจากเห็นว่าเป็นเรื่องพาดพิงเฉพาะเรื่องภายในสมาคมมากกว่า จะมีเนื้อหาสาระที่น่าสนใจ)

.... หนึ่งเราอาจจะกระชับความสัมพันธ์ระหว่างศิษย์เก่ากับมหาวิทยาลัย เราไม่ต้องการให้ไปอยู่ที่อื่น เราต้องการให้อยู่ด้วยกันที่นี้ดับที่อยู่ได้สบายอยู่ยาก เราอยู่ด้วยกันนี้แล้วเราจะได้หยิบยืมเงินซึ่งกันและกัน (หัวเราะ) แต่นี่ผมพูดถึงนักเศรษฐศาสตร์อย่างเดียว แต่ความอ่อนหนาฝากอยู่ด้วยกัน ผมหวังเป็นอย่างยิ่งว่าเมื่อสมาคมธรรมศาสตร์ไปสร้างตึกห้าชั้นแล้ว สมาคมเศรษฐศาสตร์ก็คงจะมีที่อยู่ที่นี่ สมาคมรัฐศาสตร์ก็คงจะมีที่อยู่ที่นี่ สมาคมพาณิชยศาสตร์ก็คงจะมีที่อยู่ที่นี่สมาคมสตรี ปีนี้เป็นปีของสตรี จะปีนี้หรือปีหน้าก็ยังมีที่อยู่ ที่ทำพระจันทร์ทองเรา ถึงแม้ว่าจะขยายงานของเราว่าจะออกไปอยู่ที่อื่น ที่รังสิต เป็นต้น ก็ไม่ได้หมายความว่า เราจะทอดทิ้งทำพระจันทร์ ตรงกันข้ามเราต้องการให้อยู่ที่ทำพระจันทร์นี้ เพราะฉะนั้นผมก็เลยเรียนว่าขอให้ท่านพยายาม

*พิมพ์ครั้งแรกใน “เศรษฐทรรศน์” รวมข้อคิดและข้อเขียนทางเศรษฐศาสตร์ของป๊วย อิงภากรณ์ สมาคมเศรษฐศาสตร์ ธรรมศาสตร์ 2523

กระชับความสัมพันธ์กับสมาคมศิษย์เก่าอื่น ๆ และเราก็เราผู้บริหารมหาวิทยาลัย ในปัจจุบันนี้ก็มีความสุขอย่างยิ่ง ผมไม่ทราบว่า ท่านสมาชิกทั้งหลาย จะหิวมากหรือน้อยแค่ไหน เมื่อเขานี้ผมอ่านหนังสือพิมพ์ว่าที่ผมได้รับ เชิญมาพูดในวันนี้จะพูดเรื่องเศรษฐกิจของประเทศไทย แต่ที่ผมบอก กับอาจารย์วรรณรัตน์ว่าที่ผมจะพูดนั้น พูดเรื่องประวัติศาสตร์กับการเมือง (ปรบมือ) ถ้าหากว่าผมจะพูดเศรษฐกิจแห่งประเทศไทยผมเข้าใจว่าความหิวของท่านจะมีมากขึ้น (หัวเราะ) เพราะฉะนั้นถ้าหากว่า ถ้าผมพูดเรื่อง การเมืองแล้ว ถึงแม้ว่าจะกินเวลามากกว่าเศรษฐกิจแห่งประเทศไทย อาจจะทำให้ความหิวลดน้อยลงก็ได้ เพราะฉะนั้น ผมจะขออนุญาตพูด เรื่องประวัติศาสตร์กับการเมือง ประวัติศาสตร์กับการเมืองไม่ใช่วิชาประวัติศาสตร์ และการเมือง แต่ประวัติศาสตร์กับการเมืองเอากันมันตรงๆ ไปเลย (หัวเราะ) ไม่ทราบว่าท่านทั้งหลายเห็นชอบด้วยไหม (ปรบมือ) เมื่อท่านทั้งหลายเห็น ชอบด้วย ผมจะขอขยายความแห่งการพูดออกเป็น 3 ตอน

ตอนที่ 1 ว่าด้วยประวัติ คนเราเมื่อแก่ๆ แล้วมักจะพูดถึง อดีตและด้วยสายตามองไปสู่อนาคตแต่อดีตก็เป็นของที่สำคัญ เพราะ ฉะนั้น ขอพูดเรื่องประวัติของประวัติศาสตร์ ม.ธ.ก. และ ม.ธ. (ปรบมือ) ถัดไปในตอนที่ 2 ผมจะขอพูดเรื่องการเมือง และตอนที่ 3 ผมจะขอพูด เรื่องปัจจุบันและอนาคต

มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมืองก่อตั้งขึ้นเมื่อปีพ.ศ. 2477 มีกำเนิดมาจากโรงเรียนกฎหมายซึ่งกรมหลวงราชบุรีฯ ได้ตั้งไว้ในปีพ.ศ. 2440 และในหลวงรัชกาลที่ 5 ท่านตั้งให้เป็นโรงเรียนหลวง คือ ก่อนนี้ยังเป็นโรงเรียนเอกชน พอรัชกาลที่ 5 ท่านตั้งให้เป็นโรงเรียนหลวงในปี พ.ศ.2454 เป็นโรงเรียนกฎหมายสังกัดกระทรวงยุติธรรม ต่อมาในปี พ.ศ.2467 รัฐบาลในขณะนั้นได้ตั้งสถานศึกษาขึ้นเพื่อที่จะ

อำนวยการในโรงเรียนกฎหมายของกระทรวงยุติธรรม เพื่อที่จะได้ให้เป็นที่
แหล่งผลิตเนติบัณฑิต ต่อมาในปี 2476 ระหว่างโรงเรียนกฎหมายก็ตั้ง
อยู่มาเรื่อย ๆ ในปี 2467 การเมืองเข้ามาครอบงำกับโรงเรียนกฎหมาย
กระทรวงยุติธรรม โดยที่ว่าโรงเรียนกฎหมายได้ถูกยุบไป แล้วก็ในปี
2476 นั้นโรงเรียนกฎหมายไปรวมกับโรงเรียนข้าราชการพลเรือนซึ่งอยู่
ในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย รวมกันเรียกว่าคณะนิติศาสตร์ อยู่ในสังกัด
ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ท่านทั้งหลายคงจะทราบและจำได้ว่ารัฐบาล
ของพระยามโนปกรณนิติธาดา และในระหว่างนั้นหลวงประดิษฐมนูธรรม
ได้ถูกเนรเทศไปอยู่ในยุโรปในฐานะที่เป็นผู้ที่ถูกกล่าวหาว่าเป็นคอมมิวนิสต์
แต่ต่อมาในปี 2476 นั้นเองหลวงประดิษฐมนูธรรมได้กลับมาในประเทศไทย
แล้วก็ได้มีการตั้งกรรมการขึ้นสอบสวนว่าเป็นคอมมิวนิสต์จริงหรือไม่
ซึ่งใคร ๆ ก็รู้ว่าคำตอบนั้นมีมาตั้งแต่ตั้งเดิมคือไม่เป็นจริง เพราะฉะนั้น
ในปี 2477 ม.ธ.ก. จึงได้ก่อกำเนิดขึ้น เหตุที่ ม.ธ.ก.กำเนิดขึ้นในปี
2477 นั้นมีความเกี่ยวข้องกับหลวงประดิษฐมนูธรรมอยู่อย่างมาก เพราะ
เหตุว่าหลวงประดิษฐมนูธรรมนั้นเมื่อเราทราบประวัติท่านเคยเรียนหนังสือ
อยู่ที่ฝรั่งเศสและในประเทศฝรั่งเศสนั้น นอกจากจะมีมหาวิทยาลัยปารีส
แล้วยังมีโรงเรียนที่ชื่ออยู่แห่งหนึ่ง คือ เอ กอลีฟ แดชิตัส โพลิติค
คือ Three schools of Political Science โรงเรียนนี้ชื่อเสียงเหลือ
เกินว่าได้ทำให้ประเทศฝรั่งเศสมีการศึกษาทางด้านรัฐศาสตร์และการเมือง
อย่างสูง เพราะฉะนั้นเมื่อหลวงประดิษฐมนูธรรมเป็นผู้ก่อตั้งมหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์ในปี 2476 ความจริงปี 2476 มาสำเร็จในปี 2477 นั้น
หลวงประดิษฐมนูธรรมได้ลอกแบบมาจาก เอ กอลีฟ แดชิตัส โพลิติค
มาตั้งชื่อโดยที่ท่านประยุกต์กับสภาพการเรียนกฎหมายในประเทศไทย คือ
นักเรียนกฎหมายในประเทศไทยขณะนั้นไม่ว่าจะเรียนอะไรจะต้องเรียน

วิชาธรรมศาสตร์ นิติศาสตร์ ธรรมศาสตร์ ก็เลยเอาธรรมศาสตร์มารวมกับ Science Politic ก็เลยเป็นธรรมศาสตร์และการเมืองนี่เป็นเค้าของมหาวิทยาลัย เรา คราวนี้ผมจะขอเว้นสักพักหนึ่ง แล้วอยากจะเรียนให้ทราบไอ้เรื่องเกี่ยวกับตัวเองของผมบ้าง ทุกคนก็คงจะทราบดีแล้วว่าผมเป็นนักเรียนรุ่นแรกที่เข้าศึกษาในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมือง พ.ศ.2477 แต่ในขณะที่เดียวกันเมื่อผมจบธรรมศาสตร์ไปแล้ว ผมก็เพิกเฉยเคราะห์ดี ได้ทุนจากรัฐบาลให้ไปศึกษาต่างประเทศ ผมก็ขึ้นไปได้ติคโดมในขณะนั้น เป็นห้องสมุดของมหาวิทยาลัยแล้วก็คิดว่าเราจะไปเรียนที่ไหนดี ก็ปรากฏว่ามีหนังสือคู่มือของการศึกษาวิชาเศรษฐศาสตร์อยู่เป็นปีใหญ่และเป็นของฝรั่งเศส แล้วเขาก็อ้างว่าไอ้ที่มหาวิทยาลัยที่มีชื่ออยู่ในขณะนั้นคือ London School of Economics and Political Science จะเห็นได้ว่าผู้ที่ก่อตั้ง London School of Economics and Political Science นั้นคือพวกเฟเบียน โซเชี่ยลลิสต์ มีเบอร์นาค ซอร์ มีเอช จี เวลส์* ซึ่งแล้วเขาก็ลอกแบบมาจากไหน มาจาก เอ กอติฟ แดชอิส โพลิติค ซึ่งก็เข้ากันดีกับวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง เมื่อผมไปอยู่ใน London School of Economics and Political Science ก็รู้สึกอบอุ่นใจเหมือนกันกับที่อยู่ในธรรมศาสตร์และการเมือง London School of Economics and Political Science แก่กว่าธรรมศาสตร์อยู่ประมาณเกือบ 40 ปี ของเขาที่เกิดปีพ.ศ. 2438 ของเราเกิดในปีพ.ศ. 2477 ในทัศนะของผมมีอคติพอใช้ คือ รู้สึกว่าสองสถาบันนี้ยังดำรงชื่อเสียงอยู่เรื่อยๆ ส่วน เอ กอติฟ แดชอิส ที่ปารีสนั้น บัดนี้ได้กลายเป็นแปลงไม้ไคร้ชื่อเสียง

*ต้นฉบับถอดเทปที่พิมพ์ครั้งแรก พิมพ์ว่า “มีF cwells” เข้าใจว่าคนถอดเทปถ่ายทอดคลาดเคลื่อน น่าจะเป็น “มีH.G. Wells” นักเขียนปัญญาชนอังกฤษหัวก้าวหน้าในสมัยนั้น คนที่เป็นผู้ก่อตั้งLSE ที่สำคัญอีกคนหนึ่งคือ Beatrice Webb -บ.ก.

แล้วเป็นโรงเรียนธรรมดาไป เพราะฉะนั้น ก็เป็นที่ยืนหยัดกันอยู่เสมอว่า ถ้าหากพูดถึงยุโรปแล้วเรื่องสังคมศาสตร์นี้ไม่มีใครเกิน London School of Economics and Political Science แต่พูดถึงเอเซียแล้วไม่มีใครควรที่จะดีเกินกว่ามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (ปรบมือ) โปรดคำนึงที่ผมใช้ว่า “ควร” มันอาจจะยังไม่ใช่ มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมืองมีชีวิตอยู่ตลอดเวลาและก็ในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 ก็เป็นที่ของสมุหยังยีใหญ่ คือ เสรีไทย เป็นที่ทำการสำหรับเสรีไทยจะได้ใช้วิธีหลบตะแลงเพื่อที่จะทำให้ญี่ปุ่นเชื่อ และก็ในขณะเดียวกันก็เอาพวกที่จะต่อสู้กับญี่ปุ่นนั้นเข้ามาเลี้ยงไว้ในมหาวิทยาลัยของเราที่ศึกโดมนี้แหละครับ ไม่ใช่ที่อื่น เพราะฉะนั้นถ้าพูดไปแล้วแม้ว่าวิชาความรู้ของเรามันก็คืออยู่แล้วละ แต่ไอ้ความที่มหาวิทยาลัยของเราบำเพ็ญคนให้เป็นประโยชน์แก่ประชาชนและประชาชาตินั้น ได้เริ่มทำมาตลอดไม่มีที่สิ้นสุดและในขณะนั้นถ้าหากเกิดว่าญี่ปุ่นเกิดชนะขึ้นมา ก็เชื่อว่ามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมืองของเราคงไม่มีอยู่ต้องกระเด็นไปหมด แต่เคราะห์ดีที่เขาได้ไปหมด จึงได้ดำรงชีพของมหาวิทยาลัยกันมาจนกระทั่งปี 2495 ซึ่งรัฐบาลในสมัยนั้นเห็นว่ามึนบุคคลหลายคนซึ่งเป็นอันตรายแก่บ้านเมือง เช่น คุณไสว สุทธิพิทักษ์ เป็นต้น (หัวเราะ) เพราะฉะนั้น (ปรบมือ) ไอ้มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมืองนี้เอาการเมืองออกไปเสียดีกว่า ก็เลยกลายเป็นมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์เฉยๆ วิชาธรรมศาสตร์ และการเมืองก็เหลือธรรมศาสตร์เฉยๆ ส่วนผู้ประสาทการซึ่งนับว่าเป็นผู้ที่บริหารสูงสุดของมหาวิทยาลัยก็เลยเปลี่ยนกลายเป็นอธิการบดี ผมอยากเสนอให้พวกเรานั่งคิดกันสักนิดว่า คำว่า “ผู้ประสาทการกับอธิการบดี” มันแตกต่างกันอย่างไร อธิการบดี อธิการก็ใหญ่ บดก็ใหญ่ ถ้าเช่นนั้นก็ใหญ่สองหน (หัวเราะ) อธิการบดีนั้นใหญ่เหลือเกินใหญ่สองหน ส่วนผู้ประสาทการนั้น

ถ้าเปิดพจนานุกรมดู แปลว่า ผู้อำนวยความสะดวก ผู้รับใช้ ซึ่งรับใช้ ซึ่งตรงกับหน้าที่ของผมซึ่งกำลังทำอยู่ในขณะนี้คือ รับใช้อาจารย์อภิชัยเอเย อาจารย์เกริกเกียรติเอเย รับใช้นักศึกษาเอเย รับใช้นักศึกษาเก่า นักศึกษาใหม่นี้มันผัดกันแบบนี้ แต่ว่าในขณะนั้นปี พ.ศ.2495 ผู้ที่มีอำนาจในบ้านเมืองเห็นว่าอย่ารับใช้กันเลย เป็นใหญ่กันดีกว่า ก็เลยเป็นใหญ่สองครั้ง อธิการก็ใหญ่ บดก็ยังไม่ใหญ่อยู่ จบภาคหนึ่ง (หัวเราะและปรบมือ) ถ้ายังไม่หิว ผมจะขอพูดการเมืองเป็นภาคสอง

ภาค 2 พวกเราเห็นเขาตัดเรื่องการเมืองออกจากชื่อของเรา เราเสียใจ แต่ว่าเราเป็นนักวิทยาศาสตร์ในทางสังคม เราพยายามเอาคติออกจากใจของเรา แล้วก็มานั่งคิดว่ามันตัดได้อย่างไร ไอ้การเมืองมันตัดกันได้อย่างไร นะฮะ ตัดกันได้อย่างไร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมืองออกมาจากการเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475 ในขณะนั้น พวกรุ่นพี่ของผมเป็นนักเรียนกฎหมาย พวกนักเรียนกฎหมายที่จะเสียสละชีวิตในปี พ.ศ. 2475 ทำนองเดียวกับพวก 14 ตุลาคม พวก 14 ตุลา นี่ มันไม่มาก วิญญาณเอเย อะไรเอเย ส่วน 2475 อย่างพวกนักเรียนกฎหมายตาย 7 ชั่วโมง ถ้าหากว่าถูกจับไป เจ็ดชั่วโมง เพราะฉะนั้น พวกเราบางทีถ้าไม่รู้ประวัติศาสตร์ บางทีเราก็นึกว่าอย่างนั้นอย่างนี้ แล้วเราเออวายนักศึกษากันได้ก็เป็นที่ดี เพราะฉะนั้น ในเรื่องแรก 2475 เราทั้งหลายในขณะนั้นซึ่งผมอยู่มัธยมแปดเท่านั้น พวกพี่ๆ เขาไปกันผมก็ไปกับเขาเหมือนกัน ในขณะนั้นมีอยู่สองกลุ่มในพวกเราที่ยอมเสียสละเพื่อชาติ เพื่อจะเปลี่ยนแปลงการปกครอง กลุ่มหนึ่งคือนักเรียนกฎหมาย อีกกลุ่มหนึ่งคือพวกทหารหนุ่ม ในขั้นแรกก็กลมเกลียวกันอย่างดีเหลือเกินทีเดียว ก็ทำนองเดียวกับหลวงประดิษฐ์ หลวงพิบูล กลมเกลียวกัน แต่ต่อมาก็ทำนองเดียวกับกระทิงแดงกับศูนย์นิสิตนักศึกษา ของพวกนี้ไม่ใช่ของใหม่ มันเป็น

ของเก่าก็เกิดแยกกัน มันก็ใครเด่นกว่าใคร อันนี้เป็นเรื่องของการเมือง เพราะฉะนั้นในขณะนั้นจะเห็นได้ว่านักเรียนกฎหมาย ซึ่งเป็นพวกรุ่นพี่ของ เราธรรมศาสตร์บัณฑิต ทั้งหลายเป็นการเมืองเต็มเปาไม่มีหย่อน ถัดมาใน ระหว่างสงครามโลกครั้งที่สอง เมื่อทหารกับพลเรือนแตกแยกกัน เสรีไทย ก็เกิดขึ้น นี่ก็เป็นธรรมดา ธรรมศาสตร์และการเมืองก็ยุ่งเข้ามาในการ เมืองระหว่างประเทศ เข้ามาเป็นเสรีไทยอย่างเต็มที่ นี่เป็นของที่ผมมอง เห็นว่าพวกเราที่ก่อกำเนิดมาจากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ วิชาธรรมศาสตร์ และการเมืองมันหนีการเมืองไม่ได้ ถึงแม้ว่าคุณจะต้องตัดหางเราด้วน แแต่ไหนไต่หางมันก็ยังอยู่และมันกระดิกอยู่นั่นแหละ (ปรบมือ) การเมือง มันยังอยู่ มันไปไม่ได้ เหตุผลข้อที่ 2 ที่ว่าการเมืองตัดไม่ได้คือ

1. เราสอนอะไร เราเรียนอะไรกันกฎหมาย รัฐศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ สังคมวิทยา พาณิชย บัญชี วารสาร ได้พวกเหล่านี้รวมทั้งศิลปศาสตร์ ประวัติศาสตร์ จิตวิทยา พวกเหล่านี้ถ้าคุณเอาการเมืองออกไปแล้ว ใ้อวิชา เหล่านี้เป็นวิชาชนิดไหน ขนมนโก๋ ขนมนโก๋ไม่มีข้างบนด้วย (ปรบมือ) ไม่มีได้ ไม่มีอะไร เรียนกันไปเป็นหุ่นเท่านั้น ทำบัญชีทำไป ไม่ได้คิดหกรกว่าบัญชี มันถูกหรือผิด มันโกงกันแต่ไหนอะไรนี่ เศรษฐศาสตร์ก็เรียนไป marginal Aggregate คุณว่ากันไป มันได้เรื่องสักอย่าง (ปรบมือ) นิติศาสตร์ก็เรียน กันไป จำนำ จำนอง ตัวแทน และไอ้กรอบของสังคมเป็นอย่างไร ซ้ำชั้น เป็นไร มันจะเรียนอย่างนี้ไม่ได้ เรียนอย่างนี้เรียนไปเป็นหุ่นแท้ๆ เพราะฉะนั้น มันจะต้อง interdisciplinary นักปราชญ์ในคณะเศรษฐศาสตร์ในปัจจุบัน เรียน Economics equitable simultaneous อย่างนั้นอย่างนั้นแล้วคิด ไม่ออกหรือครบ ต้องไปใช้เครื่องคอมพิวเตอร์ ได้คอมพิวเตอร์ก็ทำผิดเรื่อง ก็โตทำไม่ไม่เรียนสิ่งที่เห็นชัดๆ หล่่าปากคอก คือที่เขาเรียกกันว่าเรียน Political Economy นี่แหละสำคัญเหลือเกิน ไปเรียนอะไรก็ไม่รู้ เรียนมัน

ใช้ได้หรือครับ เศรษฐศาสตร์น้ำมันสูงๆ ขึ้นไปแต่อย่าลืมว่ากรอบของการเมืองมันบังคับไว้ไว้อยู่ไม่ว่าเราจะเรียนอะไรอยู่ที่ไหนนี่เป็นของสำคัญเหลือเกิน

อีกประการหนึ่งที่ผมอยากจะเรียนให้ทราบว่ สิ่งที่ผมประทับใจผมมากเหลือเกิน คือ ที่โรงเรียนผมที่ลอนดอน ส่วนมากเราเรียกกันว่า LSE, London School of Economics อาจารย์ของผมคือ สจวร์ต ราวบินส์ ซึ่งใครๆที่รู้จักในขณะนั้นเป็นโปรเฟสเซอร์ เลอเนล ราวบินส์ แกบอกว่อย่างนี้ นี่พวกคุณเรียน Economics, specialist economics ถ้าคุณเรียน Economics โอเค เรียนไป แต่แกบอกว่คุณเรียนไปครึ่งโรงเรียนเท่านั้น ชื่อของโรงเรียนเราว่ดั่งโยห์น มันยาวอย่างนี้ London School of Economics and Political Science ถ้าคุณเรียน Economics อย่างเดียวครึ่งโรงเรียน ถ้าคุณเรียน Political Science ด้วยเต็มโรงเรียน เพราะฉะนั้นเอาอย่างเงเราต้องเรียน Political Science ด้วยตามนี้ เป็นธรรมดาเราทำไม่ได้ ตอนที่ผมจะรับเป็นอธิการบดีนี่ ผมก็เห็นว่าประเพณีของไทยเรานี้ อธิการบดีที่ดีที่สุด ก็คืออธิการบดีที่เป็นใบ้ คือหมายความว่าไม่ออกเสียงเรื่องการเมืองอะไรทั้งสิ้น เข้ามาก็ขอรับกระผม (หัวเราะ) ได้เท่า (หัวเราะ) แล้วแต่รัฐบาลท่านก็แล้วกัน (ปรบมือ) แล้วแต่มติคณะรัฐมนตรี มติคณะรัฐมนตรีมาอย่างนี้ก็เอาอย่างนี้ ผมก็ขอตั้งเงื่อนไขไว้ว่าขออย่าให้ผมต้องเป็นอย่างนั้นเลย ผมขอสิทธิให้ผมได้พูดเรื่องการเมืองบ้าง จะพูดที่ไหนก็แล้วแต่ขอให้ผมมีโอกาส เมื่อวันก่อนนี้บ้านเมืองลงว่เงหรือที่ไหนก็ไม่รู้ว่ ผมขออนุญาตตั้งเงื่อนไขไว้ว่ ให้ผมพูดเรื่องการเมืองเพื่อที่ผมจะได้ช่วยนักศึกษาได้ วันนี้ผมใช้สิทธิของผมเพื่อมาช่วยนักศึกษาพวกโทนๆ ทั้งนั้น เพราะฉะนั้น นี่เป็นเรื่องที่จำเป็นที่จะต้องกล่าวกันให้มันชัด สรุปแล้วการตัดการเมืองออกจากการเรียนวิชามนุษยศาสตร์

และสังคมศาสตร์แล้วทำไมได้ ถ้าทำได้ก็หมายความว่าเราก็ไม่ได้ให้การ
ศึกษาที่ถูกต้องชนิดที่จำกัดจริงๆ แล้วก็อันตรายแก่สังคม ไม่ใช่เป็น
เพียงแต่ว่าเป็นสิ่งที่ไม่ควรทำ แต่เป็นสิ่งที่เป็นอันตรายแก่สังคมคือว่า
จะเห็นได้ว่าโลกมันเปลี่ยนอยู่เสมอ เมื่อก่อนนี้ใครสอนมาร์กซิสม์ ใครสอน
เลนินนิสม์ ใครอ่านหนังสือเหล่านี้ถูกจับเข้าคุกหมด อาจารย์ทวีป่านี่ไป
เยี่ยมแก่ได้แล้ว ถ้าแกยังไม่ดับชีพไปเสียก่อน เพราะแกสอนเศรษฐศาสตร์
สังคมนิยม ที่นี้เมื่ออ๊ตๆ กันเข้าไว้พอหลัง 14 ตุลาคม เป็นอย่างไร พวกนี้
ก็เหมือนพวกเราดอนเต็กๆ พ่อแม่เขาไม่ให้อ่านหนังสือไป เราก็หลบอ่าน
อาจารย์ทวีป่านี่เป็นต้น ก็หลบอ่านมาร์กซิสม์แล้วเสร็จแล้วยังไง สมัยนี้เราจะ
โทษเด็กได้อย่างไรเมื่อเขาจะอ่านแต่มาร์กซิสม์ เขาไม่อ่านอดัมสมิท เขา
อาจจะเอาแงๆ อันนี้อ่านแล้วสนุกดี อดัม สมิท มาแชลล์ มันชีด มันไม่มี
ปฏิวัติ (ปรนมื่อ) และมันไม่ค่อยจะตำใคร เพราะเขาไม่ค่อยชอบ มันสวิงกลับ
เข้ามา นี่เป็นอันตรายอย่างยิ่ง การจำกัดตัดการเมืองออกจากมหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์นี่เป็นของที่ไม่ควรจะทำ แต่ว่าถ้าหากถ้าเราจะมาเปลี่ยนแปลง
กันในขณะที่ มันก็ไม่จำเป็น เพราะเรารู้แล้วว่าธรรมศาสตร์จะต้องรวม
อยู่กับการเมือง เหมือนกับไทยกับสยามจะเอาไทยแลนด์หรือสยามผม
ไม่ว่า ขอให้มันตัวจริงอยู่แล้วกัน ขอให้มันเป็นเอกราชมือธิปไตยอยู่ก็พอ
เพราะฉะนั้นมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์จะมีการเมืองอยู่ในชื่อหรือไม่ ไม่
สำคัญแต่การเมืองมันต้องมีอยู่แล้ว ผมไม่แคร์

ภาค 3 (หัวเราะ) ปัจจุบันและอนาคตของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
กับการเมืองในต้นปีการศึกษานี้ มหาวิทยาลัยก็เคยทำอย่างกับในต้น
ปีการศึกษาก่อนๆ คือเมื่อเด็ก ม.ศ.5 ได้รับการทรมานมาหลายครั้งหลายครา
แล้วก็ได้มารับการทรมานครั้งสุดท้ายที่มหาวิทยาลัยเรา โดยที่อาจารย์
ทั้งหลายเป็นผู้สอบสัมภาษณ์ก่อนที่จะเข้ามาในมหาวิทยาลัยก็เกิดหนังสือพิมพ์

ลงว่ามีอาจารย์ผู้หนึ่งไปสัมภาษณ์หลานของเขาว่า “คุณเป็นคอมมิวนิสต์หรือเปล่า” (หัวเราะ) แล้วหนังสือพิมพ์เอาไปลงอย่างนั้น ผมหาอาจารย์ที่สัมภาษณ์อย่างนั้นหาไม่ได้ หาไม่เจอ นึกว่าถ้าเจอจะให้รางวัล เจอแต่ความเท็จเกี่ยวกับธรรมศาสตร์มีเป็นอันมาก และขอเรียนให้ทราบว่ ตั้งแต่ผมเป็นอธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์มา ผมก็ประกาศแก่อาจารย์ที่ไปสอบสัมภาษณ์เด็ก ถ้าจะเอาเด็กคนไหนตก ต้องได้รับอนุญาตจากผมก่อนในเรื่องสัมภาษณ์นี้ พวกนี้แสนทารุณเหลือเกินกว่าจะได้มา พอนั่งโต๊ะสัมภาษณ์แล้ว เราใช้เวลาไม่เกิน 5 นาที อย่างมากที่สุด 20 นาที ที่จะไปเอาเขาดกทำลายชีวิตเขา เพราะฉะนั้นเราไม่เคยเอาใครตกเลย ตั้งแต่ผมเข้ามาเป็นอาจารย์ และปีนี้ก็ไม่เคยเอาใครตกเลยไม่ว่าจะเป็นคอมมิวนิสต์ไม่ว่าจะเป็นกระหิงแดงปลอมตัวเข้ามาเป็นอะไรเขาก็ทั้งนั้น (หัวเราะ) เอาทั้งนั้น มหาวิทยาลัยเราเอาทั้งสิ้น (ปรบมือ) ไม่เคยมีเอาใครตก เพราะฉะนั้นไม่ต้องเป็นห่วงท่านที่ลูกหลานอย่าเอามาฝากกับผม ไปฝากกับรัฐมนตรีกระทรวงศึกษาธิการ (หัวเราะ) ถ้าหากว่าลูกหลานท่านผ่านข้อเขียนมาแล้วถ้าใครตกมาบอก ไม่มี นอกจากนั้นเรายังช่วยเหลือคนอื่นเข้ามาด้วย ความกรุณาของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ อย่างเช่น มหาวิทยาลัยบางแห่งเขาเอาเด็กขาเป๋ตก เอาเด็กตาเหล่ตก เอาเด็กที่ติดอ่างตก ถ้าเด็กเหล่านั้นสอบเข้าธรรมศาสตร์แล้วคะแนนดีพอใช้ ตกที่โน่นเรารับที่นี่ เราทำอย่างนี้ (ปรบมือ) เรื่องอะไรคนเรามันจะเลือกได้อย่างไร ขาจะเป้ไม่เป้ (หัวเราะ) ตาจะเหล่ไม่เหล่ มันเลือกกันไม่ได้ บางทีคนตาเหล่ๆ เป็นยอดมนุษย์ก็เยอะ ไม่จำเป็นที่จะต้องมาวุ่นวาย เพราะฉะนั้นผมจึงอยากจะเรียนให้ท่านทั้งหลายที่สำเร็จธรรมศาสตร์ คณะเศรษฐศาสตร์ไม่ต้องเป็นห่วงของเราเขาว่าอย่างไร เรามีความเมตตากรุณาและมีความโอบอ้อมอารี ให้ความยุติธรรมแก่เด็กเสมอ

ข้อ 2 ธรรมศาสตร์แดงหมดแล้วหรือ แแดงหมดแล้วหรือ

หนังสือพิมพ์ลงพวกทหารพูด ดร.ป๋วยมาเป็นอธิการบดีในไม่ช้าหรือ
ท่านหลวงประดิษฐจุฑาจะเป็นประธานาธิบดี เดียวนี้พระบรมฉายาลักษณ์
ลงจากธรรมศาสตร์หมดแล้ว รูปปรกติ พนมยงค์ขึ้นหมดแล้ว ไอ้เรื่องแค่นี้
ใครเดินดูในธรรมศาสตร์สักนิดหนึ่งก็รู้ว่ามันเป็นอย่างไร มันจริง มันเท็จ
แค่ไหน แต่ไม่ใช่วิสัยคนไทยที่จะหาข้อจะอย่างนี้ อ้าวเขาถือกัน เชื่อมัน
ดีกว่า พวกเราเป็นอย่างนี้เสียด้วย เพราะฉะนั้นผมอยากจะเรียนว่าท่าน
ทั้งหลายไม่ว่าจะไดโนเสาร์ ไมไดโนเสาร์ ไม่ต้องเป็นห่วง ถ้าท่านสงสัย
ธรรมศาสตร์เมื่อไหร่เดินไปดู ไม่ต้องให้อธิการบดีมาอธิบายว่ามันจะเป็น
อย่างไร เดินไปดูเอาเองแล้วก็จะเห็น มีบางคนเดินเข้าไปในตึกโดม
ซึ่งเดี๋ยวนี้ เขามั้งคับให้อธิการบดีมาอยู่ที่ตึกโดม มันไม่ค่อยจะสบาย
เท่าไร เดินเข้าไปดูเอ๊ะ นี่รูปใคร ไม่รู้ครับ รูปในหลวงรัชกาลที่ 5 และก็ถามว่า
ในหลวงรัชกาลที่ 5 มีรูปทำไม เมื่อกี้ผมอ่านมาแล้วว่า ในหลวงรัชกาลที่ 5
ตั้งโรงเรียนกฎหมาย เราก็เลยตั้งรูปท่านที่นั่น เพราะฉะนั้นดูได้ครับไม่เป็นไร
ข้อกล่าวหาอีกอันหนึ่งก็คือว่า เดียวนี้นักศึกษาเป็นอันธพาล ไม่ว่านักศึกษา
จะทำอะไร ช่มชู้อาจารย์ จะเป็นอย่างไรก็ตามอธิการบดีจะต้องเข้าข้าง
นักศึกษาเสมอ นักศึกษาไม่พอใจอาจารย์ไปฟ้องอธิการบดีไล่อาจารย์ออก
อะไรเหล่านี้ ข้อเหล่านี้ถ้าผมจะไล่กันจริงๆแล้ว คณะเศรษฐศาสตร์เกือบ
ไม่มีอาจารย์เหลืออยู่ ไม่เหลือเลย อย่างว่าแต่คณะอื่นถ้าเอียงไม่มีธรรมเนียม
ครับ การที่นักศึกษาเริ่มเสียชื่อในครั้งนี้นั้นมันเริ่มมาจากพวกเราเอง พวกอาจารย์
พวกรัฐบาล ป้อยอต่างๆ ป้อยอถึงขนาดว่าหลัง 14 ตุลาแล้ว พวกเธอเป็น
ยอดมนุษย์แล้ว พวกเธอจะช่วยบ้านเมืองได้โดยออกไปสอนประชาธิปไตย
กับชาวชนบท แล้วก็ปล่อออกไป เมื่อปล่อออกไป พวกนี้ก็สบายฮึกเหิม
ไปต่าคณะนั้นคนนี้ ชนบทไม่ดี กำนันไม่ดี ข้าหลวงไม่ดีมันก็มี แต่อยาก
จะเรียนอยู่ข้อหนึ่งว่า record จากข้อเท็จจริง นักศึกษาธรรมศาสตร์มีจำนวน

ไม่ก็คนที่ไป เพราะเหตุว่าในตอนนั้นต้องสอบต้องเรียน ตอนนั้นที่ท้อเสีย
ชื่อพวกนิสิต นักศึกษานั้น ไม่ใช่ นักศึกษาธรรมศาสตร์ นี่เป็นของเนเป็นของ
ที่เข็กันได้นั้นๆ นักศึกษาเก่าไม่ว่าจะเป็นเศรษฐศาสตร์หรือจะเป็นที่ไหน
อะไรก็ตามเวลานี้เข้าไปในธรรมศาสตร์แล้วรู้สึกกลุ่มใจ ผมเองก็กลุ่มใจ
มันกลุ่มใจเพราะอะไร มันกะกะรุงรัง ไปสเตอร์นั้นไปสเตอร์นี้ ถ้าไม่ค่า
คิฤทธิที่ค่าคนอื่น ถ้าไม่ค่าคนอื่นก็ค่าดร.ป๋วย เดียวกันทรศการละเดี่ยวก
วุ่นไอโนนไอนี้ พอวันอาทิตย์เข้าก็หนังสือเทศน์ หนังสือธรรมะซึ่งก็เป็น
ของดี แต่มันกะกะ และนักศึกษาก็ใช้หอประชุมใหญ่อยู่เรื่อย ๆ เหล่านี้
เป็นของที่เราจำเป็นต้องพยายามแก้ไข ให้ความสะดวกมันมี ให้ความมี
ระเบียบเรียบร้อยมันมี ให้ส่งเสริมในสิ่งที่เราควรส่งเสริม แต่ว่าพยายาม
ป้องกันในสิ่งที่ไม่ควรส่งเสริม ที่นี้ใครเล่าที่ปล่อยให้ให้นักศึกษาทำได้
ตามใจชอบ ผมอยากจะเรียนว่าปีกลายนี้ระหว่างที่อาจารย์สัญญา ธรรมศักดิ์
ยังเป็นอธิการบดีอยู่ แล้วก็ใครต่อใครบ้างรักษาการบ้างไม่รักษาการบ้าง
ในปีกลายนี้ 2517 มีวันอยู่ 365 วัน ใน 1 ปี นักศึกษาใช้หอประชุม 173
วัน ไม่มีใครทัดทาน ขอเมื่อไรได้เมื่อนั้น ขอเมื่อไรได้เมื่อนั้น เรื่องอะไร
ขอได้ทั้งนั้น ในเดือนกรกฎาคม 2517 มี 31 วัน นักศึกษาใช้หอประชุม 27
วัน เรื่องอะไรก็ไม่รู้และผมก็เคยเข้านั่งฟัง ในขณะนั้นผมมีได้รับผิดชอบ
ในเรื่องงานของมหาวิทยาลัย เห็นเขามืออภิปรายกันผมก็ไปนั่งฟัง มันน่าเบื่อ
เหลือเกิน มันซ้ำๆ ซากๆ แล้วก็ดาราเก่าทั้งนั้น ขึ้นมาเล่นคนนั้นคนนี่
ของที่จะเป็นประโยชน์ต่อประเทศจริงๆ มันก็มีหรือก แต่ของที่ควรจะทำ
ในเมืองไทยมีเรื่องที่จะค่าเยอะ (หัวเราะ) แต่ว่ามันซ้ำและผมก็ฟังสองที่
สามที่ ครั้งที่สองผมก็กลับไปมันน่าเบื่อ และก็ไม่มีประโยชน์ต่อนักศึกษา
ไม่เป็นประโยชน์ต่อภาพพจน์นักศึกษา ผมก็เลยมาบอกว่าคุณเอาเรื่อง
ซ้ำๆ ซากๆ คุณทำไมไม่เอาของจริงๆ มา ใครจะรัฐประหารเราเรียกคน

ได้ทันที ซึ่งเราไม่เห็นด้วยว่าการที่จะเป็นเผด็จการซ้าย เผด็จการขวา เราไม่ยอมแน่ อย่างนี้ละก็ โอเค ประชาชนก็อยู่ข้างเราแต่ว่าประเดี๋ยวก็มีอุณายนคุณก็จะใช้หอประชุม 3 วัน กรกฎาคม คุณจะใช้หอประชุม 15 วัน อย่างนี้ไม่ถูก เขาเรื่องจริงๆ จังๆ ดีกว่า เป็นสิ่งที่เราต้องการ แต่ผมอยากจะขอยุติแทนนักศึกษาสักนิดหนึ่งว่า ลักษณะประชาธิปไตยนั้น มันจำเป็นต้องมี Pressure group จำเป็นจะต้องมีกำลังกดดัน มิฉะนั้นแล้วมันก็ไม่ใช้ประชาธิปไตย เพราะฉะนั้น เราจะไปว่านักศึกษาทำผิดเสมอก็ไม่ถูก ผมได้ยินอยู่เสมอในเวลานี้ เดียวนี้เขาเอากฎหมายหมุ่มาข่มกฎหมาย ซึ่งก็เป็นของจริงว่าถ้าหากมันเป็นจริงๆ มันเป็นเช่นนั้น กฎหมายจะมาบังคับกฎหมายนั้นก็สมควร แต่ว่าคนที่พูดเช่นนั้น มักจะลืมไปอีกอย่างว่าทั้งเดี๋ยวนี้และเมื่อก่อนนี้เขาไม่ได้เอากฎหมายหมุ่มาบังคับกฎหมายก็จริง แต่เขาเอาทุกคนเดียวหรือสองคนมาข่มกฎหมาย อยู่เสมอ ผมจะยกตัวอย่าง (ปรบมือ) ให้ดู เมื่อก่อนนี้ถ้าหากว่าเราจะตัดถนนไปที่ไหน รัฐบาลเวนคืนประชาชนไม่มีเสียง ก็ตกลงตัดไปทั้งๆ ที่เขาจะต้องอพยพครอบครัวไปจากที่นั่นที่นี้ รัฐบาลจะสร้างอ่างน้ำที่ไหนหรืออะไรก็ตาม เมื่อรัฐบาลจะทำประชาชนก็ขัดไม่ได้ ไม่มีทางขัด เพราะฉะนั้นก็ปล่อยให้ตัวได้รับความลำบากต้องโยกย้าย เช่น เขื่อนยันฮี ทุกวันนี้ก็ยังมีปัญหาพวกที่ถูกขนย้ายไปอยู่เถิน ไปอยู่ลี ไปอยู่ที่กันดาร ถ้าเราไปสอดดูจะเห็นว่าทุกวันนี้เขาก็ยังลำบากอยู่ แต่พอหลัง 14 ตุลาคมเขาไม่ยอม เพราะเหตุว่ามันมีสภาพขึ้นมา เขาไม่ยอม เขาไม่ยอมก็ทำอย่างไร ก็มีพวกคือเผ่าอย่างมาบประชัน เป็นต้น เสร็จแล้วเขาก็รวมพวกกันมาประท้วง อย่างนี้ พวกที่ไม่เห็นใครเขาก็เรียกว่ากฎหมายบังคับกฎหมาย อาจจะผิด แต่ผมอยากจะชี้ให้เห็นว่ามันเรื่องชนบท แต่เรื่องในเมืองที่ "ไอ้คุณคนเดียว กฎสองคนที่บังคับกฎหมายมีเยอะเยอะ ยกตัวอย่าง เช่น ถนน

อโศก-ดินแดง ผมเป็นกรรมการสภาพัฒนาอยู่ บอกว่าให้ตัดอย่างนั้นะ ตรงเราวางเส้นไว้ดีไปเมืองนอกมาพักหนึ่ง กลับมาเปลอนิดเดียวมัน อ้อมโค้งอย่างนี้โค้งมฤตยู ทำไมโค้งมฤตยูแล้ว ซึ่งคนตายไปตั้งเท่าไร เพราะอะไรนี้ ก็เพราะเหตุว่าคนที่เหมือนมาบประชาชนมันไม่ยอม มันไม่ ประทับ แต่ใจอิทธิพลไม่ให้สร้างถนนตัดที่เขา ถ้าไม่สร้างถนนตัดที่เขา เขาได้เปรียบสองอย่าง หนึ่งเขาอยู่ที่เก่าสบาย สองที่ดินของเขามีราคา ขึ้นด้วย ถ้าหากว่าถนนเจียด ถ้าเราได้ยินว่ากฎหมู่เหนือกฎหมาย เรื่อย่าลี้ม ว่ากฎคนเดียว สองคนมันเหนือกฎหมาย และเหนือกฎหมายด้วย เรามักจะ ไม่พูดกัน อันนี้มันน่าเจ็บใจมาก ที่มันพูดกันข้างเดียวเท่านั้น ผมพูดมามาก แล้วละก็รู้สึกว่ ถ้าใครจะเอาที่ผมพูดไปบิดเบือนมันก็คงจะทำได้สำเร็จ (หัวเราะและปรบมือ) แต่อยากจะเรียนว่าในนามของผู้บริหารมหาวิทยาลัย ธรรมศาสตร์ในเวลานี้ ผมอยากจะเรียนว่า มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ของเรายังเอาใจใส่เรื่องการเมืองยังคงเอาใจใส่เรื่องทุกข์สุขของประชาชน ยังเปิดประตูกว้างสำหรับประชาชนอย่างที่ผมเขียนไว้ ใครจะไปจาก ทำพระจันทร์ไปถนนพระอาทิตย์หรือจากถนนพระอาทิตย์ไปทำพระจันทร์ ก็เดินผ่านได้สบายเสรี ใครจะ demonstrate ใครจะอะไรที่สนามหลวง ก็มาใช้ส้วมที่ธรรมศาสตร์ ถ้าหากว่าเป็นชาวไร่ชาวนามาจากที่ไหนเขาก็ เข้ามา เราจะยอมเขาหรือไม่ยอมเขาก็เข้ามา เมื่อเขาเข้ามาเราจะไล่เขา ได้อย่างไร คราวสุดท้ายผมก็เขียนไปถึงท่านนายกฯ ถึงปลัดทบวงว่า ชาวนา มาแล้วนะครบ 2,000 คน จะให้ธรรมศาสตร์รับไหม ถ้าไม่ให้ธรรมศาสตร์ รับ ก็ให้ไปอยู่ที่ไหนก็ได้ ท่านก็บอกว่ดีแล้ว (หัวเราะ) ดีแล้ว หมายความว่าอย่างไร ก็หมายความว่าเราไปเที่ยวในต่างจังหวัดทำงานในต่างจังหวัด ไป 20-30 คน เขาอุตสาหัพุก หออาหารมาเลี้ยงเราอยู่อย่างสบาย พวก ขนบหมาเพื่อประท้วงต่อรัฐบาล ประท้วงต่อสังคมอันไม่ยุติธรรมของเขานี้

แล้วเราให้เขามกอยู่ที่ธรรมศาสตร์ พวกเราจะทำอะไรให้เขาไม่ได้ ฟุ่กราก็หาให้เขาไม่ได้เขาก็บอกว่าไม่ต้องหาเขาปิดกวาดเองที่เตียงๆ นีนอนได้ไม่มีอะไร ข้าวปลาเราช่วยนิดๆ หน่อยๆ นี่เป็นของที่เรานำจะกระทำเพราะฉะนั้นที่ผมอยากจะเรียนก็คือว่า ธรรมศาสตร์เราต้องเอาใจใส่กับการเมือง ไม่มีปัญหาเพราะเหตุว่าถ้าไม่มีการเมืองแล้วธรรมศาสตร์มันจะไปไม่รอด และหมายความว่าวิชาความรู้จะก้าวหน้าไปนั้น มันเป็นเรื่องของหลอก ไม่ใช่เป็นของจริง เราจำเป็นที่จะต้องเอาใจใส่กับการเมือง เราจำเป็นที่จะต้องเอาใจใส่กับทุกข์สุขของประชาชน ทุกข์สุขและเอกราชของประเทศ ไม่มีปัญหา เราจำเป็นจะต้องทำ แต่ว่าการเอาใจใส่กับการเมืองนั้น มีขอบเขตอยู่และขอบเขตนั้นคืออะไร คติของผมก็คือ อย่างที่ผมได้เขียนและได้พูดอยู่ตลอดเวลาคือว่า สันติประชาธรรม สันติประชาธรรมหมายความว่า เราจำเป็นที่จะต้องมีประชาธิปไตย เราจำเป็นจะต้องมีเสรีภาพ สมภาพ ภราดรภาพ หลีกเลียงไม่ได้ แดนออกไปจากนั้นเราจำเป็นจะต้องมีสมรรถภาพ สมรรถภาพก็เกิดจากวิชาความรู้ ซึ่งเราต้องทำตัวอย่างให้แก่เด็กรุ่นหลังนี้ว่า เราไม่จำเป็นที่จะต้องใช้วิธีฉ้อฉล วิธีโกงเขาเราก็สามารถที่จะชนะหยุด ทำให้บ้านเมืองของเราดีขึ้นก็คือ หมายความว่าเรามีศีลธรรม ข้อสุดท้ายที่เราจำเป็นจะต้องแนะนำกับนักศึกษารุ่นใหม่ๆ ของเราก็คือว่าวิธีที่จะนำไปสู่เป้าหมายหรือประชาธรรมกล่าวคือ จะต้องมีการพัฒนาจะต้องมีภราดรภาพ จะต้องมีสมรรถภาพ และจะต้องมีธรรมะนั้นวิธีการที่ดีที่สุดคือ สันติวิธี อย่าใช้วิธีรุนแรง ต้องพยายามที่จะใช้สติปัญญาของเราเป็นประโยชน์แทนที่จะใช้ความรุนแรงซึ่งเป็นธรรมชาติของสัตว์เดรัจฉานทั้งหลาย ทำให้เกิดสิ่งที่เราต้องการ หวังว่าธรรมศาสตร์และการเมืองจะคู่กันไป และจะคู่กันไปด้วยสันติประชาธรรม ขอบคุณ

ทหารชั่วคราว*

อารัมภบท

ในระหว่างสงครามโลกที่แล้ว ข้าพเจ้าได้เป็นทหารชั่วคราว พันเอกสรรค์ ยุทธวงศ์ น้องเขยของข้าพเจ้าผู้ล่วงลับ มีอาชีพเป็นทหารประจำตั้งแต่สำเร็จการศึกษาชั้นมัธยมเป็นต้นมาจนถึงวันมรณะ ฉะนั้นข้อนี้จึงเป็นเหตุผลอันหนึ่งที่จะนำเอาบทความเรื่องนี้มาเป็นบรรณาการแก่ผู้ล่วงลับ อีกประการหนึ่งตั้งแต่เลิกสงครามเป็นต้นมาจนถึงวันนี้ ญาติมิตรของข้าพเจ้าได้เคยบเร้าใคร่จะได้ทราบเรื่องที่เกิดขึ้นในระหว่างสงครามที่เกี่ยวกับตัวข้าพเจ้า รวมทั้งผู้ล่วงลับก็ได้เคยได้ถามเรื่องราวอยู่ แต่ข้าพเจ้ามิใคร่จะได้มีโอกาสอธิบายให้สมกับความปรารถนาของญาติมิตรทั้งหลาย จึงขอถือโอกาสเล่าไว้ในที่นี้เท่าที่จะเล่าได้

บทความอันนี้ ได้เคยเรียบเรียงขึ้นเป็นภาษาอังกฤษ ดังปรากฏในท้ายหนังสือเล่มนี้ และได้เรียบเรียงไว้เมื่อประมาณ 4 ปีมาแล้ว ข้อความที่จะปรากฏต่อไปมาจากเรียงความภาษา

* (บทความนี้มี 2 ฉบับๆ หนึ่งเขียนในปี 2495 เพื่อพิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพพันเอกสรรค์ ยุทธวงศ์ (น้องเขยของอ.ป๋วย) เมื่อวันที่ 10 กรกฎาคม 2495 และพิมพ์ซ้ำในหนังสือรวมบทความ “คำพูดและข้อเขียน ป๋วย อึ๊งภากรณ์” รวมสารบัญ 2511 อีกฉบับหนึ่งมีการแก้ไขเพิ่มเติมเพื่อพิมพ์ในหนังสือดิเรก ชัยนาม “ไทยกับสงครามโลกครั้งที่สอง” แพร่พิทยา 2509 บ.ก.ได้คัดอารัมภบทในฉบับแรก มาผนวกกับตัวบทความทั้งหมดในฉบับที่สอง ซึ่งมีกรเพิ่มเติมและเรียบเรียงใหม่ให้เข้าใจเรื่องราวได้ชัดเจนกว่าฉบับแรก-บ.ก.)

อังกฤษฉบับนี้ แต่ในการเรียบเรียงเป็นภาษาไทยคราวนี้ ใครจะ
ถือโอกาสเพิ่มเติมความบ้างข้อก่อนที่จะเริ่มเรื่อง

ข้อแรกที่ใครจะเรียนให้ญาติมิตรทราบก็คือ ในระหว่าง
สงครามคนไทยจากประเทศอังกฤษ ได้สมัครเข้าเป็นทหารใน
กองทัพอังกฤษ ไม่เหมือนกับคนไทยในอเมริกา ซึ่งรับใช้ชาติ
ไทยในอเมริกาด้วยการสมัครเป็นทหารแต่งเครื่องแบบไทย

การที่ทางด้านอังกฤษเสรีไทยต้องเข้าเป็นทหารในกองทัพ
อังกฤษนั้นก็เพราะเหตุว่า เราปราศจากผู้ใหญ่ที่จะรวบรวมก่อตั้ง
ขึ้นเป็นปีกแผ่น แต่อย่างไรก็ดี ราชการทหารของอังกฤษใน
ขณะนั้น และถึงแม้ในขณะนี้ก็ยังยอมรับนับถือว่าคณะเสรีไทย
ในอังกฤษ เป็นกองทหารพิเศษ เพราะเราได้แสดงเจตน์จำนงไว้
ตั้งแต่แรกเริ่มแล้วว่า เราเข้าเป็นทหารอังกฤษมิใช่เพื่อรับใช้ชาติ
อังกฤษ แต่ต้องการจะรับใช้ชาติไทยโดยอาศัยอังกฤษร่วมมือด้วย

ข้อสังเกตข้อที่สองก็คือ คณะเสรีไทยจากอังกฤษได้แสดง
ให้ฝ่ายอังกฤษเห็นแจ้งชัดตั้งแต่แรกเริ่มว่า คณะของเราต้องการ
จะกระทำการใดๆ ในระหว่างสงครามในลักษณะทหาร กล่าวคือ
มียศทหาร ถึงแม้ว่าจะต้องเป็นพลทหารก็ยินยอมหมายความว่า
คณะเสรีไทยจากอังกฤษไม่ยอมเป็นเครื่องมือของอังกฤษในลักษณะ
จารกรรมแบบจารชน แต่ถ้าจะต้องปฏิบัติราชการลับก็ทำในฐานะ
เป็นทหาร

ข้อสังเกตข้อต่อไปคือ เสรีไทยจากอังกฤษที่เข้าเป็นทหารนั้น
มี 36 คน ความจริงถ้าฝ่ายอังกฤษรับมากกว่านั้นก็คงจะมีมากกว่านี้
เพราะเหตุว่ามีผู้สมัครตรวจโรคไม่ได้บ้าง ได้รับการยกเว้นบ้าง
หลายต่อหลายคนทั้งชายและหญิง

ข้อสังเกตข้อสุดท้ายก่อนจะเริ่มเรื่องก็คือ ทหารเสรีไทยในอังกฤษได้รับยศเป็นพลทหารในกองทัพอังกฤษตั้งแต่ 7 สิงหาคม 2485 จนกระทั่งได้เดินทางถึงอินเดีย และฝึกได้เป็นนายร้อยตรีเมื่อตุลาคม 2486 อย่างไรก็ดี กองทหารของเราเป็นกองพิเศษอยู่คือ เป็นผู้ที่มิวิทยฐานะสูงกว่ากองอื่นๆ ในจำนวน 36 คน มีปริญญาและประกาศนียบัตรรวมกันแล้ว อาจจะได้ประมาณ 30 ปริญญา ฉะนั้นทางฝ่ายอังกฤษให้เสรีภาพในการปกครองกันเองอยู่เสมอภายใต้วินัยทั่วไปของอังกฤษที่ว่าปกครองกันได้เอง นั่นก็คือ พวกคนไทยกันเองมีการเลือกตั้งหัวหน้าและผู้แทนกันเองทุกครั้งที่มีการย้ายไปประจำค่ายใหม่ และทางกองทัพอังกฤษก็ยินยอมรับหัวหน้าผู้นั้นว่าเป็นผู้แทนของกองทหารของเราโดยชอบธรรม แสดงว่าเราใช้ระบอบประชาธิปไตยได้สำเร็จภายในวงของเรา และอีกประการหนึ่ง เราได้แสดงเจตน์จำนงไว้แต่แรกต่ออังกฤษว่า เมื่อสิ้นสุดสงครามแล้วเราจะขอยุบกองทหารเสรีไทยนี้โดยเร็วที่สุดที่จะให้เร็วได้ เพื่อมิให้ผู้หนึ่งผู้ใดใช้กองทหารเสรีไทยนี้เป็นเครื่องมือในทางการเมือง และทั้งทางราชการอังกฤษก็ได้ยินยอมปฏิบัติให้เป็นไปตามที่กล่าว เมื่อสิ้นสุดสงครามแล้ว...

ทหารชั่วคราว*

1. การรวบรวมก่อตั้งคณะเสรีไทยในอังกฤษ

ในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 ข้าพเจ้าเป็นทหารชั่วคราว ตั้งแต่สิงหาคม 2485 จนถึงมกราคม 2489 การสมัครเข้าเป็นทหาร ครั้งนั้นมีลักษณะพิสดารมาอยู่หลายประการ กล่าวคือ เพื่อนฝูง ข้าพเจ้าและข้าพเจ้าเป็นคนไทย ยึดถือสัญชาติไทย แต่สมัครเข้าเป็นทหารในกองทัพอังกฤษ และสวมเครื่องแบบทหารอังกฤษ ที่เป็นเช่นนี้ก็ เพราะในเวลานั้นเป็นเวลาสงครามระหว่างญี่ปุ่นกับอังกฤษอเมริกา และญี่ปุ่นรุกรานเข้ามาในประเทศไทย จนกระทั่งรัฐบาลไทยต้องทำ สัญญาเป็นพันธมิตรกับญี่ปุ่นบรรดาคนไทยที่อยู่ในสหรัฐอเมริกา และสหราชอาณาจักรอังกฤษนั้น รัฐบาลไทยเรียกตัวให้กลับ แต่มี อยู่อีกจำนวนหนึ่งที่ไม่ยอมกลับ แม้ว่ารัฐบาลไทยจะขู่เชิญว่าผู้ที่ไม่กลับประเทศไทยตามคำสั่งนั้นจะถูกถอนสัญชาติ ผู้ที่ไม่ยอมกลับประเทศไทยเหล่านั้นเรียกตนเองว่าเสรีไทย และยังคงถือสัญชาติไทยอยู่ต่อไป (ข้าพเจ้าจึงใช้คำว่า “ยึดถือสัญชาติไทย” ในตอนต้น) ทางสหรัฐอเมริกาเพิกขานอำนาจทุก ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช ท่านเป็นหัวหน้าเสรีไทย และสามารถเจรจากับรัฐบาลสหรัฐฯเป็นผล

* บทความเรื่องนี้ตีพิมพ์ครั้งแรกในหนังสือของศาสตราจารย์ดิเรก ชัยนาม, “ไทยกับสงครามโลกครั้งที่ 2” (แพร่พิทยา, 2509)

สำเร็จ เพื่อให้สหรัฐฯรับนับถือคณะเสรีไทยและกองทหารเสรีไทย
ในสหรัฐฯ เหล่าทหารไทยในสหรัฐฯจึงรวบรวมกันเป็นปีกแผ่นได้
ใช้เครื่องแบบทหารไทย และมีผู้บังคับบัญชาไทย เป็นหน่วยไทย
ค่อนข้างแท้ ส่วนในสหราชอาณาจักรอังกฤษนั้น ปรากฏจากผู้ใหญ่
ที่พอจะก่อตั้งรวบรวมกันได้อย่างสหรัฐฯ ท่านอัครราชทูต ณ
กรุงลอนดอนมีความจำเป็นที่จะต้องเดินทางกลับประเทศไทยตาม
คำสั่งรัฐบาล พระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์ซึ่งประทับอยู่ในอังกฤษก็
ทรงปฏิเสธคำเชิญให้เป็นหัวหน้า โดยรับสั่งว่าไม่ทรงประสงค์จะเกี่ยวกับ
การเมืองและทรงปฏิบัติราชการในกองรักษาดินแดนของอังกฤษ
อยู่แล้ว ส่วนสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินีในรัชกาล
ที่ 7 และม.จ.ศุภสวัสดิ์ วงศ์สนิท สวัสดิวัตน์ ผู้เซฐฐาสมเด็จ-
พระนางเจ้ารำไพพรรณี ซึ่งประทับอยู่ในอังกฤษในขณะนั้นทรง
สนพระทัยที่จะร่วมงานเสรีไทยด้วย แต่บรรดาคนไทยเห็นว่า
จะทูลเชิญเป็นหัวหน้าเสรีไทยย่อมอาจจะเกิดความเข้าใจผิด
ในด้านการเมืองภายในของคนไทยได้ ฉะนั้นสรุปว่าคณะเสรีไทย
ในอังกฤษไม่มีหัวหน้าเป็นหลักฐานอย่างในสหรัฐอเมริกา ฉะนั้น
เมื่อได้รับอนุญาตให้เข้าเป็นทหาร จึงต้องเข้าเป็นทหารในเครื่องแบบ
และในกองทัพอังกฤษ และเนื่องด้วยคนไทยในอังกฤษนั้น รัฐบาล
อังกฤษถือว่าเป็นชนชาติศัตรู (enemy aliens) เมื่อเข้าเป็นทหารใน
กองทัพอังกฤษจึงต้องเข้าอยู่ในหน่วยที่เรียกว่า “Pioneer Corps”
(หน่วยการโยธา) แบบชนชาติศัตรูอื่นๆ (เยอรมนี ออสเตเรียน
อิตาลี ฯลฯ)

เรื่องของ Pioneer Corps และเรื่องในชีวิตทหาร ข้าพเจ้า
ขอยกไว้ก่อน จะกล่าวในตอนต่อไป ในขั้นนี้ใครทวนกลับไปถึง

เหตุการณ์ในตอนเริ่มต้นตั้งเสรีไทยในอังกฤษเพื่อให้บทความนี้
สมบูรณ์พอสมควร

ในระหว่างสงครามโลกตอนต้น ก่อนการประกาศสงครามที่
เกี่ยวข้องกับประเทศไทย แต่เป็นระยะที่อังกฤษทำสงครามกับ
เยอรมนีแล้ว คนไทยในอังกฤษนับเป็นคนต่างด้าว แต่ไม่ถึงกับ
เป็นชนชาติศัตรู จึงมิต้องถูกกักกัน เพียงแต่มีข้อจำกัดในการ
เคลื่อนย้ายที่อยู่บางประการ ข้าราชการสถานทูตได้รับสิทธิพิเศษ
ยกเว้นในข้อจำกัด ต่อมาเมื่อประเทศไทยได้ประกาศสงครามกับ
อังกฤษ คนไทยตกอยู่ในฐานะชนชาติศัตรู ข้าราชการสถานทูต
และคนไทยต่างได้รับการปฏิบัติให้อยู่ในข้อบังคับเข้มงวดยิ่งขึ้น
แต่ไม่ถึงกับถูกกักกัน นอกจากข้าราชการสถานทูตในระยะใกล้
จะถูกส่งตัวกลับ มีข้อจำกัดกักกันบ้าง นักเรียนไทยโดยทั่วไป
ได้รับยกเว้นไม่ต้องกักกัน แต่มีข้อห้ามมิให้ออกนอกที่อยู่ในเวลา
วิกาล ข้าราชการสถานทูตยังมีเงินใช้อยู่บ้าง เพราะเป็นเรื่องถ้อยที
ปฏิบัติระหว่างข้าราชการอังกฤษในไทยกับข้าราชการไทยในอังกฤษ
แต่นักเรียนไทยในอังกฤษนั้นถูกตัดเงินที่เคยได้รับจากประเทศไทย
ต้องอาศัยเงินรายได้ของตนเองในอังกฤษ บางคนที่ได้รับทุนเล่าเรียน
ของอังกฤษอยู่ก็ไม่ลำบากนัก แต่นักเรียนไทยส่วนมากต้องไปทำนา
หรือทำงานในโรงงานเพื่อจะได้มีเงินใช้สำหรับเลี้ยงอาตมาไปวันหนึ่งๆ

นักเรียนไทยในขณะนั้น กระจัดกระจายอยู่ในที่ต่างๆที่มี
มากอยู่สักหน่อยก็ที่เคมบริดจ์ ซึ่งมีทั้งนักเรียนเคมบริดจ์แท้ เช่น
นายเสนาะ ต้นบุญยืน นายเสนาะ นิลกำแหง ม.ล.จิรายุ นพวงศ์
นายยิ้มยล แต่สุจิ ม.จ.ภิศเดช รัชนี้ กับนักเรียนอพยพไปอาศัย
เคมบริดจ์ เช่น นักเรียนเศรษฐศาสตร์จากลอนดอน (รวมทั้งข้าพเจ้า)

และนักเรียนแพทย์บางคน ฉะนั้น เมื่อมีข่าวว่ารัฐบาลไทยได้ประกาศสงครามกับอังกฤษ หลังจากที่ได้ทำสัญญาพันธมิตรกับญี่ปุ่นแล้ว การเคลื่อนไหวทางด้านนักเรียนจึงเกิดขึ้นที่เคมบริดจ์เป็นแห่งแรก

นักเรียนไทยในเคมบริดจ์ก็เหมือนกับคนไทยทั่ว ๆ ไป มีความคิดและความรู้สึกต่าง ๆ กันไปแต่ละคน แต่ก็เหมือนกับคนไทยอื่น ๆ อีกในแง่ที่เป็นหัวใจในอิสรภาพอธิปไตยของประเทศ เมื่อญี่ปุ่นยกทัพขึ้นดินแดนไทย เราก็ก้าวมาขอให้มีช่องทางอย่างใด ให้ญี่ปุ่นออกไปเสีย ครั้นรัฐบาลไทยก้าวล้ำเข้าไปอีกขั้นหนึ่ง โดยทำสัญญาร่วมกับญี่ปุ่นและประกาศสงครามกับสหรัฐฯ และสหราชอาณาจักร เราก็ยิ่งเกิดความพรั่นพรึงว่า เมื่อญี่ปุ่นแพ้สงครามและไทยก็ร่วมแพ้ด้วย เห็นที่หายนะจะเกิดแก่ชาติเราเป็นแน่ ถ้าหากว่าคนไทยทุกคน เชื่อผู้นำและทำอะไรตามผู้นำไปหมด ฉะนั้นเมื่อมีคำสั่งให้เตรียมตัวเดินทางกลับประเทศไทย ในการแลกเปลี่ยนเชลยศึก จึงเป็นวาระที่พวกเราจะต้องเลือกทางเดิน จะเดินทางกลับบ้าน หรือจะอยู่ทำอะไร ให้เป็นประโยชน์แก่นอนาคตของประเทศชาติ

ก่อนหน้านั้น ผู้ที่รู้สึกว้าวุ่นใจในเรื่องนี้มากที่สุดเท่าที่ข้าพเจ้าทราบ คือ นายเสนาะ ดันบุญยืน รองลงมาจะเป็น นายเสนาะ นิลกำแหง และนายสว่าง สามโกเศศ เพราะ 3 สหายนี้เป็นผู้ที่ได้เริ่มวิ่งเต้นหาผู้หนึ่งผู้นี้จะให้มาเป็นหัวหน้าเสรีไทยอังกฤษ นายเสนาะ ดันบุญยืน เป็นคนหูไวตาไว ส่งข่าวต่างๆ ให้เราทราบ และพวกเรามักจะประชุมคุยกันที่ห้องพักเสนาะ ดันบุญยืน บ่อยๆ เสนาะ ดันบุญยืน ได้เขียนจดหมายถึงม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช เล่าเหตุการณ์ทางอังกฤษให้ทราบ และขอเชิญให้ม.ร.ว.เสนีย์เดินทางข้ามไปที่อังกฤษ เพื่อรับเอานักเรียนไทยที่อาสาสมัครเข้าในขบวน

เสรีไทยที่ท่านได้จัดตั้งขึ้นในสหรัฐฯ ม.ร.ว.เสนีย์ตอบว่าท่านไม่สามารถเดินทางจากสหรัฐฯมาได้ เพราะท่านยังมีภาระเต็มมือ แต่ท่านจะส่งผู้แทนที่เหมาะสมมาดำเนินการตามความประสงค์ของพวกเราทางอังกฤษ ต่อมาไม่ช้า (แต่ขณะที่พวกเรารอกันอยู่นั้น รู้สึกว่านานเหลือเกิน) ผู้แทนที่ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช ส่งมาดำเนินการทางอังกฤษก็มาถึงคือ นายมณี สาณะเสน คณะเสรีไทยในเคมบริดจ์ ได้ประชุมกันและลงมติให้นายเสนาะ คันบุญยอิน กับข้าพเจ้าเป็นผู้ติดต่อกับนายมณี สาณะเสน ที่ลอนดอน ขณะนั้นล่องเข้ามาในเดือนเมษายนหรือพฤษภาคม 2485 แล้ว

นายมณี สาณะเสน ผู้นี้ พวกเราไม่เคยรู้จักมาก่อน เคยแต่ทราบกิตติศัพท์ว่าเป็นคนไทยที่ทำงานที่สันนิบาตชาติ (League Of Nations) มาเป็นเวลานาน ต่อมาเมื่อวิสาสะคุ้นเคยกันแล้ว จึงทราบว่านายมณีเริ่มเดินทางไปอังกฤษตั้งแต่อายุน้อย ขณะนั้นบิดานายมณีเป็นอัครราชทูตอยู่ ณ กรุงลอนดอน ครั้นสำเร็จการศึกษาชั้นมัธยมแล้ว นายมณีได้ศึกษากฎหมายอยู่ในประเทศอังกฤษจนสำเร็จ แล้วก็เริ่มเข้าทำงานในสันนิบาตชาติที่สวิตเซอร์แลนด์ ตลอดมา ครั้นเกิดสงครามในยุโรปครั้งที่ 2 ผู้ใหญ่ทางกรุงเทพฯ ได้ชักชวนกลับมารับราชการในกระทรวงการต่างประเทศ กำลังเดินทางกลับผ่านสหรัฐอเมริกา ก็เผอิญมีข้อขัดข้องในการเดินทาง เพราะเป็นยามสงคราม กระทรวงการต่างประเทศจึงมีคำสั่งให้ช่วยราชการอยู่ในสถานทูตไทย ณ กรุงวอชิงตัน อยู่ตลอดเวลา เนื่องจากนายมณีเป็นผู้ที่รู้จักคุ้นเคยกับเจ้าหน้าที่ในอังกฤษอยู่มากทั้งทางพลเรือนและทหาร ม.ร.ว.เสนีย์จึงมอบหมายให้นายมณีเดินทางมาช่วยรวบรวมคณะเสรีไทยในอังกฤษ (นายมณีผู้นี้เมื่อเลิกสงครามโลก

แล้วได้กลับเข้ามาทำงานในองค์การสหประชาชาติต่อจนครบเกษียณอายุ บัดนี้ยังคงพำนักอยู่ที่สวีเดนแลนด์)

นายมณีได้เริ่มเปิดสำนักงานขึ้นที่โรงแรมบราวน์ ในกรุงลอนดอน และได้เริ่มติดต่อกับเจ้าหน้าที่ของรัฐบาลอังกฤษ เพื่อให้รัฐบาลอังกฤษรับรองคณะเสรีไทยในอังกฤษทำนองเดียวกันกับในสหรัฐอเมริกา แต่รัฐบาลอังกฤษขัดข้องอยู่ตลอดเวลา จนกระทั่งในวาระสุดท้าย เมื่อได้ทราบแน่แน่ว่าคณะเสรีไทยในอังกฤษนี้มีจำนวนมากกว่า 40 คน และแต่ละคนมีเจตนาที่จะไม่ยอมกลับประเทศไทย จนกว่าจะเสร็จศึก กับเจตนาจะรับใช้ประเทศไทย ด้วยการอาสาสมัครในกองทัพอังกฤษโดยไม่เลือกงาน รัฐบาลอังกฤษจึงได้เริ่มรับรองคณะเสรีไทยอังกฤษภายใต้การนำของนายมณี สาณะเสน โดยระบุไว้อย่างชัดแจ้งว่า ที่รับรองนี้มีใช่เป็นการรับรองเป็นรัฐบาลนอกประเทศ

ในด้านารติดต่อกับคนไทย นายมณีได้ฟังพวกเราเป็นแกนสำคัญ กล่าวคือ ตั้งแต่วาระที่คณะนักเรียนไทยในเคมบริดจ์ได้เริ่มติดต่อกับม.ร.ว.เสนีย์ นั้น นายเสนาะ ต้นบุญยืนได้เริ่มทำหนังสือเวียนถึงนักเรียนไทยและคนไทยทุกคน รวมทั้งข้าราชการสถานทูตด้วยเป็นประจำ เพื่อส่งข่าวให้ทราบว่าจะมีการจัดตั้งเสรีไทยขึ้นในอังกฤษ และแจ้งให้ทราบเป็นระยะถึงความคืบหน้าในการติดต่อกับม.ร.ว.เสนีย์ ในขณะที่เดียวกันถ้ามีข่าวจากประเทศไทยมาทางวิทยุที่รับได้ก็คัดมาแจ้งให้ทราบด้วย ฉะนั้นเมื่อนายมณีมาตั้งสำนักงานขึ้นที่ลอนดอน นายเสนาะและข้าพเจ้าก็ได้ทำหนังสือเวียนต่อ เนื่องจากที่เคยทำมานั้นเผยแพร่กิจการของนายมณีต่อไป ท้ายที่สุด เมื่อจะเรียกอาสาสมัครได้ เพราะทาง

ราชการอังกฤษตกลงแล้ว เราก็ได้มีหนังสือไปเชิญให้สมัครกันมา เป็นทางการ แต่ถือเป็นความลับให้แต่ละคน ทั้งนี้เพื่อป้องกันมิให้ผู้หนึ่งผู้ใดที่จะกลับประเทศไทยโดยเรือแลกล่เปลี่ยนเขลยนั้น นำความลับกลับไปบอกทางกรุงเทพฯ ด้วยเหตุส่วนตัวก็มีเป็นอันมาก และบางคนภายหลังก็ได้ร่วมงานในขบวนเสรีไทยที่กรุงเทพฯ (เช่น นายมาลา บุญยประภัสสร)

ผู้สมัครเข้าเป็นเสรีไทยเป็นทางการ เริ่มทยอยกันยื่นใบสมัครจนเรารวบรวมจำนวนได้กว่า 50 คน นับตั้งแต่สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี และผู้ติดตามพระองค์ท่าน จนถึงนักเรียนทุนส่วนตัวที่ส่วนมากเราไม่เคยพบเห็น เช่น นายบุญพบ ภมรสิงห์ (เขียนประวัติไว้ละเอียดในหนังสือ ศิลปินไทยในยุโรป บริษัท นิพนธ์ จำกัด 2505) และมีข้าราชการสถานทูตด้วยที่เป็นผู้ใหญ่ขนาดเลขาฯ การเอกหรือเทียบเท่าก็หลายคน

วันที่ 7 สิงหาคม 2485 เป็นวันที่คณะเสรีไทยอังกฤษได้รับเรียกให้เข้าสมัครเป็นทหารกองทัพอังกฤษเป็นทางการ คณะอาสาสมัครได้ไปตรวจร่างกายตามระเบียบของอังกฤษ บางคนที่มีโรคประจำตัวตรวจร่างกายไม่ได้จึงไม่ได้เข้าเป็นทหาร นอกจากนั้นยังมีอยู่อีกจำนวนหนึ่ง ซึ่งได้รับการยกเว้น มิต้องเข้าเป็นทหารด้วยเหตุมานาประการเพื่อประโยชน์ของอนุชนต่อไป ขอคัดเอารายชื่อบรรดาเสรีไทยมารวบรวมไว้ ณ ที่นี้ โดยแบ่งเป็นกลุ่มที่ไม่ได้เป็นทหาร แต่ปฏิบัติกรช่วยเหลือในด้านอื่น กับกลุ่มที่เป็นทหาร ดังนี้

(ก) เสรีไทยอังกฤษที่ไม่ได้เป็นทหาร

1. สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี
2. ม.จ.หญิง ผ่องแผ้ว สมณี สวัสดิวัตน์ (จักรพันธ์)

3. นายมณี	สถานะเสน
4. นายเสนาะ	ตันบุญยืน
5. หลวงจ้านงดิฐการ	
6. นายยิ้ม	พั่งพระคุณ
7. นายสมบุรณ์	पालเสถียร
8. นายพร้อม	วัชระคุปต์
9. นายเกษม	ผลาชีวะ
10. นายเต็กลิ้ม	คุณวิศาล
11. นายจ้านง	สุ่มสวัสดิ์
12. นายสมาน	มันตราภรณ์
13. นายเกษม	ล้ำชำ
14. นายวรี	วีรางกูร
15. น.ส.สุภาพ	รักตประจิต (ยศสุนทร)
16. น.ส.บุปผา	แต่สุจิ (บุรี)
17. น.ส.อนงค์	แต่สุจิ

(ต่อมา น.ส.สุภาพ รักตประจิต ได้รับคัดเลือกส่งไป
อินเดีย เพื่อช่วยในด้านวิทยุกระจายเสียง) เลข 5 ถึง 7 เป็นข้าราชการสถานทูตไทย ณ กรุงลอนดอน

(ข) เสรีไทยที่เป็นทหาร

1. หลวงอาจพิศาลกิจ	
2. หลวงภัทรวาทิ	
3. นายกลิน	เทพหัสติน ณ อยุธยา
4. นายประเสริฐ	ปทุมมานนท์ (เป้า)
5. ม.จ. การวิก	จักรพันธ์ (รัศมี)

6. ม.จ. กอภษัตริย์ สวัสดิวัตน์
7. ม.จ. กิศเดช รัชณี (มัน)
8. ม.จ. จีรดิษฐ์ กิตติยากร (รี)
9. ม.ร.ว. กิตินัดดา กิตติยากร
10. ม.ล. จิราวุธ นพวงศ์
11. นายสวัสดิ์ ศรีสุข (Raven)
12. นายจุ่นเคง (พัฒพงษ์) รินทกุล (พงษ์)
13. นายประทาน เปรมกมล (แดง)
14. นายป๋วย อึ้งภากรณ์ (เข้ม)
15. นายเปรม บุรี (ดี)
16. นายรจิต บุรี (จำ)
17. นายสำราญ วรรณพฤษย์ (เค็ง)
18. นายธนา โปษยานนท์ (กร)
19. นายกฤษณ์ โดษยานนท์ (คง)
20. นายเสนาะ นิลกำแพง (จิว)
21. นายประไพธ เปาโรหิต (นุ่น)
22. นายเทพ เสมถิติ (หนู)
23. นายกำแพง พलगกูร (หลอ)
24. นายอรุณ สรเทศน์ (ไ้ฟ้า)
25. นายขี้มยล แต่สุจิ
26. นายบุญพบ ภมรสิงห์
27. นายบุญเลิศ เกษมสุวรรณ
28. นายโต บุนนาค
29. นายปัทม์ ปัทมสถาน (นา)

30. นายบุญส่ง	ฟังสุนทร (ชัย)
31. นายทิศ	พันธุเมสาน (บุญ)
32. นายวัฒนา	จิตวารี (ท้วม)
33. นายประพุกฤทธิ์	ณ นคร (เล็ก)
34. นายประจิดร	กังสานนท์ (ยศสุนทร) (แก่)
35. นายวิวรรธน์	ณ ป้อมเพชร
36. นายสว่าง	สามโกเศศ
37. ม.จ.ศุภสวัสดิ์วงศ์สนิท สวัสดิวัตน์ (อรุณ)	
- เลข 1 ถึง 4 เป็นข้าราชการสถานทูตไทย ณ กรุงลอนดอน
เลข 8 เข้าเป็นทหาร หลังจากวันที่ 7 สิงหาคม 2485
เลข 37 รัฐบาลอังกฤษรับเป็นนายทหารต่างหาก

2. ความมุ่งหมายร่วมกันของเสรีไทยในอังกฤษ

เหล่าเสรีไทยในอังกฤษทั้งกว่า 50 คนนี้อาจจะอาสาสมัครเข้าเป็นเสรีไทยด้วยเหตุต่างๆ กันได้เคยมีการถกกันถึงเรื่องนี้ในระหว่างที่สมัครเข้าใหม่ๆ และระหว่างที่เดินทางหรือพักผ่อนในที่ต่างๆ บางคนก็ว่าสมัครเพื่อกู้ชาติ บางคนก็ว่าเพื่อเสรีภาพและความชอบธรรมแห่งชีวิต บางคนก็พูดไม่ออก นอกจากจะเห็นเป็นหน้าที่ บางคนปรารถนาว่าบิดามารดารีบส่งไปศึกษาที่อังกฤษ เพราะใกล้จะถึงกำหนดเกณฑ์ทหารที่เมืองไทย และบิดามารดากลัวลำบาก แต่แล้วก็ยังไปสมัครเป็นทหาร ได้รับความลำบากยิ่งกว่าถูกเกณฑ์ที่เมืองไทยเป็นหลายเท่า อย่างไรก็ตาม พอจะพูดได้ว่าความมุ่งหมายร่วมกันของพวกเราได้ระบุไว้เด่นชัด ดังต่อไปนี้

- (1) พวกเราเข้าเป็นทหารอังกฤษมิใช่เพื่อรับใช้ชาติอังกฤษ

แต่ต้องการรับใช้ชาติไทย โดยอาศัยอังกฤษร่วมมือ

(2) คณะของเรามีความต้องการที่จะเกี่ยวข้องกับการเมืองภายในประเทศไทย และไม่ยอมเป็นเครื่องมือในการเมืองของพรรคใดผู้ใดที่เป็นเสรีไทยภายในประเทศเพื่อต่อต้านญี่ปุ่น คณะของเราจะร่วมด้วยทั้งนั้น และเมื่อเลิกสงครามแล้วคณะเสรีไทยอังกฤษก็จะสลายตัวไป

(3) คณะเสรีไทยจะไม่ถือโอกาสแอบอ้างผลความดีใดๆ มาเรียกร่องแสวงประโยชน์ส่วนตัวในด้านลาภยศ หรือด้านอื่นใด

(4) คณะเสรีไทยอังกฤษได้แสดงให้เห็นทางการอังกฤษเห็นแจ้งชัดแต่เริ่มแรกว่า คณะของเราต้องการกระทำการใดๆ ในระหว่างสงครามในลักษณะทหาร กล่าวคืออยู่ในเครื่องแบบและยศทหาร แม้ว่าจะเป็นพลทหารก็ยินยอม ทั้งนี้หมายความว่าไม่ยอมเป็นเครื่องมือในลักษณะจารชน ถ้าจะต้องปฏิบัติราชการลับก็ทำในฐานะเป็นทหาร

ในทางปฏิบัตินั้น ทหารเสรีไทยเริ่มเข้าเป็นทหารฐานะพลทหารตั้งแต่ 7 สิงหาคม จนกระทั่งได้เดินทางถึงประเทศอินเดีย จนแยกย้ายกันไปฝึกบ้าง ปฏิบัติงานบ้าง ส่วนใหญ่ได้รับยศเป็นร้อยตรีเมื่อเดือนตุลาคม 2486 กองทหารพวกเรามีลักษณะพิเศษอยู่คือ เป็นผู้มีวิทย์ฐานะสูงกว่าหน่วยอื่นๆ ไม่ว่าจะเป็นหน่วยการโยธา (Pioneer Corps) หรือหน่วยอื่นที่เราาร่วมด้วยในจำนวน 36 คน (ไม่นับ ม.จ.ศุภสวัสดิ์วงศ์สนิท เพราะท่านยังมีได้เข้าร่วมกับหน่วยของเรา) มีปริญญาและประกาศนียบัตรรวมกันประมาณ 30 ปริญญา ที่เกือบได้ปริญญาเพราะกำลังเรียนอยู่สุดท้ายก็หลายคน ฉะนั้น ผู้บังคับบัญชาฝ่ายอังกฤษ จึงได้ให้เสรีภาพแก่พวก

Members of the Historical Society of Pennsylvania, 1950s

เรา ในการปกครองตนเองอยู่เสมอ ทั้งนี้ภายใต้กรอบวินัยทั่วไปของ กองทัพอังกฤษ การปกครองตนเองนี้หมายความว่า พวกเราทหาร เสรีไทยมีการเลือกตั้งหัวหน้าและผู้แทนตนเอง ทุกครั้งที่มีการ ย้ายไปประจำการค่ายใหม่ และผู้บังคับบัญชาในกองทัพอังกฤษ ก็ยินยอมรับรองหัวหน้าที่เราเลือกตั้งขึ้นนั้นว่าเป็นผู้แทนของเรา โดยชอบธรรม เมื่อพวกเราเป็นพลทหาร กิตติมศักดิ์ (Local, Temporary, Unpaid, Lance-Corporal) ซึ่งเป็นยศเรียกขาน มีความสำคัญเฉพาะตัวน้อย แต่มีความสำคัญสูงในด้านระบอบ ประชาธิปไตย ภายในวงการของเราและในด้านความนิยมรับรอง ของกองทัพอังกฤษ

การที่อังกฤษรับพวกเราเข้าเป็นทหารใน Pioneer Corps หรือหน่วยการโยธานั้นเข้าใจว่าจะเป็นการทดลองดูใจของพวกเรา มีความมั่นคงเพียงใด เพราะหน่วยการโยธาตั้งกล่าว เป็นหน่วยที่ ถือกันว่าไม่สู้จะมีเกียรติ ขนชาติศัตรู ถ้าจะสมัครเป็นทหารก็ ให้เข้าหน่วยนี้ ถ้าเป็นคนอังกฤษก็ต้องเป็นกรรมกรที่ไม่มี คุณวุฒิหรือไม่มีความชำนาญในการใด ๆ¹ มีคติประจำหน่วยว่า "Labor Omnia Vincit" แปลว่า "งานหนัก (งานโยธา) ย่อมชนะได้ ทุกอย่าง" คนอังกฤษนั้น ถ้าเป็นช่างก็เข้าหน่วยทหารช่าง ถ้าเป็น หมอก็เข้าหน่วยทหารแพทย์ หรือมีความรู้หรือพื้นเพสูง ก็เข้า หน่วยทหารปืนใหญ่ รถเกราะหรือทหารมหาดเล็กรักษาพระองค์ เป็นต้น หน่วยการโยธามีหน้าที่การโยธาสมชื่อ ทำหน้าที่ขุดมันฝรั่ง ล้างส้วม ทำความสะอาดโรงอาหารหรือที่พัก หรือรักษาการณ์ เป็นยาม เป็นต้น

1 ในตอนท้ายสงครามโลก หน่วยการโยธานี้ได้รับยกย่องขึ้น โดยมีการยกฐานะ ขึ้นเป็น "Royal Pioneer Corps"

หน้าที่เหล่านี้พวกเราเคยทำกันมาแล้วทั้งนั้น ไม่ว่าจะเดิมเป็นคุณหลวงหรือนักการทูต เป็นหม่อมเจ้าเชื้อพระวงศ์หรือบุตรเสนาบดี อธิบดี มาแต่ก่อนและพวกเรายังได้แต่งบนประพันธ์ไว้เป็นที่ระลึกพรรณาความไว้ ดังจะขอคัดมาบางตอน

“...ไอ้เด็นท์हरुเคยอยู่ต้งจุงจาก
นอน กับ ดินกิน กับ อยู่ดูเพราฝรั่ง
น้ำล้างขามเคยเขียนเป็นมันฝา
ต้องมาใช้น้ำอุ่นจนเต็มที
กินอาหารจานสนิมชิมชูรส
พาไปเลี้ยงเกลี้ยงขามงามกระไร

ต้องจำพรากรมายู่ตึกพิลึกยิ่ง²
ต้องมากลึงบนเตียงเยี่ยงนารี
น้ำล้างหน้าเขียนชั้นเคยรื้นรี
แล้วอย่างนี้หรือสะอาดอนาถใจ
กินไม่หมดก็มีผู้คอยดูให้
แล้วเดี๋ยวนี้จะมีใครมาตรวจตรา

.....

แต่เคราะห์ดีมีวิชาทำ “ฟาดิก”
สิบโท “มิลล์” ชำนาญการโยธา
จัดพื้นเรือนเพื่อนให้ดูสะอาด
โต๊ะม้านั่งยังได้ขัดหัดเล่ห์กล
งานเฝ้ายามตามไฟได้ฝึกฝน
เวรกลางคืนป็นกับหอกออกประจัญ
บางเวลาพากันซุดมันเทศ
ซุดจนไปดำไปในทำนอง

ได้หัดหลักหลบตัวเหล่าหัวหน้า
ถือคทาไม้กวาดใหญ่หาไพร่พล
ส้วมก็กวาดฟงทลายไปหลายหน
น้ำลูบไล่ให้พ้นไปวัน ๆ
ควาดคนหัวนกกัวจนตัวสั้น
เวรกลางวันถือสง่ากทาพลอง
พลางร้ายเวทคำฝรั่งกันดั่งก้อง
พวกนายกองชอบใจเพราะไม่รู้...”

หน่วยทหารเสรีไทยฝึกและปฏิบัติงานอยู่ในอังกฤษ ตั้งแต่ 7 สิงหาคม 2485 จนถึงกลางเดือนมกราคม 2486 จึงได้เดินทางจาก

2 พวกเราเพิ่งย้ายค่ายจาก “เคนบี” เวสต์เหนือ ซึ่งเราอนในคืนที่บ้าง นอนที่โรงรถบ้าง ไปอยู่ที่แบร์คฟอร์ดในยอร์กเชียร์ และได้อยู่ตึกที่เคยเป็นโรงเรียนมัธยมในยามสงบ

อังกฤษรอนแรมอ้อมทวีปแอฟริกาไปยังอินเดีย ถึงอินเดีย คือ ที่บอมเบย์ เมื่อปลายเดือนเมษายน 2486 นับตั้งแต่นั้นมา 36 สหายของเรา ก็เริ่มแยกย้ายกันไปทำหน้าที่ ตามที่ทางการอังกฤษ จะต้องการ ประวัติการเป็นทหารของพวกเราทั้ง 36 คน ตั้งแต่เริ่ม จนถึงตอนนี้ เท่าที่พวกเรา ได้มีชีวิตร่วมกันตลอดเวลา ได้มี คุณ บุญ พบ ภมรสิงห์ เขียนไว้ค่อนข้างละเอียดในหนังสือ ศิลปิน ไทยในยุโรป (บริษัท นิพนธ์ จำกัด 2505) ตั้งแต่บทที่ 7 จนถึงบทที่ 12 ใครจะเชิญท่านผู้อ่านที่สนใจหาอ่าน

ในการที่คณะทหารเสรีไทยอังกฤษแยกย้ายกันไปปฏิบัติงานนั้น มีบางกลุ่มย้ายไปเดลีเพื่อปฏิบัติงานด้านวิทยุและกระจายเสียง บ้าง ด้านการทำแผนที่บ้าง บางกลุ่มก็ถูกเรียกไปปฏิบัติงานทางการจี้ (กลุ่มของคุณบุญพบ ดูได้ในหนังสือที่กล่าวข้างต้น) บางกลุ่ม ก็ถูกแยกไปปฏิบัติและฝึกงานราชการลับ แต่กลุ่มใหญ่ที่สุด ซึ่งข้าพเจ้า อยู่ด้วย ถูกส่งไปฝึกการรบกองโจรที่ค่ายแห่งหนึ่งนอกเมืองปุนา ฝรั่งเศสเรียกกลุ่มเราว่า “ช้างเผือก” (White Elephants) ที่ตั้งค่ายฝึก นั้นอยู่ริมทะเลสาบ ชื่อตำบลนั้นแปลเป็นไทยว่า “รั้งรัก” ต่อมา พวกเราจึงเข้าใจเรื่องดียิ่งขึ้น ปรากฏว่ากลุ่มของข้าพเจ้านี้สังกัดอยู่ใน แผนกประเทศไทย ของกองกำลัง 136 (Force 136) แห่งหน่วยบริหาร งานพิเศษ (Special Operations Executive = S.O.E.) ในกระทรวง การสงครามเศรษฐกิจ (Ministry of Economic Warfare) ท่านผู้อ่าน ที่ทราบเรื่อง O.S.S. ในสหรัฐู้ดีกว่าเรื่องของอังกฤษ พอจะเทียบ S.O.E. ได้คล้ายคลึงกับ O.S.S.³

3 เมื่อเร็วๆ นี้ ใน พ.ศ.2509 ได้มีหนังสือเรื่องบทบาทของ S.O.E. ในการดำเนินงาน ได้ดินในฝรั่งเศสระหว่างสงครามออกตีพิมพ์เผยแพร่เป็นทางการแล้ว

3. สถานีวิทยุสถานียแรกในประเทศไทยติดต่อกับสห- ประชาชาติ

ข้าพเจ้าจะขอรวบรัด เล่าถึงการฝึกของข้าพเจ้าแต่เพียง
ย่อๆ เพื่อจะบรรยายถึงการปฏิบัติงานในประเทศไทยให้ละเอียด
พอสมควรในภายหลัง ในขั้นนี้จะเพียงพอลำดับวันและเวลาที่
ข้าพเจ้าได้ไปทำการฝึกไว้โดยไม่ขยายความ

- พฤษภาคม 2486-กันยายน 2486 ฝึกที่ค่าย “รักรัก” ใกล้ปูนา
ตุลาคม 2486 ผู้รับการฝึกได้รับยศร้อยตรี
ตุลาคม 2486-พฤศจิกายน 2486 ฝึกวิชาจารกรรม ที่ถ้ำกัณฑ์
มีสำราญ วรรณพฤษ (เค็ง)
กับข้าพเจ้า
พฤศจิกายน 2486 นายสำราญ วรรณพฤษ
นายประทาน เปรมกมล
(แดง) และข้าพเจ้า ลงเรือได้
น้ำจากลังกาจะขึ้นบกที่พังงา
ตะกั่วป่า แต่ไม่ได้ขึ้นบก เพราะ
ไม่มีสัญญาณจากคนมารับ
ธันวาคม 2486 ทั้งสามคนพักผ่อนที่นิลคีรีใน
อินเดียใต้
มกราคม 2487 สมทบกับกลุ่มใหญ่อีกครั้งหนึ่ง
เพื่อทำการฝึกเดินป่าเดินเขา
ที่เทือกเขาสิงหะ บริเวณปูนา

กุมภาพันธ์ 2487

ฝึกโดตรัมที่ราวัลพินดี ในปีน-
จาบ มี 6 คน คือ นายประธาน
เปรมกมล นายสำราญ วรรณ-
พฤษ์ นายเปรม บุรี (ดี) นาย-
รจิต บุรี (ชำ) นายธนา โปษ-
ยานนท์ (กร) และข้าพเจ้า

มีนาคม 2487

โดตรัมเข้ามาปฏิบัติงาน

ต่อไปนี้จะรายงานถึงเหตุการณ์ซึ่งทำให้มีการติดตั้งสถานี
วิทยุสถานีแรก สำหรับติดต่อกับสหประชาชาติในดินแดนประเทศไทย
ขณะที่ญี่ปุ่นเข้ามาตั้งกองทัพอยู่

ความมุ่งหมายข้อใหญ่ของทางราชการ (อังกฤษและอเมริกัน)
ในการที่รับเอาคนไทยเข้าไปในกองทัพของตนนั้น ก็เพื่อที่จะตั้ง
กองทหารของสหประชาชาติมากองหรือน้อยกองแล้วแต่จะทำได้
หลังแนวรบญี่ปุ่น และหวังว่ากองทหารเช่นนี้อาจจะได้ช่วยกองทัพ
สหประชาชาติในทางการรบและกองโจร ในทางด้านสงคราม การเมือง
และในการสื่อสาร คนไทยผู้สมัครเข้าในกองทัพอังกฤษมีความประสงค์
ที่จะรับใช้ชาติของตน โดยการที่จะเข้าร่วมมือกับทหารอังกฤษอย่าง
ไม่มีเงื่อนไข แต่ก็มีความประสงค์ของเราที่ถือเป็นข้อสำคัญอยู่
อีกข้อหนึ่งว่า เราจะพยายามติดต่อร่วมมือและตกลงกันกับกองทัพ
ภายในประเทศ เพื่อให้เป็นที่เข้าใจกันด้วยดี

ในกลางปี พ.ศ.2486 เราพอจะทราบได้แน่นอนแล้วว่า
กองทัพในในประเทศไทยนั้น มีอยู่จริง ไม่ใช่เพียงเป็นสิ่งที่เรา
คาดหวังเท่านั้น เพราะเหตุว่า เราทราบว่า ได้มีผู้เดินทางออกจาก
ประเทศไทยไปถึงเมืองจุงกิง และได้ติดต่อกับผู้แทนฝ่ายสห-

ประชาชาติแล้ว

ส่วนมากของเสรีไทยจากประเทศอังกฤษ ซึ่งเราเรียกกันว่า “ช้างเผือก” (White Elephants) กำลังฝึกหัดกลยุทธ์แบบกองโจร เป็นวาระสุดท้ายที่นอกเมืองปูนาในประเทศอินเดีย เราได้ยินข่าวว่า ม.จ.ศุภสวัสดิ์วงศ์สนิท สวัสดิวัตน์ ได้เดินทางไปยังจุงกิง เพื่อจะติดต่อกับนายกำจัด พลาญกูร ซึ่งลักลอบเดินทางออกไปจากประเทศไทย และภายหลังเราก็ได้ทราบว่ ม.จ.ศุภสวัสดิ์วงศ์สนิท ได้รับมอบอำนาจจากทางราชการอังกฤษส่งคนจากยูนนาน เดินทางบุกเข้ามา กรุงเทพฯ ถือนั่งสี่จากกองทัพอังกฤษมาถึง “รัฐ” หัวหน้าเสรีไทย ในประเทศไทย คือ นายปรีดี พนมยงค์ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ขอร้องให้ “รัฐ” จัดการต้อนรับพวก “ช้างเผือก” คณะแรกที่เดินทางมาโดยเรือได้นำกำหนดจะขึ้นบกในฝั่งตะวันตกของประเทศไทย ในเดือนธันวาคม พ.ศ.2486 คณะ “ช้างเผือก” นี้จะเข้ามาพร้อมด้วยเครื่องส่งและรับวิทยุ เพื่อจะได้ตั้งสถานติดต่อระหว่างประเทศไทยกับฐานทัพอังกฤษในอินเดียได้เป็นการประจำ

ในเดือนกันยายน 2486 ข้าพเจ้าได้รับคำสั่งจากผู้บังคับบัญชา ข้าพเจ้าเป็นผู้หนึ่งซึ่งจะเดินทางโดยเรือได้นำนั้น และหน่วยของข้าพเจ้า เรียกว่า “Pritchard” คณะของข้าพเจ้าประกอบด้วย นายประทาน เปรมกลม “แดง” เป็นนักวิทยุ นายสำราญ วรรณพฤษ “เค็ง” และข้าพเจ้า “แดง” ได้ถูกส่งไปเมียรุดสำหรับจะฝึกหัดการรับวิทยุเพิ่มเติม ส่วน “เค็ง” และข้าพเจ้าได้เดินทางไปยังโรงเรียนพิเศษ โรงเรียนหนึ่ง นอกเมืองกัลกัตตา เพื่อฝึกสำหรับจะปฏิบัติราชการพิเศษ

ต่อมา “แดง” ได้เดินทางมาร่วมคณะที่กัลกัตตา และหลังจากที่ได้มีการฝึกวิธีขึ้นบกโดยเรือได้นำ ทั้งในเวลากลางวันและกลางคืน

ที่ตำบลทริงโกมาลี ในเกาะลังกา เมื่อเดือนพฤศจิกายน แล้วคณะ
ของเราก็ได้เดินทางโดยเรือได้นำจากเมืองโคลอมโบ ในเรือได้นำ
นั้นมีนายทหารบกกองทัพอังกฤษ 2 คน กับสิบเอกอีก 1 คน สำหรับ
จะมาส่งเราขึ้นบก

เมื่อได้เดินทางมาถึงที่ที่กำหนดแล้ว เรือได้นำก็ได้ลุล่วง
และดำน้ำอยู่ห่างจากฝั่งประมาณ 4-5 ไมล์ เป็นเวลา 1 สัปดาห์
เวลากลางวันก็จมลงไป และเวลากลางคืนก็ขึ้นมาลอยลำ คอยดู
อาณัติสัญญาณ แต่หาได้ปรากฏอาณัติสัญญาณไม่ ต่อมาภายหลังเรา
จึงได้ทราบว่า “จีน” ผู้ถือหนังสือจากยูนนานเข้ามาในประเทศไทยนั้น
กว่าจะเข้ามาได้ถึงกรุงเทพฯ ก็เป็นเวลาหลังจากเดือนมิถุนายน 2487

อย่างไรก็ดี การเดินทางด้วยเรือได้นำนี้ มิใช่ว่าจะปราศจาก
เหตุการณ์ก็หามิได้ เราได้มีเวลาตื่นตื่นอยู่บ้าง ในเมื่อทราบว่า
เรือใหญ่อยู่เหนือผิวน้ำใกล้เคียงกับที่เราจมอยู่ อาจจะเป็นเรือญี่ปุ่น
หรือเรือไทยก็เป็นได้ แล้วเราก็ไม่ทราบว่าเรือลำนั้นเห็นเรือของเรา
หรือไม่ แต่เราได้พยายามรักษาความเงียบสงบไว้เพื่อความ
ปลอดภัย ในเวลาเช่นนั้นทุกคนในเรือได้นำจะต้องนั่งเงียบๆ ไม่ทำ
เสียงอย่างหนึ่งอย่างใด และข้าพเจ้าเองแทบจะไม่กล้าหายใจ เพราะ
รู้สึกว่าจะลมหายใจเป็นเสียงดังอย่างไม่น่าเชื่อ แต่เราไม่เคยได้รับ
ลูกระเบิดได้นำเลย เหตุการณ์จะเป็นอย่างไรก็ตาม ในคืนสุดท้าย
ก่อนที่เราจะเดินทางกลับ ทหารอังกฤษที่ไปกับเรานั้นตกลงใจ
ว่าจะนำเรือเล็กเข้าไปยังที่ชายฝั่งเพื่อสอดแนม (พวกเราคนไทย
ไม่ได้ไปด้วย เพราะเหตุที่เราได้รับคำสั่งอย่างเข้มงวดมิให้ขึ้นบก
นอกจากจะมีผู้มารับตามข้อตกลง) สหายชาวอังกฤษของเราไม่เคย
อยู่ในประเทศไทยเลย แต่เมื่อไปสอดแนมมาแล้ว ก็รายงานว่าไม่มี

ใครมาคอยเราอยู่ที่ชายฝั่ง เมื่อการณ์ปรากฏว่า ถึงจะคอยต่อไปอีก ก็ไม่มีประโยชน์แล้ว เราจึงตัดสินใจเดินทางกลับเกาะลังกา แต่ในคืนต่อมา เราได้พบเรือหาปลาขนาดเล็ก จึงได้ตกลงว่าจะลอยขึ้นมาดูสักที ในเรือหาปลานั้นมีคนจีนอยู่หลายคน ฝ่ายเรารู้สึกว่าจะทำให้เขาตกใจมาก แต่เราไม่ต้องการอะไรจากเขามาก นอกจากบางสิ่งบางอย่าง เช่นเหรียญกระษาปณ์และเอกสาร และเราก็ได้เอาธนบัตรไทยกับอาหารให้เขา เป็นการแลกเปลี่ยนกัน

ข้าพเจ้าไม่สมควรที่จะกล่าวให้ยืดยาวนักในการพรรณนาชีวิตในเรือได้น้ำ บางทีไม่จำเป็นที่จะต้องพูดมากไปกว่าว่าเรือได้น้ำนั้นร้อน ชีวิตน่าเบื่อหน่าย ไม่มีอะไรจะทำ นอกจากนอนกินและทอดลูกเต๋า เรานอนในเวลากลางวัน และตื่นในเวลากลางคืน เมื่อเวลาเรือลอยลำขึ้นมา และเมื่อลอยลำขึ้นมาเช่นนั้น ผู้โดยสารก็ได้รับอนุญาตให้ขึ้นไปบนดาดฟ้ารับอากาศบริสุทธิ์ได้ ผู้โดยสารจะสุขบุญหรือได้ก็แต่ที่ในเวลาเรือลอยลำ ข้าพเจ้ายังมีความรู้สึกได้อยู่ข้อหนึ่ง คือ เมื่อส่องกล้องดูฝั่งไทยจากเรือได้น้ำนั้น ข้าพเจ้าจำได้ว่าได้เห็นแผ่นดินอันเป็นที่รักของเราสวยงามมาก หาดทรายขาวและมีกระท่อมคนหาปลาอยู่ มีต้นไม้เป็นอันมาก ตำบลที่เราตั้งใจจะขึ้นบกนั้นรู้สึกว่าจะเปลี่ยนมาก ข้าพเจ้าไม่เคยไปตำบลนั้นเลย แต่ยังรู้สึกว่ที่นั่นเป็นแผ่นดินที่รักของเราและมีคนร่วมชาติที่รักของเราอาศัยอยู่

คณะเรากลับถึงโคลอมโบทันเวลาคริสต์มาส เมื่อใกล้จะถึงน่านน้ำลังกา เรือได้น้ำได้ผุดขึ้นมาและเดินทางบนผิวน้ำด้วยความเร็วเต็มที่ ชีวิตในเรือได้น้ำซึ่งเดินทางบนผิวน้ำ ไม่มีอะไรนอกจากทำให้ผู้โดยสารเมาคลื่น และได้รับทุกขเวทนาเหลือประมาณ

เมื่อได้หยุดพักผ่อนเป็นเวลาเล็กน้อยในทิวเขานิลคีรีอันงดงาม

แล้ว คณะของข้าพเจ้าได้เดินทางขึ้นไปยังเมียร์ตในต้นเดือนมกราคม 2488 จากนั้นเราได้เดินทางไปยังเมืองปูนาเพื่อฝึกให้มีกำลังแข็งแรง ขึ้นคณะ “ซ้างเผือก” คนอื่นๆ ได้มารวมพลกันอยู่ ณ ที่นั้น และในระหว่างที่เราออกทะเล เพื่อนฝูงของเราเหล่านี้ก็ได้ฝึกหัดต่อไปบ้าง และไปพักผ่อนหย่อนใจยังที่ต่าง ๆ กัน

การที่มารวมคณะกันใหม่คราวนี้ ทำให้เรามีโอกาสที่จะปรึกษาหารือกันเป็นครั้งสุดท้ายในเรื่องสถานการณ์และการทำงาน ซึ่งเราคาดหมายว่าจะต้องทำต่อไป คณะ “ซ้างเผือก” ได้ประชุมกันคืนวันหนึ่งบนยอดเขาสิงหะ ในขณะนั้นเรารู้เรื่องหน้าที่การงานของเราดียิ่งขึ้นกว่าแต่ก่อน สำหรับบางคนในคณะเรา เช่น ข้าพเจ้า การโดดร่มชูชีพ และการเดินทางโดยเรือได้นำเป็นข้อที่หลบตาแล้วเดือนให้สะดุ้งอยู่เสมอ สำหรับคนอื่นเขาอาจจะกระตือรือร้นอยากจะได้อะไรต่ออะไรโลดโผนเช่นนั้น ในกาลข้างหน้าก็เป็นได้ ข้อเจรจาในการหารือบนยอดเขาสิงหะคืนนั้น ข้าพเจ้าจำไม่ได้หมด แต่จำได้อยู่ว่าพวกเรามีจิตใจรักกันและสามัคคีกันมาก ข้าพเจ้าจำได้ว่าข้าพเจ้าได้เสนอให้ที่ประชุมพิจารณาข้อหนึ่ง คือข้อที่ว่าเมื่อเราเข้าไปในประเทศไทยแล้ว เราจะต้องพยายามอย่างเต็มที่ที่จะไม่ใช้อาวุธประหารคนไทยด้วยกัน ถึงแม้ว่าจะต้องเสียชีวิตก็ไม่ควรที่จะต่อสู้ แต่เราไม่ควรที่จะให้ญี่ปุ่นจับเราได้เป็น ๆ จะต้องต่อสู้จนจับตาย ข้อเสนอของข้าพเจ้านี้ได้เสนอขึ้นโดยระมัดระวังมิให้เป็นการบังคับ เพราะข้าพเจ้าเข้าใจดีว่ามีบางคนในพวกเราจะไม่ยอมฝืนธรรมชาติที่จะสู้ก่อนที่จะถูกจับ แต่อย่างไรก็ดีส่วนมากของคณะ “ซ้างเผือก” ได้ลงความเห็นชอบตามข้อเสนอนั้น

แผนการเข้าประเทศไทยได้ร่างขึ้นใหม่ในภายหลัง “ซ้างเผือก”

2-3 คนจะต้องเข้ามาในประเทศด้วยร่มชูชีพ พร้อมด้วยเครื่องรับ และส่งวิทยุ การโคตร่มคราวนี้เรียกว่าโดตอย่างสุ่ม (blind-dropping) หมายความว่าไม่มีใครมารับที่บนพื้นดินที่ที่จะลงนั้นกำหนดไว้ว่าจะเป็นในป่าทางภาคตะวันตกเฉียงเหนือ คือระหว่างสุโขทัยกับสวรรคโลก และกำหนดเวลาไว้ในเวลาข้างขึ้นหรือข้างแรมอ่อนๆ ในเดือนมีนาคมและเมษายน เราจะแยกกันเป็น 2 คณะๆ ละ 3 คน เรียกว่า Appreciation ทั้ง 2 คณะ คณะ Appreciation ที่ 1 จะทำการในเดือนมีนาคมและเมื่อลงไปถึงพื้นดินแล้วหาที่ซ่อนตัวอยู่ในป่าสูง วิทยุกลับมายังฐานทัพ และเตรียมรับคณะ Appreciation ที่ 2 ในโอกาสเดือนหงายคราวหน้า ถ้าฐานทัพไม่ได้ยินวิทยุ Appreciation ที่ 1 คณะที่ 2 ก็จะกระโดดร่ม “สุ่ม” ลงมาอีกที่หนึ่งในจังหวัดใกล้เคียง และลงมาทำการเช่นเดียวกัน หน้าที่ของเรามีเป็นลำดับต่อไปนี้คือ

- (ก) รักษาตัวให้รอด
- (ข) ติดต่อทางวิทยุกับฐานทัพ
- (ค) รับคนที่จะมาโคตร่มในภายหลัง และ
- (ง) ถ้าทำได้ และในโอกาสที่จะทำได้ ให้ติดต่อกับขบวนต่อต้านข้างใน

บุคคลที่จะเข้าเป็นคณะทั้ง 2 นี้ ได้เปลี่ยนแปลงไปจากคณะ Pritchard เนื่องจากเราไม่มีใครมารับ การติดต่อทางวิทยุจึงมีความสำคัญยิ่งขึ้น และเนื่องจากเราจะต้องเข้าไปอยู่ในป่าด้วยตนเอง จึงจำเป็นที่จะต้องมียกเรียนหมอบเข้าร่วมคณะด้วย นายเปรมบุรี “ดี” กับนายจรูญ บุรี “จำ” ได้ถูกเลือกสำหรับใช้ทำการส่งวิทยุและเป็นแพทย์ประจำคณะ คนที่ 6 คือ นายธนา โปษยานนท์ “กร” ซึ่งเข้ามาในคณะที่ 2 “เค็ง” เป็นหัวหน้าคณะ Appreciation ที่ 2 ฉะนั้นคณะ

ดังกล่าวจึงประกอบด้วยบุคคลเหล่านี้คือ คณะ Appreciation ที่ 1 “เข้ม” (ข้าพเจ้า) “แดง” และ “ดี” คณะ Appreciation ที่ 2 มี “เค็ง” “งำ” และ “กร”

ในเดือนกุมภาพันธ์ พวกเรา 6 คน อำลาพรรคพวกและเดินทางไปยังเมืองราวัลปินดีเพื่อฝึกหัดโดดรัมซูชีพ เราต่างคนได้ฝึกโดดรัมจากเครื่องบินคนละ 5 ครั้ง 4 ครั้งแรกในเวลากลางวัน และครั้งสุดท้ายในเวลากลางคืน การโดดครั้งแรกจากเครื่องบินฮัดสัน แต่อีก 4 ครั้งโดดจากลิเบอเรเตอร์ การโดดเช่นนี้ได้กระทำหลังจากได้ฝึกหัดบำรุงร่างกายอย่างเคร่งเครียดเป็นเวลาหลายวัน และหลังจากหัดกระโดดลงจากที่สูงโดยไม่มีอันตราย พวกเราไม่ชอบการกระโดดรัมเช่นนี้ ถึงแม้จะรู้สึกที่ไม่มีอันตรายเลย แต่ข้าพเจ้าเองก็ไม่สามารถที่จะกล่าวด้วยความจริงใจได้ว่าข้าพเจ้าไม่กลัวแต่อย่างใดก็ดี พวกเราพยายามที่จะซ่อนความหวาดกลัวนั้นไว้ทุก ๆ เวลาเข้าระหว่างเดินทางจากที่อยู่ของเราไปสนามบิน เราจะต้องผ่านป่าช้าแห่งหนึ่ง และเมื่อเวลาผ่านไปพวกเรามักจะเตือนสติซึ่งกันและกันว่าที่นั่นแหละเป็นที่ที่สังหารจะต้องถึงในที่สุด ไม่เร็วก็ช้า และสำหรับพรรคพวกคนอื่นๆ นั้นคงจะกลัวจะเร็ว แต่สำหรับผู้พูดคงจะช้า ความรู้สึกและเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจะเป็นอย่างไรก็ตาม พวกเราได้รับประโยชน์จากการฝึกบำรุงกำลังนั้น และอากาศอันสดชื่นของมณฑลบันจาบทำประโยชน์ให้แก่เรามาก และพวกเราต่างรู้สึกแข็งแรงหลังจากที่อยู่พินดี 1 สัปดาห์

จากพินดีไปสู่กัลกัตตา รอคอย “เรื่องจริง” เรายังมีเวลาอยู่บ้างสำหรับที่จะได้ลิ้มรสความสุขจากความเจริญแบบสมัยใหม่ เช่น วิทยุยนตร์ในโรงที่มีเครื่องทำความเย็น รับประทานอาหารไอศกรีมโซดา

และรับประทานอาหารในภัตตาคารเป็นครั้งสุดท้าย ในไม่ช้า
วันกำหนดก็มาถึง พวกเรา 3 คน ใน Appreciation ที่ 1 เริ่มออกไป
ทำการในต้นเดือนมีนาคม คือวันที่ 6 ก่อนวันเกิดของข้าพเจ้า 3 วัน
ข้าพเจ้าได้บอกกับนายทหารผู้บังคับบัญชาเป็นเชิงล้อว่าให้ส่งของ
ขวัญวันเกิดไปให้ข้าพเจ้าในป่า อย่าพลาดเป็นอันขาด เช้าวันนั้น
พวกเราเดินทางด้วยเครื่องบินจากกัลกัตตาไปยังสถานที่แห่งหนึ่ง
ห่างจากเมืองใหญ่ไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ข้าพเจ้าจำชื่อ
สถานที่แห่งนั้นไม่ได้ แต่สิ่งต่างๆ ในที่นั้นข้าพเจ้าจะลืมไม่ได้
เป็นอันขาด ที่นั้นเป็นสนามบิน อยู่ในท่ามกลางเนื้อที่กว้างขวาง
ไม่มีพฤษชาติเลย ไม่มีน้ำบริสุทธิ์ ไม่มีอะไรทั้งสิ้น เว้นแต่เครื่องบิน
กับกระท่อมหลายกระท่อมที่น่าทุเรศ นอกจากนั้นเรายังต้องทน
รับประทานอาหารกลางวันอันจืดชืด มีเนื้อกระป๋องแห้งๆ ขนมปัง
แห้งๆ และดื่มน้ำซึ่งเหม็น เพราะเหตุว่าใส่คลอรีนมากเกินไป
แน่นอนที่เดียวต้องมีใครทำผิดพลาดแน่ ที่จะส่งให้เราไปทำการครั้งนี้
จากสถานที่เช่นนี้ เพราะมีแต่ทำให้จิตใจของเราหดหู่ลงเท่านั้น

ในตอนเย็นวันนั้น เราขึ้นเครื่องบินลิเบอเรเตอร์ซึ่งจะนำเรา
ไปสู่จุดหมาย เพื่อเป็นการคุ้มกันการกระโดดร่มของเรา เครื่องบิน
ทั้งระเบิดฝู่งหนึ่งได้ถูกส่งออกไปในคืนวันเดียวกัน เพื่อจะทำการ
ในบริเวณใกล้เคียงกับที่เราจะโดดร่ม แต่จากสนามบินที่เดียวกัน
ในเย็นวันนั้น เราได้สังเกตเห็นว่า มีเครื่องบินลิเบอเรเตอร์อีก
เครื่องหนึ่งขึ้นสู่อากาศก่อนเราเล็กน้อย ภายหลังจึงได้ทราบว่า
ลิเบอเรเตอร์เครื่องนั้นนำเอาชาวจีน 4 คนเดินทางไปทำการแบบ
เดียวกับเรา แต่ไปโอดลงที่ไกลันครปฐม

เราใช้เวลาส่วนมากในการเดินทางนั้นนอนไปในเครื่องบิน

เครื่องบินนั้นไม่เป็นที่สุขสบายเลย และอากาศก็เลว ข้าพเจ้าเอง รู้สึกเมาเครื่องบินเล็กน้อย เรารับประทานอาหารไม่ได้มากในระหว่างเดินทางภายนอกอวกาศมืดมัว ถึงแม้ว่าจะมีพระจันทร์ข้างขึ้น และเราไม่ทราบเลยว่าในเวลาใดเราอยู่ที่ใด ประมาณ 22.30 น. มีผู้มาบอกให้เราเตรียมตัว และประมาณ 23.00 น. เราสามคนก็นั่งรออยู่เหนือช่องกระโศกในเครื่องบินพร้อมที่จะไถลตัวกระโดดลงในท่ามกลางความมืด ช่องที่ว่างนั้นอยู่บนพื้นเครื่องบินมีประตูเปิดออกใกล้ตัวเครื่องของเครื่องบิน ช่องนั้นใหญ่พอที่จะให้ผู้กระโดดไถลตัวลงไปได้พร้อมเครื่องหลังและร่มชูชีพที่อยู่บนหลัง ถ้าคำสั่ง “ลง” มีมาเมื่อใด เราก็คะ “กระโดด” ลงไปสู่ความมืดและไปสู่สุยถากรรม เราคงได้นั่งอยู่ที่นั่น คือที่ขอบเหวนั้นเป็นเวลาประมาณ 1 ชั่วโมง ข้าพเจ้ารู้สึกว่าจะจะเป็น 1 ปี คำนึงถึงชีวิตและมรณะ คำนึงถึงอนิจจัง และอนัตตา และจากช่องกระโศกนั้น ลมเย็นกระโชกพัดเข้ามาอยู่ตลอดเวลา คงจะมีประโยชน์สำหรับจะทำให้เราแน่ใจว่าที่ที่จะลงไปนั้นไม่ใช่ชนรก เพราะว่าไม่มีเปลวเพลิงอันร้อน มีแต่ลมเย็นเครื่องบินวนเวียนอยู่เรื่อยๆ รู้สึกว่าจะไม่หยุด แต่ว่าคำสั่งให้เตรียมตัวกระโดดไม่มีเข้าหูเราเลย ผลสุดท้ายมีผู้มาตบไหล่เบาๆ และเราได้ยินว่าเลิกกันได้ เพราะเหตุว่านักบินไม่สามารถจะหาที่ที่เราจะลงไปได้ แผนที่ก็เลว และอากาศก็มืด พวกเรากำลังเดินทางกลับไปยังกัลกัตตา

เราไม่ได้อยู่ที่กัลกัตตานานนักเพราะเหตุว่าทุกคนเฉพาอย่างยิ่ง พวกเรามีความวิตกกังวลอยากจะทำให้เรื่องกระโดดร่มนี้เสร็จสิ้นกันไปเสียที หลังจากการเดินทางครั้งแรก ต่อมาสักหนึ่งสัปดาห์ เราได้ข่าวจากกองทัพอากาศอังกฤษว่า เขาพร้อมที่จะพาเราไปอีก

ครั้งหนึ่งแล้ว เราก็ต่างออกเดินทางทันที จากสนามบินเดียวกัน เดินทางแบบเดียวกัน เวลากลางคืนแบบเดียวกันกับคราวที่แล้ว ผิดกันอยู่ที่เวลาดึกกว่าเดิมสัก 4-5 ชั่วโมง เพราะเหตุว่าเป็นข้างแรม เมื่อเราได้เดินทางถึงเหนือประเทศไทยมีคนมาบอกเราว่า คราวนี้ พบที่หมายแน่นอนแล้ว เครื่องบินวนเวียนอยู่หลายรอบ และค่อนข้าง จะบินต่ำ พวกเราได้เห็นแสงไฟบนพื้นดินเป็นอันมาก และเกิดความสงสัยขึ้นในใจว่า เราได้ถูกนำมาในที่ที่ถูกต้องหรือไม่ เพราะเหตุว่าเป็นที่ตกลงกันว่าเราจะต้องอยู่ในกลางป่า มีบ้านเรือนที่ ใกล้เคียงที่สุดก็ห่างออกไปตั้งหลายกิโลเมตร แต่อย่างไรก็ตาม ไม่มี เวลาที่จะได้ถามได้และไม่มีเวลาที่ถกเถียงกัน คำสั่งให้ลงมาถึง และเราก็ลงไป

ทั้ง 3 คนลงถึงพื้นดิน ในที่ว่างเปล่าใกล้เคียงกัน และเรา พอจะเห็นกันในระหว่างที่เราลอยตัวลงมา ข้าพเจ้าค่อนข้างจะ เคราะห์ร้ายโดยที่ได้ลงมาทำหนึ่งอยู่บนคันนา และอีกทำหนึ่ง อยู่นอกคันนา ทำให้ข้อเท้าขวาแพลงไป ข้าพเจ้ารู้สึกว่พื้นดินที่ เราลงมานั้นเป็นนา และข้อนี้ยิ่งทำให้สงสัยใหญ่ว่าได้ลงมาผิดที่ เสียแล้ว เรา 3 คน เข้ามาร่วมดูแผนที่อย่างเร่งรีบ และจากแผนที่นั้น ก็ทำให้แน่ใจยิ่งขึ้นอีกว่า ที่ที่เรายู่นั้นเราไม่ได้ตั้งใจมาลงเลย เพราะเป็นที่ที่ห่างจากจุดหมายถึง 25 หรือ 30 กิโลเมตร และยิ่งร้าย ไปกว่านั้นเรารู้สึกว่า เราอยู่ใกล้หมู่บ้านจนเกินไป เมื่อเราเดินทาง รับประทานอาหาร และเครื่องมือ 7 รมที่เรานำมาด้วย สำหรับจะมีอาหารรับประทาน ในป่าเป็นเวลา 1 เดือน ก็ปรากฏว่ารม 1 หายไป แดงกับดีเดินออกไปหา แล้วในไม่ช้าก็กลับมารายงานว่ารวมที่หายไปนั้นได้ตกลงไปใน ใจกลางหมู่บ้าน และหมู่บ้านนั้นห่างจากที่เรายู่เพียงมีพุ่มไม้เล็กๆ

คันอยู่ แดงกับดีต้องรีบกลับมา เพราะเหตุว่าได้ยินสุนัขเห่า ฉะนั้นเรา จึงตัดสินใจว่า จะต้องออกจากที่ที่เรายู่ที่นั่นโดยเร็วที่สุดที่จะเร็วได้

ในขณะนั้นเป็นเวลาเช้ามีแดดประมาณ 4 นาฬิกา เรามีเวลา ประมาณ 1 ชั่วโมงก่อนจะรุ่งสาง เราไม่สามารถที่จะออกเดินทาง ได้โดยเร็ว เพราะมีหีบห่อใหญ่หลายหีบและจะขุดหลุมฝังให้มีดซิด ก็ทำยาก เพราะในขณะเดียวกันกับที่เราตัดสินใจว่า จะออกเดินทาง ต่อไปเราก็ก็นเห็นชาวนา 5-6 คนเข้ามา และเขาเหล่านั้นได้เห็นเราแล้ว

ชาวนาเหล่านั้นเป็นคนเผ่าถ่านจากหมู่บ้านอีกหมู่บ้านหนึ่ง ห่างไกลออกไป ในวันนั้นได้เข้าไปในป่าเพื่อจะตัดไม้ และเมื่อได้ ตัดไม้แล้วก็กำลังเดินทางกลับบ้าน ในคืนนั้นเขาพักแรมอยู่นอก หมู่บ้านวังน้ำขาว ตั้งใจเดินทางกลับในวันรุ่งขึ้น (วังน้ำขาวคือ หมู่บ้านที่เราลงมาที่นั่น และวังน้ำขาวอยู่ในจังหวัดชัยนาท แต่ที่เรา ตั้งใจลงมาที่นั่นอยู่ทางตะวันตกเฉียงเหนือระหว่างจังหวัดนครสวรรค์) แสงไฟที่เราได้เห็นจากเครื่องบินของเรานั้นคือคบเพลิงของชาวเกวียน นั้นเอง พวกเขาได้ยินเสียงเครื่องบินของเราและโคกระบือก็แตกตื่น วิ่งหนีไป ชาวเกวียนเหล่านั้นได้เห็นร่มของเราขาวเมื่อลงมาจาก เครื่องบิน แต่บางคนเข้าใจว่าเป็นควัน เมื่อเขาเหล่านั้นได้พบเราบน พื้นดินต่างก็ประหลาดใจที่เห็นเราเป็นคนไทย เพราะเหตุว่าเขา คาดว่าคงจะเป็นพวกชาวต่างประเทศที่เข้ามาที่ระเบิด

แต่มีสิ่งหนึ่งที่บางคนในพวกเขาารู้สึกแน่ใจคือ เครื่องบิน ที่เขาเห็นนั้นไม่ใช่เครื่องบินไทยหรือญี่ปุ่น เพราะเหตุว่ามี 4 เครื่องยนต์ เราพยายามที่จะชี้แจงว่า เครื่องบินนั้นเป็นเครื่องบิน แบบใหม่ที่ญี่ปุ่นให้รัฐบาลไทยยืม และเราเป็นทหารอากาศของไทย มาซ่อมรบ แต่เราทราบดีว่าคำพูดของเรานั้นไม่เป็นที่เชื่อถือ

ถึงแม้ว่าชาวเกวียนเหล่านั้นจะไม่ได้บอกว่าไม่เชื่อ เว้นไว้แต่คนๆ เดียวที่กล้าพูด อย่างไรก็ตาม เมื่อเราพบเสือแล้วเราก็ต้องสู้ประจันหน้า ฉะนั้นเราจึงได้ขอร้องให้เพื่อนร่วมชาติของเราเหล่านั้นช่วยเราแบก เครื่องมือเข้าไปทางหมู่บ้าน แสร้งทำเป็นว่าเราจะเข้าไปในหมู่บ้าน ในเวลารุ่งเช้า พวกชาวเกวียนก็ช่วยเหลืออย่างเต็มที่ เมื่อถึง ชายหมู่บ้านเราก็ขอบใจเขา และบอกว่าเราจะรอเพื่อนที่นัดพบกัน ที่นั่น ชาวเกวียนก็กลับไป

ขณะนั้นเป็นเวลาประมาณ 5 นาฬิกา เราไม่มีเวลาที่จะทำอะไรอีกแล้ว จึงเอาเครื่องวิทยุ อาหารบ้างเล็กน้อยและเสื้อผ้าบางชิ้น สิ่งของนอกจากนั้นเอาซุกเข้าไปในพุ่มไม้บ้าง ขุดหลุมฝังบ้าง แต่จะมีประโยชน์อันใดที่จะไปเก็บอะไรไว้ให้มิดชิด เพราะรัม ทั้งคันมีของเต็มได้ลงจากเครื่อง ตกลงไปในกลางหมู่บ้าน ดูเหมือนจะเป็นที่หน้าศาลาวัดเสียด้วย เมื่อเราได้ทำการบางอย่างเท่าที่จะทำได้ แล้ว เรารีบย้อนเดินทางกลับไปทางตะวันตกเข้าป่าซึ่งเป็นชายป่า ใหญ่ต่อไป ข้อเท้าของข้าพเจ้าที่แผลงนั้นเป็นข้อที่หน่วงทำให้เพื่อน ของข้าพเจ้าไม่สามารถจะเดินไปได้โดยเร็วเท่าที่ต้องการ เราได้ เดินเข้าไปในป่าประมาณ 4-5 ชั่วโมง จนกระทั่งถึงที่ที่ค่อนข้างจะ ทุย จึงได้ตัดสินใจว่าจะหยุดพัก ความจริงหยุดที่นั่นไม่ปลอดภัย แต่เรา หวังว่าจะได้ติดต่อทางวิทยุกับกองบัญชาการที่อินเดีย ความมุ่งหมาย ของเราข้อใหญ่ก็คือ ต้องการจะบอกกับกองบัญชาการว่า เราได้ ถูกทิ้งมาลงในที่ที่น่าเกรงอันตราย และเราจะฝังวิทยุไว้ ณ ที่นั่น กับจะเดินทางไปตะวันตกเฉียงเหนือไปยังที่ที่จะนัดพบกับคณะ Appreciation ซึ่งจะลงมาในข้างขึ้นเดือนหน้า ในร่างโทรเลขนั้นเรา จะแจ้งเดือนให้กองบัญชาการระมัดระวังเป็นพิเศษ ไม่ให้คณะที่ 2

ลงมาผิดที่อย่างที่เราได้ประสบมา เพราะเหตุว่าชาวบ้านรู้ตัวเสียแล้ว
เรายังมีเวลาก่อนที่จะถึงเวลากำหนดที่เราจะออกอากาศ
ติดต่อกับกองบัญชาการ ฉะนั้นเราจึงใช้เวลาชุดหลุมเพื่อจะฝัง
เครื่องวิทยุของเรา เมื่อการส่งวิทยุนั้นเป็นผลสำเร็จแล้ว นอกนั้นยังมี
ของที่เราเห็นว่าไม่สู้จำเป็นจริงหลายอย่าง เราก็ชุดหลุมฝังไว้ด้วย
เพื่อจะได้เดินทางโดยมีน้ำหนักเบาที่สุด ที่มันของเราเวลานั้นเป็น
พุ่มไม้ค่อนข้างหนา และเครื่องวิทยุของเราเก็บไว้อีกแห่งหนึ่ง
ไม่ไกลจากที่อยู่นัก แต่ไม่เห็นกันที่ที่อยู่นั้นเป็นที่ที่เหมาะสมอยู่บ้าง
เพราะเหตุว่าเราได้แน่ใจว่าถึงแม้จะมีคนเดินไปมาห่างจากที่ซ่อน
สัก 4-5 เมตรก็แทบจะไม่เห็น

วันนั้นอากาศร้อน ป่าเงียบสงบ นอกจากจะมีเสียงลิงและ
นกร้องเล็กน้อย ข้อเท้าของข้าพเจ้าบวมขึ้นมา และค่อนข้างปวด
เราต่างรู้สึกอ่อนเพลียหลังจากที่ได้เดินท่ามกลางความร้อนเป็น
เวลาครึ่งวัน และเฉพาะอย่างยิ่งต้องเผชิญกับสิ่งที่ไม่คาดหวังในเวลา
เช้ามืด รู้สึกใจเสียอยู่บ้างเนื่องด้วยมีคนเห็นเราลงจากร่มมา และ
ร่วม 1 ร่มก็พลัดลงไปในหมู่บ้าน เรามีน้ำอยู่ในขวดแต่เพียง 3 ขวด
เพราะเหตุว่าตามแผนการเดิม เราจะลงที่ใกล้ลำธาร เราไม่รู้สึกลัวเลย
ฉะนั้นจึงไม่ต้องกังวลกับเรื่องอาหาร

เมื่อถึงเวลาที่ส่งวิทยุ แดงกับตีกีไปยังสถานีวิทยุของ
เขา ข้าพเจ้านั่งเป็นยามอยู่สักครึ่งชั่วโมง ต่อมาแดงกับตีกีกลับมาบอกว่า
ติดต่อไม่ได้ เขาพอจะฟังได้ยินกองบัญชาการ แต่กองบัญชาการ
ไม่ได้ยินพวกเราเลย ที่ร้ายไปกว่านั้น กองบัญชาการไม่ได้รอเรานาน
พอสมควร เพราะเหตุว่าเขาให้อาณัติสัญญาณเลิกส่งเร็วเกินกำหนด
ไป บางทีกองบัญชาการอาจจะไม่ได้คาดหมายว่าเราจะติดต่อวิทยุมา

ในทันทีทันใดก็เป็นได้

เราจะทำอย่างไรดี พวกเรัดตัดสินใจว่าการส่งวิทยุนี้เป็นของที่สำคัญที่สุด เพราะฉะนั้นจะต้องคอยส่งให้ได้โดยเร็ว ถ้าเราเดินทางไปพร้อมด้วยเครื่องวิทยุเราจะไปไม่ได้ไกล เพราะน้ำหนักมาก และเท้าของข้าพเจ้าก็บวม และที่ที่เราอยู่นี้ ก็รู้สึกว่าจะเป็นที่ที่มีขีดพอสสมควร แดงมีความเห็นว่าสายอากาศของเราอาจจะทำให้ดีขึ้น และในวันรุ่งขึ้น เราก็คouldได้ติดต่อกับกองบัญชาการอีก ข้าพเจ้าเห็นชอบด้วย และเนื่องจากข้าพเจ้าเป็นหัวหน้า ข้าพเจ้ารับผิดชอบในข้อตัดสินใจนั้น ในระหว่างที่รออยู่นถึงวันรุ่งขึ้น เราก็พยายามหาน้ำใส่ขวดสำหรับจะได้เดินทางไปและเมื่อเราได้ส่งวิทยุไปแล้ว เราก็คouldจะเดินทางต่อไปทันที

แดงกับดีก็ออกไปลาดตระเวนหาน้ำ ข้าพเจ้าอยู่ในที่พักแต่ผู้เดียว เพื่อนของข้าพเจ้าได้จากไปเป็นเวลาหลายชั่วโมง และไม่ได้กลับมาจนกระทั่งรุ่งสาง เขาได้พบหนองน้ำแห่งหนึ่งสกปรกอยู่นอกป่า แต่ว่าเมื่อเวลาจะเดินกลับมายังที่ เดือนยังไม่ขึ้นไม่เห็นทาง จึงต้องรอนกระทั่งเข้ามืด 3 นาฬิกา ข้าพเจ้าเองนั่งเฝ้าอยู่ ฟังเสียงลิงและนก และเมื่อเดือนขึ้นก็เห็นป่านั้นสวยงามมาก ไม่ได้ระแวงคิดถึงอันตรายอาจจะเกิดจากสัตว์ป่าเลย แต่เมื่อเห็นเพื่อนข้าพเจ้ากลับมา ก็รู้สึกมีความยินดีมาก

การพยายามส่งวิทยุครั้งต่อมายังประสบผลน้อยกว่าคราวแรก เพราะเหตุว่าคราวนี้ไม่ได้ยินกองบัญชาการเลย เรารู้สึกวิตกเป็นอันมาก และข้าพเจ้าจำได้ว่า ดีได้บอกเราว่า ถ้าเราไม่รีบเดินทางออกไปโดยเร็ว ชาวบ้านก็จะตามเราทัน อนุเคราะห์ดี พวกเราก็วิตกกังวลถึงคณะที่ 2 และคณะต่อๆ ไปว่า จะได้รับความลำบาก ถ้าเราไม่ส่ง

วิทยุแจ้งให้กองบัญชาการทราบ ข้าพเจ้ารับผิดชอบและตัดสินใจว่า จะต้องพยายามส่งอีกครั้งหนึ่ง และคราวนี้เป็นคราวสุดท้ายจะส่งออก ได้หรือไม่ก็ตาม เราต้องเดินทางไป การส่งครั้งนี้จะทำกันใน วันรุ่งขึ้น คือ ในเช้าวันที่ 3 หลังจากที่เราได้โดดรัมมา ในเวลาบ่ายวันนั้น ตีและข้าพเจ้าเดินออกลาดตระเวนและหาน้ำ เราได้เห็นชาวบ้านบางคน แต่รู้สึกว่าเขาไม่สงสัยอะไรเรา ในคืนนั้นเราก็พักแรมอยู่กันกันนั้น

รุ่งขึ้นเวลา 10 นาฬิกา ตีกับแดงก็ไปส่งวิทยุในที่ซ่อนวิทยุนั้น ข้าพเจ้านั่งยามอยู่คนเดียวเช่นเดิม เพื่อนของข้าพเจ้าไปได้ประมาณ 5 นาที ข้าพเจ้าก็เห็นคนหลายคนเดินผ่านไปห่างๆ ข้าพเจ้าเข้าใจว่า เราไม่ได้เห็นข้าพเจ้าในครั้งนั้น ข้าพเจ้านั่งเฝ้าคอยอยู่เป็นเวลาอีกใจ ก็มีคนเป็นจำนวนมากไหลขึ้นมาล้อมที่พักของเรา ชาวบ้านเหล่านั้น เข้ามาทั้งทางซ้าย ทางขวา ข้างหน้า ข้างหลัง ชูปืนพอกอยู่หลาย กระบอก เกมของเราสุดสิ้นลงเพียงแค่นี้ อย่างน้อยก็เกมของข้าพเจ้า เอง ข้าพเจ้าทำอะไรอย่างอื่นไม่ได้ นอกจากจะตะเบ็งเสียงขึ้นว่า “ยอมแพ้จับไปเถิด” หวังว่าเสียงที่ข้าพเจ้าตะเบ็งจะได้ยินไปถึง เพื่อนข้าพเจ้าและทำให้เขามีเวลาหนีไป

ข้าพเจ้าแทบจะไม่สามารถเชื่อได้ว่าภายในเวลาไม่ถึง 1 วินาทีในขณะนั้น ความคิดต่างๆ แล่นพลั่งเข้ามาในศีรษะของ ข้าพเจ้าเป็นอันมาก ตั้งแต่เวลาที่ข้าพเจ้ารู้ตัวว่ามีคนมาล้อมข้าพเจ้า จนถึงเวลาที่เขาเข้ามาถึงตัว ในสมองข้าพเจ้าได้เกิดความคิด ความเห็นหลายอย่างจนไม่ทราบว่าจะไร่มาก่อนอะไรมาหลัง คิดถึง คู่รักของข้าพเจ้าที่ลอนดอน คิดถึงคำสุดท้ายของคุณณี สาณะ เสน ที่ได้กล่าวแก่ข้าพเจ้าเมื่อก่อนเราเดินทางออกจากประเทศ อังกฤษ คิดถึงเพื่อนของข้าพเจ้าที่ยังอยู่ในอินเดีย คิดถึงเพื่อนอีก

ข้าพเจ้าที่อยู่ในพุ่มไม้ใกล้เคียง คิดถึงญาติและมิตรที่อยู่กรุงเทพฯ คิดถึงสาส์นจากกองบัญชาการถึง “รัฐ” ที่ยังอยู่ในกระเปาะของข้าพเจ้า และคิดถึงยาพิษที่อยู่ในกระเปาะหน้าอกของข้าพเจ้า ความคิดข้อสุดท้ายนี้เป็นความคิดที่มาหลังสุด ข้าพเจ้าควรจะกลืนยาพิษเข้าไปไหม หรือจะควรยอมให้จับเป็น ให้เขาจับตายเถิด เพราะเหตุว่าความลับที่ข้าพเจ้านำมานั้นมีอยู่มากเหลือเกิน และถ้าจะถูกจับเป็นไปก็ทำให้ข้าพเจ้าต้องขายเพื่อน ขายความลับเหล่านั้น แต่อย่าเลยถูกจับดีกว่า เพราะเหตุว่าเอกสารต่างๆ ที่อยู่กับข้าพเจ้านั้น ข้าพเจ้าสามารถที่จะป้องกันได้ตราบใดที่ยังมีชีวิตอยู่ ถ้าตายไปเสียจะป้องกันอย่างไร ชีวิตเป็นสิ่งที่มีความสดชื่นและสวยงาม และตราบใดที่มีชีวิต ตราบนั้นก็ยังมีความหวัง ถ้าญี่ปุ่นจะทรمانข้าพเจ้า ข้าพเจ้าตายเสียเดี๋ยวนี้เห็นจะสบายดีกว่า แต่เห็นแล้วว่าไม่มีญี่ปุ่นอยู่ในหมูคนที่เข้ามาจับข้าพเจ้าเลย อย่างกระนั้นเลยเมื่อปะเสือกก็ต้องยอมสู้ตายเลย ให้เขาจับเป็นจะดีกว่า อย่าเพิ่งตาย

และข้าพเจ้าก็ยังคงมีชีวิตอยู่ เมื่อได้ผ่านความคิดเห็นเรื่องความตายมาในสมองแล้ว ข้าพเจ้าก็สามารถที่จะเห็นแง่ขันบางอย่าง ในขณะที่ข้าพเจ้าถูกจับ คนที่อยู่ข้างหน้าข้าพเจ้ามีปืนพกแต่เครื่องแบบตำรวจ โดดเข้ามาถึงข้าพเจ้าแบบที่เห็นกันอยู่บนโรงลิเก เขาไม่ได้ร้องเพลงลิเกแต่ร้องเสียงว่าอะไรฟังไม่ออก มีอีกหลายคนที่ซ่อนตัวอยู่ในพุ่มไม้ และไม่ยอมออกมาจนกว่าข้าพเจ้าจะยกมือขึ้นแสดงให้เห็นว่าไม่มีอาวุธติดตัวเลย ผู้ที่เข้ามาจับข้าพเจ้าในครั้งแรกมีประมาณ 5 หรือ 6 คน แต่ต่อมาสักหนึ่งนาทีหลังจากข้าพเจ้าได้ยอมแพ้ เห็นมีประมาณ 30 คน เข้ามัดมือข้าพเจ้าไว้พลหลังด้วยผ้าขาวม้า ต่อไปนี่ก็เป็นเวลาที่ผู้จับข้าพเจ้าไม่รู้ว่าเขาพูดอย่างไร

บ้าง เพราะต่างคนต่างก็พูดพร้อมกันๆ แต่คนที่ใกล้ข้าพเจ้าที่สุด ดูเหมือนจะบอกข้าพเจ้าว่า ครอบครัวของข้าพเจ้าเป็นสัตว์ชั้นต่ำ และพ่อแม่ของข้าพเจ้าคงไม่แต่งงานกัน ข้าพเจ้าเคราะห์ดีที่ยอมแพ้ มิฉะนั้น... ฯลฯ คนที่เข้ามาที่หลังเมื่อได้เห็นแน่ชัดว่า มือของข้าพเจ้า ถูกมัดไพล่หลังแล้ว ก็หาความสนุกด้วยการตบตีข้าพเจ้าและถือ โอกาสสั่งสอนข้าพเจ้าด้วยถ้อยคำอันหยาบคาย ข้าพเจ้าไม่ได้กล่าว ได้ตอบสักคำเดียว ความจริงข้าพเจ้าตื่นเต้นและอื้อไปหมด เพราะเหตุ ว่า ข้าพเจ้าจะวงอยู่แต่ในเรื่องปัญหาว่าเพื่อนข้าพเจ้าถูกจับหรือเปล่า ในไม่ช้าก็รู้สึกเบาใจไปบ้างที่ไม่เห็น 2 คนนั้นถูกจับมา ถึงแม้ว่า ชาวบ้านจะได้แบกวิทยุรวมกลุ่มอยู่ และนอกจากนั้นไม่ได้ยินเสียง ปืนเลย จึงเป็นที่เบาใจ

ข้าพเจ้าทราบความที่หลังว่า แดงและตีได้ยินเสียงคนมา จับข้าพเจ้า จึงวิ่งหนีไปก่อนที่จะมีใครได้เห็น เขาทั้งสองเข้าไปซ่อนตัวอยู่ในอีกส่วนหนึ่งของป่าจนกระทั่งถึงเวลากลางคืน และในคืนนั้นได้เดินทางไปยังที่ที่เราได้กำหนดนัดพบกันไว้ ถ้าเพื่อเราคลาดกัน หวังว่าถ้าข้าพเจ้าหนีไปได้ข้าพเจ้าก็คงจะไปได้ คอยอยู่ที่นั่น แต่เมื่อไม่พบข้าพเจ้าเขาก็เดินทางต่อไปทางภาคเหนือ เข้าไปยังจังหวัดอุทัยธานี และในไม่ช้าก็ถูกจับระหว่างที่กำลังรับประทาน อาหารอยู่ในตลาด เพราะไม่ได้สวมหมวก

ผู้ที่มาจับข้าพเจ้ามีหัวหน้า 2 คน เป็นปลัดอำเภอประจำ ตำบล มีพลตำรวจ 2 คน นอกจากนั้นเป็นชาวนาที่หน้าตาเร่รัง และมีใจกรุณา ท่านเหล่านี้ได้พาข้าพเจ้าออกจากป่าไปยังหมู่บ้าน วังน้ำขาว เมื่อจะถึงชายหมู่บ้าน ได้มีผู้ที่อ้างตัวว่าเป็นผู้ที่จับ ข้าพเจ้าได้มารวมเป็นจำนวนมาก รวมทั้งนายอำเภอวัดสิงห์ ซึ่งเป็น

คนเดียวที่มีมา ผู้ที่อรักรักษาข้าพเจ้าอยู่มีจำนวน 200-300 คน ส่วนมาก เป็นชวานาจากหมู่บ้านต่างๆ ใกล้เคียงในหมู่คนเหล่านั้น ข้าพเจ้า สังเกตจำได้ว่ามีสหายเก่าของเรา 2-3 คน คือคนตัดไม้ที่เราได้พบ ในคืนวันแรก ข้าพเจ้าทราบความต่อมาว่า หลังจากที่เขาได้ผละ จากเราไปแล้วได้แจ้งความยังอำเภอวัดสิงห์ และทางอำเภอจึงได้ เภณซ์ชาวบ้านออกมาตามจับเราเขาเข้าใจว่าเรามี 4 คน และพยายาม จะซักถามให้ข้าพเจ้าบอกว่าอีก 3 คนนั้นหนีไปอยู่ที่ไหน

เมื่อนายอำเภอได้พบข้าพเจ้าแล้ว ข้าพเจ้าได้ถูกนำตัวโดย ที่มีมือมัดไพล่หลังอยู่ตลอดเวลา ไปยังศาลาวัดวังน้ำขาว ณ ที่นั้น เขาล่ามโซ่ข้าพเจ้าไว้ที่เท้า ผูกไว้กับเสากลางศาลา เนื่องจากข้าพเจ้า ไม่ได้พยายามต่อสู้หรือหลบหนี เขาก็ยอมให้ข้าพเจ้าไม่ต้องถูก มัดมือ ข้าพเจ้าได้ยินเจ้าหน้าที่ถกเถียงกันอยู่บ้าง และรู้สึกว่าการเห็น ของเจ้าหน้าที่ในเรื่องข้าพเจ้านั้นแตกแยกกันออกเป็น 2 ฝ่าย ฝ่ายหนึ่งเห็นว่าข้าพเจ้าเป็นนักโทษอุกฉกรรจ์ เป็นคนทรยศต่อชาติ พยายามทำลายชาติและฆ่าเพื่อนร่วมชาติด้วยกันอีกฝ่ายหนึ่งรู้สึก จะเป็นจำนวนเท่าๆ กับฝ่ายแรก มีความกรุณา และหลังจากที่ข้าพเจ้า ได้บอกเขาโดยไม่ได้บอกชื่อของข้าพเจ้าเองว่า ข้าพเจ้าเป็นนักเรียน ของรัฐบาล ที่รัฐบาลส่งไปอังกฤษ เขาก็เชื่อข้าพเจ้า และตั้งคำถาม ข้าพเจ้าหลายข้อด้วยกัน ถึงเรื่องอนาคตและสถานะแห่งศคราม ในฝ่ายหลังนี้ปลัดอำเภอประจำตำบลหนึ่งทำทางเรียบร้อย มากกระซิบ กับข้าพเจ้าด้วยถ้อยคำสุภาพ ทำให้เป็นที่ปลาบปลื้มยินดีจับใจนัก ตรงกันข้ามมีปลัดอำเภอประจำตำบลอีกคนหนึ่ง ซึ่งมีใจกระด้าง ได้ตะคอกแก่ชาวบ้านต่างๆ จูให้ออกไปห่างๆ ข้าพเจ้า เพราะว่า ข้าพเจ้าเป็นกบฏรุนแรง ใจเหี้ยมอำมหิตจะอยู่ต่อไปไม่ได้กี่วัน

แล้ว ในหมู่บ้านนั้นข้าพเจ้ารู้สึกว่าเขามีความเมตตากรุณาทุกๆไป ไม่ใช่เพราะว่า เขารู้เรื่องการเมืองหรือการสงคราม แต่เพราะเหตุว่าน้ำใจอันดีและชื่อตามธรรมชาติของเขา พาให้เขามองข้าพเจ้าเป็นเพื่อนมนุษย์และเป็นเพื่อนมนุษย์ที่กำลังได้ทุกข์อยู่ และถึงแม้จะมีคนที่ไม่แยแสกับอะไรทั้งสิ้น ก็ไม่ได้รู้สึกว่าจะเกลียดชัง นอกจากจะอยากรู้อยากเห็น ข้าพเจ้าสังเกตว่า ทั้งเจ้าหน้าที่และชาวบ้านอย่างน้อยก็เลื่อมใสอยู่ข้อหนึ่ง ที่ข้าพเจ้าได้โดดร่มลงมาจากเครื่องบินทิ้งระเบิด 4 เครื่องยนต์ ซึ่งข้าพเจ้าได้วาดภาพให้เขาดู บอกว่าใหญ่เท่ากับโบสถ์แต่ไม่สูงเท่า

อาหารกลางวันและอาหารเย็นในวันนั้น ชาวบ้านนำเอามาให้แก่เจ้าหน้าที่และข้าพเจ้าถึงแม้ว่าใจของข้าพเจ้าคงจะไม่สู้ดีนัก อาหารเหล่านั้นก็อร่อยและข้าพเจ้ารับประทานอย่างเต็มที่ ในตอนบ่ายชาวบ้านที่มาจากหมู่บ้านอื่นๆ ได้ขึ้นมาบนศาลาตามดูพลร่มเขานั่งล้อมวงไม่ใกล้ข้าพเจ้านัก เพราะเหตุว่าเจ้าหน้าที่ที่เกลียดชังข้าพเจ้าไล่ให้เขาออกไปห่างๆ อยู่เสมอ และพอดกบ่ายเจ้าหน้าที่บางคนก็มอยหลับไป ชาวบ้านจึงได้กระเียบเข้ามาใกล้ทุกที และเริ่มซักถามข้าพเจ้าในหมู่บ้านหน้าชื่อเหล่านี้มีหญิงผู้หนึ่งอายุค่อนข้างมาก ข้าพเจ้าสังเกตว่าแกนั่งใกล้ข้าพเจ้าอยู่นานถึง 2 ชั่วโมงไม่ไปไหนและนั่งเอามือกอดเข้าเมื่อคนที่มาดูข้าพเจ้าค่อยบางตาไปบ้าง หญิงชราผู้นั้นก็พูดกับข้าพเจ้าเสียงแปร่งๆ ว่า พุทโธหน้าเอ็งเหมือนลูกข้า ข้าพเจ้าถามว่า ลูกของป้าอยู่ไหน ได้รับคำตอบว่า ถูกเกณฑ์ทหารไปนานแล้ว ไม่รู้ว่าไปอยู่ที่ไหน เสียงอันเยือกเย็นซึ่งแสดงถึงน้ำใจของหญิงผู้นี้ ทำให้ข้าพเจ้าตื่นตัน และรู้สึกว่าได้มีรสหวานอันเป็นรสแห่งความรักของมารดาห้อมอยู่ในศาลานั้น

คืนวันนั้นข้าพเจ้านอนหลับสนิท เพราะเพลียทั้งร่างกายและจิตใจ รุ่งขึ้นเวลาสาบซาวบั้นได้นำเอาเกวียนมารอข้าพเจ้า เพื่อจะนำไปยังที่ตั้งอำเภอวัดสิงห์ ข้าพเจ้านั่งมาในเกวียนข้อเท้าล่ามโซ่ติดอยู่กับเกวียนและมีตำรวจ 2 คนนั่งเกวียนมาด้วย ชาวบ้านประมาณ 12 คนเดินเป็นองครักษ์อยู่ข้างๆ เกวียน เกวียนที่ใส่ของสัมภาระของเรารวมทั้งเครื่องวิทยุ ได้ออกเดินทางไปแล้วหน้า ตำรวจในขณะนั้นรู้สึกว่าจะมีจิตใจเป็นมิตร และพยายามที่จะทำให้ข้าพเจ้าได้รับความสบายมากที่สุดที่จะทำได้โดยไม่ขัดกับข้อบังคับประมาณ 7 น. ขบวนของเราหยุดที่หมู่บ้านแห่งหนึ่ง เพื่อรับประทานอาหารเช้า รู้สึกว่าพวกชาวบ้านรู้ตัวจึงคอยเตรียมอาหารไว้ และเห็นจะไม่มีใครในหมู่บ้านที่ไม่มาดูข้าพเจ้า ตำรวจทั้ง 2 คนนั้นหยอกล้อหญิงสาว ถามว่า เมื่อได้เห็นพลร่มแล้วรู้สึกรักบ้างไหม คำตอบมักจะไม่เป็นไปในทางปฏิเสธ อาหารนั้นอร่อยมาก มีแกงบะฉ็้อ ปลาผักและน้ำพริก ชาวบ้านได้อาเหล้ามาเลี้ยง และตำรวจก็เชิญให้ข้าพเจ้าดื่มด้วย และกล่าวว่า ข้าพเจ้าจะไม่มีโอกาสลิ้มรสเหล้านั้นอีกเป็นเวลานาน ข้าพเจ้ารู้สึกสนุกถึงแม้ว่า 7 นาฬิกาในเวลาเช้า จะเข้าเฝ้าไปสำหรับการดื่ม เป็นจริงดังที่ข้าพเจ้าได้คาดมีชาวบ้านหลายคนมาห้อมล้อมเกวียนของข้าพเจ้าและมาคุยด้วยถามถึงเรื่องบินการทิ้งระเบิด และสงคราม รู้สึกว่าเขาตั้งใจที่ได้ยินจากข้าพเจ้าว่าญี่ปุ่นกำลังจะแพ้ และจะเลิกสงครามในเร็วๆ นี้ และรู้สึกว่าชาวบ้านเหล่านั้นไม่ได้เกลียดชังอะไรข้าพเจ้าได้ยินบางคนตะโกนว่า อะไรกัน คนไทยเหมือนเรานี่เอง และเมื่อขบวนของข้าพเจ้าออกจากหมู่บ้าน ข้าพเจ้าก็ได้ยินเสียงไชโยจากเพื่อนมนุษย์เหล่านั้นหลายครั้ง

เราหยุดรับประทานอาหารกลางวัน ที่หมู่บ้านแห่งหนึ่ง และข้าพเจ้าได้รับการต้อนรับทำนองเดียวกัน ข้าพเจ้าก็ต้อนรับชาวบ้านเช่นเดียวกันกับคราวก่อน คือ คอบคำถามของเขาในเรื่องต่างๆ และรู้สึกว่าคุณได้คล่องกว่าคราวก่อน ก่อนที่เราจะออกเดินทางบ่ายวันนั้น มีชายคนหนึ่งซึ่งกำลังพูดคุยกับข้าพเจ้า เห็นไม่มีใครมอง เอาจานขึ้นหนึ่งใส่มือข้าพเจ้าแล้วกระซิบบว่า เก็บเอาไว้ให้ดี ไม่เป็นอันตราย ดูที่หน้าผากแล้วเห็นจะทำงานสำเร็จ ทำใจให้ดีๆ ไว้ไม่เป็นอะไร

ประมาณ 16 น. เราหยุดที่หมู่บ้านอีกแห่งหนึ่ง ใหญ่กว่าหมู่บ้านอื่นๆ ที่เราได้ผ่านมา ประชาชนที่มาถามข้าพเจ้า มีความรู้มากกว่าพวกก่อนๆ มีพระสงฆ์อยู่หลายรูป ครู และมีอีกหลายคนที่เคยไปเรียนหนังสือที่กรุงเทพฯ พอดกเย็นเราก็กถึงวัดสิงห์ และเกวียนก็นำข้าพเจ้าไปยังสถานีตำรวจ เมื่อก่อนที่จะเข้าเขตอำเภอวัดสิงห์ ตำรวจ 2 คน ผู้คุมข้าพเจ้าซึ่งเวลานั้นสนิทชิดชอบกันมาก เอาเงินรวมกันได้ 12 บาท ส่งให้ข้าพเจ้าและบอกว่า ข้าพเจ้าจะใช้เป็นประโยชน์ได้ใน 2-3 วันข้างหน้า ตำรวจทั้ง 2 นี้ ในวันรุ่งขึ้นได้เอาไข่ต้มมาให้ข้าพเจ้ารับประทานในกรุงขัง และบอกว่าอาหารที่ราชการให้ข้าพเจ้า คงจะพอสำหรับทำให้หิวต่อไปอีก

ในทันทีทันใดที่เราได้เดินทางถึงสถานีตำรวจ สภาพการเป็นนักโทษของข้าพเจ้าก็แปรไปเป็นทางการ ข้าพเจ้าได้รับเชิญให้เข้าไปในกรุงขัง ซึ่งเราเห็นกันอยู่ทุกแห่งตามสถานีตำรวจทั่วราชอาณาจักร กรงนั้นเป็นรูปหกด้าน กว้างยาวประมาณ 10 ฟุต เป็นกรงเหล็กรอบด้าน เว้นแต่ด้านพื้นดิน เมื่อข้าพเจ้าไปถึงมีผู้อาศัยอยู่ในนั้นคนหนึ่งแล้ว เป็นชายรูปร่างกำยำล่ำสันผิวคล้ำ

เช่นเดียวกับชาวอื่น ๆ ในประเทศ รู้สึกหน้าตาชื่นบาน ยิ้มปากกว้าง ให้เห็นฟันขาว ชายผู้นั้นยังรู้สึกว่ชื่นบาน ถึงแม้ว่าจะถูกกล่าวหา ในข้อที่สำคัญ คือเขาได้ทะเลาะกับลูกพี่ลูกน้องในงานเลี้ยงแห่งหนึ่ง มีนเมาเข้าไป “ชกเข้าไปที่หนึ่ง กระที่บหนึ่งหนที่กลางอก เขาก็ตาย” เพื่อนร่วมกรงของข้าพเจ้าได้ทราบล่วงหน้าว่าข้าพเจ้าถูกจับ และปรากฏ ว่าเขารู้สึกยินดีในเอกสิทธิ์ที่ได้เห็นพลร่มในระยะใกล้ชิด และได้มีการสนทนาปราศรัยในทำนองเดียวกับที่ได้เคยเป็นมา หลังจากนั้น ครึ่งชั่วโมง มีนักโทษคนที่สามถูกจับมา คนนี้เป็นชายชาวกรุงเทพฯ ถูกจับด้วยข้อหาว่าพยายามทำจารกรรม ชายผู้นี้ได้มาถึงที่วัดสิงห์ เมื่อ 3-4 วันก่อน ตั้งใจจะมาหาแร่ในบริเวณวังน้ำขาว ซึ่งเป็นหมู่บ้าน เดียวกับที่เรากระโดดร่มลงมา เขาพยายามหาคนงานหาเกวียนจะ เดินทางไปสำรวจแร่ พอตีตำรวจทราบเรื่องก็เลยสงสัยว่าคงจะ เกี่ยวกับพลร่ม ผู้ต้องหานี้ได้คัดค้านอย่างมากแต่ไม่เป็นผล และใคร จะมารู้ดีไปกว่าข้าพเจ้าว่าชายผู้นี้ไม่มีความผิดเลย ในกาลต่อมา ข้าพเจ้าพบชายผู้นี้อีกหลายครั้ง ที่กองตำรวจสันติบาลในกรุงเทพฯ เป็นเวลานาน 4 เดือน หลังจากที่เขาถูกจับ เพราะเหตุว่าชายผู้นี้ ไม่ได้รับอนุญาตให้กลับบ้านได้เลยเป็นเวลานาน แม้ว่าจะไม่มี หลักฐานประกอบแต่อย่างหนึ่งอย่างใด

ในเวลาเย็นและค่ำวันนั้น ชาวบ้านอำเภอวัดสิงห์ก็เข้าร่วมอยู่ในสถานีตำรวจเพื่อดูหน้าพลร่ม ตำรวจแสดงว่าพยายาม จะห้ามไม่ให้เข้ามา แต่เนื่องจากตำรวจก็อยากอนุญาตให้ญาติมิตร ของตนและญาติมิตรของเพื่อนฝูงของตนได้เข้ามาชมสิ่งประหลาด ด้วย ในไม่ช้าสถานีตำรวจนั้นก็เต็มไปด้วยราษฎรผู้อยากรู้อยาก เห็นของอำเภอวัดสิงห์ ผู้เยี่ยมเยียนเราเหล่านี้มิได้ระงับปากเสียง

เกี่ยวกับพลร่มเลย บางคนรู้สึกเกลียดชังโกรธแค้น แต่บางคนก็เมตตา ผู้ต้องหาเคยฆ่าคนตายกับข้าพเจ้ารู้สึกสนุกบ้าง ในการที่มีคนมาดู แต่นักหาแร่ของเราไม่สามารถที่จะกลั่นความทุกข์ร้อนของตนได้ นักค้นแร่นี้เป็นคนเดียวที่บริสุทธิ์ ไม่มีความผิด ส่วนเราทั้งสองคนนั้นถูกจับในขณะที่เรากระทำผิด ราษฎรบางคนดูไม่เข้าใจว่าคนใดในสามคนนี้เป็นพลร่ม และเมื่อเขาถามกันอย่างดั่งๆ ข้าพเจ้าก็เลยชี้ว่า นักโทษฆ่าคนตายคือพลร่ม นักโทษฆ่าคนตายก็ชี้ที่นักค้นแร่ว่าเป็นพลร่ม แต่นักค้นแร่ไม่พูดว่าอะไร นั่งหน้าเศร้าอยู่ ต่อวันรุ่งขึ้นจึงเริ่มพูดจาวิสาสะบ้าง แต่พูดอยู่กับพวกเราเท่านั้น ไม่พูดกับคนอื่น เผอิญแก่เป็นคนเรียนทางหมอดู แก่เลยดูลายมือของข้าพเจ้า แล้วบอกว่าชะตายังไม่ถึงฆาต ส่วนเส้นลากในมือนั้นปรากฏชัด สำหรับชะตาของแกเองนั้นไม่สู้ดี

ในบ่ายวันรุ่งขึ้น ข้าหลวงประจำจังหวัดชัยนาทได้เดินทางมาถึงพร้อมด้วยครอบครัว และมีผู้กำกับการตำรวจกับผู้พิพากษามาด้วย และต่อจากนั้นอีกหนึ่งชั่วโมงเราทั้งสามคนก็ออกเดินทางไปกับข้าราชการผู้ใหญ่เหล่านั้น เพื่อไปสู่ชัยนาท ระหว่างทางตั้งแต่สถานีตำรวจจนถึงท่าเรือยนต์ ทั้งสามคนถูกล่ามโซ่ติดกันเป็นพวง (นักค้นแร่ดูเหมือนจะเป็นคนหน้าบางสักหน่อย) ท่านข้าหลวงประจำจังหวัดรู้สึกกระดากที่ต้องเอาโซ่มาล่ามข้าพเจ้า ผู้ซึ่งเป็นนักเรียนที่รัฐบาลส่งไปเรียนเมืองนอก จึงได้มาบอกข้าพเจ้าล่วงหน้าก่อนจะออกเดินทาง “หวังว่าคงจะไม่รังเกียจ” ตลอดทางที่ไปสู่ท่าเรือยนต์ ประชาชนพากันออกมาดูนักโทษเป็นครั้งสุดท้าย เฉพาะอย่างยิ่งนักโทษพลร่ม มีบางคนชี้ข้าพเจ้าจำได้ว่าเป็นนักเรียนกฎหมาย ได้มาดูข้าพเจ้าเมื่อวันก่อน และเมื่อข้าพเจ้าผ่านหน้าเขา เขาก็

โบกมือต้อนรับ

ที่จังหวัดชัยนาท ข้าพเจ้าถูกแยกตัวจากเพื่อนนักโทษ นำตัวไปที่จวนข้าหลวงอยู่เป็นเวลาหลายชั่วโมง ระหว่างนั้นข้าพเจ้าขออนุญาตอาบน้ำ ท่านข้าหลวงก็อนุญาตโดยให้สัญญาว่าจะไม่พยายามหลบหนี ข้าพเจ้าจึงมีโอกาสโกนหนวดเคราโดยใช้มีดโกนของข้าพเจ้ายี่ห้อ Roll Razor (เวลาจะลับมีดโกนชนิดนี้มีเสียงดังคล้ายๆ จุดประทัด) ในทันใดนั้นประตูห้องน้ำก็ถูกผลักดันเปิดออก และมีคนวิ่งเข้ามา เขาว่าเขาได้ยินเสียงปืนกล ความจริงไม่ใช่คนอื่นเสียงข้าพเจ้าลับมีดโกนนั่นเองหลังจากอาบน้ำแล้วข้าพเจ้าได้รับประทานอาหารเอร็ดร่อย ครั้นแล้วผู้กำกับการตำรวจก็มาถึง พร้อมด้วยอัยการจังหวัด เพื่อจะสอบสวนทั่วไปในชั้นแรก ข้าพเจ้าได้ให้ชื่อข้าพเจ้าในครั้งนั้นและความประสงค์อันแท้จริงที่เข้ามาทำราชการ แต่มิได้บอกว่าเป็นของข้าพเจ้ามืออยู่ที่คนในกองทัพอังกฤษ และแน่ละข้อความลับทั้งหมด ข้าพเจ้าก็ไม่เปิดเผย ผู้ซักถามข้าพเจ้าในครั้งแรกก็ถามอย่างอ่อนโยน แต่เมื่อมาถึงปัญหาที่สำคัญๆ และข้าพเจ้าต้องนิ่งไม่ยอมตอบ ก็รู้สึกชักเคืองๆ แต่ก็ทำได้กระทำการอย่างใดกับข้าพเจ้าไม่ เวลา 22.00 น. คำวันนั้น เป็นอันว่าการสอบสวนชั้นแรกนี้ได้เสร็จสิ้นลง และข้าพเจ้าได้ถูกนำตัวไปยังสถานีตำรวจในจังหวัดนั้น เพื่อขังไว้หนึ่งคืน

เมื่อข้าพเจ้าไปถึงสถานีตำรวจ มีเพื่อนร่วมกรงอยู่แล้วประมาณ 12 คน ในนั้นมีหลายคนที่มีอายุต่ำกว่า 20 ปี เขากำลังนอนกัน และพื้นของกรงขังก็พอดี ๆ กับจำนวนคนอยู่แล้ว เมื่อข้าพเจ้าเข้าไปเพิ่มอีกคนหนึ่งก็ต้องมีคนใดคนหนึ่งปีนขึ้นไปอยู่ยอดกรงเพื่อนร่วมกรงทุกคนลงความเห็นว่า ควรจะให้เด็กคนหนึ่งขึ้นไปเสีย

ชั้นบน แม้ว่าข้าพเจ้าจะขอขึ้นไปเอง ภายหลังข้าพเจ้าจึงทราบว่าทำไมเขาถึงยึดเคียดให้คนนั้นขึ้นไปเสียชั้นบน ไม่มีใครอยากจะให้แก่เข้าใกล้เพราะแก็เป็นโรคผิวหนัง ข้าพเจ้าไปนอนแทนที่แก็ และตัวแก็ก็ขึ้นไปอยู่ชั้นบนตรงศีรษะข้าพเจ้าพอดี เด็กคนนี้เกาตลอดคืนและมีสะเก็ดหล่นลงมาบนตัวข้าพเจ้า คืนนั้นข้าพเจ้านอนไม่หลับ เพราะเหตุที่เด็กเกาหนวกหู กับมีตัวเรือด มีมยุง มีมด และถึงแม้ว่าข้าพเจ้าจะสวมเสื้อผ้าคลุมร่างกายได้ทั้งตัว แต่ศีรษะจนถึงเท้า ก็ไม่ช่วยอะไรได้มากมายนัก

เช้าวันรุ่งขึ้น ข้าพเจ้าถูกย้ายไปอยู่ที่เรือนจำจังหวัดชัยนาท มีแพทย์เป็นผู้ควบคุมแพทย์ผู้นี้ก็คือนักโทษนั่นเอง โทษฐานฆ่าคนตาย ต้องจำคุกตลอดชีวิต แต่เนื่องด้วยมีการพระราชทานอภัยโทษ (งานเฉลิมพระชนมพรรษา งานขึ้นปีใหม่ ฯลฯ) จึงใกล้กำหนดที่จะปลดปล่อยออกไป และเนื่องจากแก็เป็นคนที่มีความประพฤติดีและมีความรู้ทางหมออยู่บ้าง จึงได้เป็นผู้รับผิดชอบใน “โรงพยาบาล” ของเรือนจำ โรงพยาบาลนี้จะว่าเป็นโรงพยาบาลไม่ได้ เพราะไม่เห็นมียา ส่วนคนไข้ก็นอนอยู่บนพื้น คอยให้ธรรมชาติบำบัด ไข้หรือบั่นทอนชีวิตไป คนไข้ส่วนมากเป็นโรคไข้จับสั่น หมอนั้นเป็นคนที่มินิสัยดี แต่ทำอะไรให้คนไข้ไม่ได้ นักโทษบางคนถูกตีตรวนที่ข้อเท้า พวกนี้เป็นพวกที่ได้รับความทุกข์อย่างหนัก และเพิ่งเข้ามารับโทษ ถ้าอยู่นานสักหน่อยและแสดงตนว่ามีความประพฤติก็ได้รับการยกเว้น ไม่ต้องตีตรวน มีอยู่หลายคนที่ได้รับการอนุญาตให้ไปทำงานทำถนนที่นอกเรือนจำ นักโทษที่ดีที่สุดได้รับการยกเว้นไม่ต้องทำงานอะไรเลย และได้รับอนุญาตให้ออกไปเที่ยวในเมืองได้เวลากลางวัน แต่ต้องกลับมาอนในเรือนจำ มีบางคนที่ยึดอ่าน

และเขียนหนังสือในเรือนจำ และบางคนก็หัดทำการจักสานและงานฝีมืออย่างอื่น มีเรือนหนึ่งพิเศษสำหรับผู้หญิงซึ่งผู้ชายเข้าไปไม่ได้ และมีคนบอกข้าพเจ้าว่า นักโทษผู้หญิงกับนักโทษผู้ชายบางคนเมื่อออกไปแล้วก็ไปแต่งงานกัน ก็มี นักโทษเหล่านั้นรับประทานข้าวแดงและแกงซึ่งมีแต่ผัก วันละสองครั้ง นักโทษที่มีความประพฤติดีอาจจะไปจับปลามาได้แล้วเอามาต้มเอาเอง มีบางคนที่บ้านส่งเสียอาหารให้ก็มี ข้าวแดงนั้นฝึกคอเกินไปสำหรับคนใหม่อย่างข้าพเจ้า และถึงแม้ว่าข้าพเจ้าจะพยายามกลืนแบบเดียวกับคนอื่น ก็ยังรู้สึกว่าการนำแกงมากมายที่จะช่วยให้ผ่านลำคอลงไปได้ ในเวลานี้เองที่เงิน 12 บาท ที่ตำรวจได้ให้ไว้ ได้มีประโยชน์ เพราะข้าพเจ้าใช้ซื้อขนมรับประทาน และพัสดิเรือนจำก็ยังคงมีความเมตตา คือ ส่งข้าวขาวมาให้ข้าพเจ้าพร้อมด้วยไข่และแกงได้รับประทานทุกมื้อ อาหารเหล่านั้นข้าพเจ้าแบ่งรับประทานร่วมกับหมอ และนักโทษอื่นๆ ซึ่งเป็นผู้ช่วยหมอ

ข้าพเจ้าจำไม่ได้ว่าข้าพเจ้าอยู่ในเรือนจำนั้นกี่วัน อาจจะ เป็นระหว่าง 3 วันกับ 1 สัปดาห์ เช้าวันหนึ่งข้าพเจ้าถูกเรียกตัวไปที่สถานีตำรวจ เข้ากรงขังที่ข้าพเจ้าเคยเข้ามาแล้ว และในราว 11.00 น. วันเดียวกันนั้น ข้าพเจ้าก็ขึ้นรถยนต์เดินทางมาสู่กรุงเทพฯ มีผู้กำกับการตำรวจควบคุมมา ในเรือนนั้นมีนักโทษอยู่คนหนึ่งถูก ล่ามโซ่อยู่กับข้าพเจ้าเขาเคยเป็นคนไข้ของโรงพยาบาลโรคจิตที่ ปากคลองสาน แต่ได้หลบหนีไป และในระหว่างที่หลบหนีไปนั้น ได้ไปฆ่าพระสงฆ์รูปหนึ่งตาย เขาบอกข้าพเจ้าว่าไม่บ้าหรอกและ ข้าพเจ้าเองก็มองไม่เห็นอาหารเป็นบ้าอย่างใดเลย ข้าพเจ้าอยาก ทราบว่า เรื่องของเขาเป็นไปอย่างไรในเวลาต่อไป

ผู้กำกับการตำรวจ ผู้ควบคุมข้าพเจ้าชอบนำข้าพเจ้าแสดงแก่เพื่อนของท่านเป็นจำนวนมาก ตลอดทางในเวลาากลางคืน ข้าพเจ้าก็ถูกนำตัวขึ้นจากเรือไปขังไว้ที่สถานีตำรวจ เพื่อนร่วมกรงขังของข้าพเจ้าทุกแห่งมีเรื่องแปลกๆ น่าสนใจ แต่น่าเสียดายที่ข้าพเจ้าไม่สามารถจะนำมาเล่าให้ฟังในที่นี้ เพราะจะทำยืดยาวจนเกินไปนัก ในเช้าวันรุ่งขึ้นข้าพเจ้ารับประทานข้าวต้มของข้าหลวงประจำจังหวัดอ่างทอง ท่านผู้นี้กล่าวว่า เราก็เหมือนกับจีนเล่นจิว เรารบกันสักหน่อยแล้วพอเลิกก็มากินข้าวต้มกันในคืนวันสุดท้าย ข้าพเจ้านอนอยู่สถานที่ตำรวจนนทบุรี และในวันรุ่งขึ้นก็ออกมายังกรุงเทพฯ

ตั้งแต่แรกมาจนถึงบัดนี้ ไม่ว่าข้าพเจ้าจะถูกนำตัวไป ณ ที่ใด มักจะมีคนไต่ถามเรื่องข้าพเจ้าและออกมาดูพลร่ม แต่ที่กรุงเทพฯ รู้สึกว่าไม่มีใครสังเกตเห็นเรือตำรวจเล็กๆ ซึ่งนำข้าพเจ้ามา และเมื่อข้าพเจ้าขึ้นบนที่ท่าช้าง ซึ่งห่างจากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ไม่กี่ก้าว ข้าพเจ้ามองหาใครที่รู้จักสักคนหนึ่งก็ไม่มี เมื่อรออยู่ที่ท่าน้ำสั๊ก 2 ชั่วโมง ก็มีรถตำรวจมารับ และนำข้าพเจ้าไปกองตำรวจสันติบาล ณ ที่นั่นข้าพเจ้าทราบว่ “แดง” และ “ดี” ได้มาถึงเมื่อวันก่อน และในไม่ช้าข้าพเจ้าก็ได้พบเพื่อนทั้ง 2 คนนี้และได้คุยกันในเวลารับประทานอาหารกลางวัน

ในไม่ช้าจำนวน “นักโทษสงคราม” ก็เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ก่อนหน้าพวกเรา 3 คนนั้น มีจีน 2 คนพูดไทยได้ ซึ่งเป็นผู้ที่รอดตายมาจากคณะซึ่งโอดลงที่นครปฐม (ซึ่งข้าพเจ้าได้กล่าวถึงในตอนต้น เพื่อนของเขา 1 คน ถูกฆ่าตาย และอีกคนหนึ่งหลบหนีไปได้) หลังจากข้างขึ้นเดือนต่อไป Appreciation ที่ 2 (ตั้ง ข่าและกร) ก็ได้มาถึงโดยสวัสดิภาพ (คือถูกจับมาเหมือนกับพวก

เรา) ต่อมา มีจีนอีก 2 คน ผู้รอดตายมาจากจำนวน 5 คน ซึ่งขึ้นบกจากเรือได้นำในภาคใต้ของประเทศไทย ต่อจากนั้นไปคนไทยจากอเมริกาก็ถูกจับขึ้นมาเรื่อยๆ คราวละ 2 คน 1 คน และ 5 คน ตามลำดับเวลา คนไทยจากอเมริกานี้ บางคนเดินทางบกจากยูนาน บางคนเข้ามาทางเรือบินทะเลจากโคลอมโบ มีนักเรียนไทย 2 คน จากอเมริกาถูกฆาตกรรมหลังจากที่ได้ถูกจับในภาคอีสาน พวกเรา “ซ้างเผือก” 6 คน รู้สึกขอบคุณในโชคชะตาที่ไม่ได้เสียชีวิตเลย เนื่องจากจำนวนนักโทษเหล่านี้ได้เพิ่มขึ้น เราจึงถูกย้ายจากกรุงซังที่ตึกสันติบาล ออกอยู่บ้านพักตำรวจภายในบริเวณสันติบาลนั้น ต่อมา มีพวกเรามาจากอังกฤษเข้ามาอีก 2 คน ไม่ได้ถูกจับ แต่เข้ามาอาศัยอยู่กับพวกเรา คือ นายสวัสดิ์ ศรีสุข (เรเวน) กับนายจันเจง รินทกุล (พงษ์) ในตอนสุดท้าย เราได้รับอนุญาตให้เดินเล่นได้ในบริเวณของกองตำรวจสันติบาล และได้รับเงินเบี้ยเลี้ยงมากขึ้น ทำให้พวกเราสามารถอยู่ดีกินดีขึ้น จนกลายเป็นเจ้าจ่านำของร้านค้าในกองตำรวจสันติบาล (ในระหว่างนี้พวกเราได้ถูกญี่ปุ่นสอบสวนโดยมีเจ้าหน้าที่ฝ่ายไทยเข้าร่วมคุ้มครองพวกเราด้วย เรื่องการสอบสวนนี้ปรากฏอยู่ในหนังสืออุโฆษสาร ปี 2495 ชื่อเรื่องว่า “มุสาวาทาเวรมณี” จึงขอระงับไม่นำมากล่าว)

การที่เราจะติดต่อทางวิทยุกับกองบัญชาการในอินเดีย นั้น ได้อาศัยความช่วยเหลือจากเสรีไทยผู้ใหญ่ และผู้น้อยภายในประเทศเป็นอันมาก บางคนยอมสละถึงกับให้ใช้บ้านเป็นสถานีวิทยุ เวลากลางวันพวกเราอยู่ในสันติบาลเป็นนักโทษ ใช้เวลาอ่านหนังสือตำรวจบ้าง หนังสืออ่านเล่นบ้าง เลี้ยงปลา กัดบ้าง (เด็กๆ ลูกตำรวจชอบ) ตะตะกร้อบ้าง (ผู้ใหญ่ตำรวจบางคนชอบ) ชุคคุ

ทำการสุขาภิบาลในเขตบ้านข้าง อะไรเหล่านี้ เพื่อไม่ให้มีพิธีว่า
ในเวลากลางคืนพวกเรออกไปส่งวิทยุได้

แต่การติดต่อวิทยุ นั้นลำบากยากแสบเพราะเหตุว่ากองบัญชาการ
เข้าใจว่าเราถูกจับไปแล้ว จึงไม่ติดต่อมาตามกำหนดนัดหมาย
เราพยายามอยู่เป็นเวลาหลายเดือน ผลสุดท้ายจึงได้ส่งคนถือ
หนังสือไปทางบก ไปติดต่อกับเจ้าหน้าที่ทหารอังกฤษที่จุงกิง และ
อีกด้านหนึ่งเราใช้วิทยุกระจายเสียงของกรมโฆษณาการแต่งบทความ
สนทนาที่มีความนัย อ้างถึงชื่อปลอมของพวกเรา (ซึ่งไม่มีใครรู้
ในประเทศไทย) และขอร้องให้พวกเรา “ข้างเผือก” ในอินเดียคอย
ฟังวิทยุลับของพวกเราด้วย พวกเราในสันติบาลได้ผลัดเวรกัน
ไปส่งและรับวิทยุทุกคืนแต่ไม่มีผล นักวิทยุกลับมารายงานเป็น
ประจำว่าไม่ได้ยินเสียงจากอินเดีย จนกระทั่งถึงต้นเดือนกันยายน
เมื่อหนังสือที่ส่งออกไปทางบกประกอบด้วยข้อความสนทนา ที่ส่งโดย
วิทยุของกรมโฆษณาการได้ถึงหูพวกเราในอินเดีย ทางอินเดียจึง
ได้เริ่มติดต่อมา ในคืนวันที่ติดต่อนั้น พวกเราอนไม่หลับ เพราะ
ปลื้มปีติยินดีเหมือนกับตายแล้วเกิดใหม่

ด้วยความช่วยเหลือของผู้ใหญ่ในประเทศไทย หลังจากนั้น
งานของเสรีไทยจากอังกฤษ ก็เป็นไปโดยง่ายตายและปลอดภัย
เราได้รับความช่วยเหลือจากตำรวจทั่วประเทศ และหลังจากนั้น
ทหารบก ทหารเรือ และทหารอากาศก็ได้ร่วมมืออย่างแข็งขัน ตั้งแต่
ชั้นนายพลลงมาจนถึงชั้นพลทหาร ตั้งแต่ชั้นรัฐมนตรีลงมาจนถึง
ราษฎรสามัญ ในราวเดือนพฤษภาคม 2488 ขบวนการเสรีไทยได้เจริญ
เติบโตขึ้น จนกระทั่งเมื่อข้าพเจ้าได้รับอนุญาตให้ลาไปพักผ่อนที่
อินเดียและอังกฤษ ข้าพเจ้าก็สามารถออกเดินทางด้วยเครื่องบิน

คาตาลินาจากหัวหิน และกลับด้วยเครื่องบินคาโกต้าบินมาลงที่สนามบินของกองทัพอากาศไทยในภาคอีสาน คณะ “ช่างเผือก” และคณะเสรีไทยจากอเมริกา (ซึ่งมีจำนวนมากกว่าพวกเรา และทำงานได้รวดเร็วกว่าพวกเรา) ก็ได้เริ่มเข้ามาตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน 2487 เป็นต้นมา และเนื่องจากได้มีสถานีวิทยุติดต่อกับอินเดียเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมาก งานของคณะ Appreciation ก็มีความสำคัญน้อยลงทุกที จนกระทั่งเห็นว่าเราควรจะแยกกันไปทำงานที่อื่น พงษ์กับเรเวนได้ออกไปทำงานพิเศษก่อนหน้านั้นแล้ว ต่อมาในเดือนเมษายน 2488 กรกับจำก็ลงไปยะลา หลังจากนั้น ดีกับเค็ง ก็ไปปฏิบัติงานอีกแห่งหนึ่งในภาคใต้ ในกรุงเทพฯมีแต่แดงกับข้าพเจ้าเหลืออยู่ ไม่สู้จะได้อะไรเป็นกิจจะลักษณะนัก จนกระทั่งเสรีจสงคราม

4. ปัจฉิมบท และบทขยายความ

ข้อความในตอนที่ 3 ข้างต้นนั้น ข้าพเจ้าได้เขียนไว้นานแล้ว และในขณะนั้นได้พยายามเขียนให้ได้ความชัดพอสมควร แต่จะเขียนมากนักไม่ได้ เพราะเหตุผลหลายประการ บัดนี้ถึงโอกาสที่ควรจะขยายความเพิ่มขึ้นบ้าง (แต่ก็ยังไม่สามารถกระทำได้ทั้งหมด) ประกอบกับที่บทความนี้จะนำไปใช้เป็นผนวกของหนังสือประวัติการณ์ที่อาจารย์ดิเรก ชัยนาม เรียบเรียงขึ้น จึงขอบรรยายเพิ่มเติมไว้บางข้อที่เกี่ยวข้องกับหนังสือของอาจารย์ดิเรก ชัยนามนั้น

1. เหตุใดข้าพเจ้าจึงถูกเลือกให้เข้ามาติดต่อกับขบวนการเสรีไทยเป็นคนแรก คำตอบสั้นๆ ก็คือ เพราะขบวนการเสรีไทยในประเทศไทยนั้น เจ้าหน้าที่อังกฤษทราบดีว่ามีนายปริดี พนมยงค์ เป็นหัวหน้า และมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมือง มีส่วนสำคัญอยู่มาก

ในขบวนการนั้น ข้าพเจ้าเป็นธรรมศาสตร์บัณฑิตผู้หนึ่ง และเคยทำงาน
ในม.ธ.ก.อยู่หลายเดือน แม้ขณะนั้นจะไม่คุ้นเคยกับผู้ประศาสน์การ
(นายปรีดี) เป็นส่วนตัว ก็มีความสัมพันธ์กันอยู่บ้าง ดังนี้

(ก) ข้าพเจ้าสำเร็จได้ปริญญา ธ.บ.เมื่อมิถุนายน 2479
ซึ่งเป็นบัณฑิตรุ่นแรกในหมู่นักศึกษาที่เริ่มเรียน ตั้งแต่พ.ศ.2477
แรกตั้งม.ธ.ก.บัณฑิตรุ่นนี้เป็นรุ่นแรกที่มีการอบรมในมหาวิทยาลัย
ก่อนรับปริญญา พอจะได้คุ้นเคยวิสาสะกับคณาจารย์อยู่บ้าง

(ข) เมื่อข้าพเจ้าสอบไล่ได้รับปริญญาตรีเศรษฐศาสตร์ที่
มหาวิทยาลัยลอนดอนนั้น ทางมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมือง
โดยอาจารย์วิจิตร ลุทิตานนท์ ได้ทราบถึงคะแนนและผลที่สอบได้
เกียรตินิยมสูง ได้นำความเสนอผู้ประศาสน์การ และผู้ประศาสน์การ
ได้มีโทรเลขแสดงความยินดี ทั้งในฐานะผู้ประศาสน์การและฐานะ
รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง เจ้าสังกัด

ฉะนั้น สรุปความแล้ว หากข้าพเจ้าสามารถเล็ดลอดเข้ามาพบกับ
หัวหน้าขบวนการเสรีไทยในประเทศ ก็คงจะเป็นการสะดวกที่จะ
จะให้ความไว้วางใจและเชื่อถือในด้านขบวนการภายในไม่ต้องสอบสวน
ยืดเยื้อ หรือเป็นที่เคลือบแคลงสงสัย

แท้จริงก็เป็นเช่นนั้น เพราะเมื่อข้าพเจ้าและพวกถูกจับกุม
มาอยู่ในกองตำรวจสันติบาล นายตำรวจผู้ควบคุมข้าพเจ้าคือ ร้อยตำรวจ-
เอกพโยม จันทรงค์ ธ.บ. (ปัจจุบัน พ.ต.อ.) และก่อนที่อธิบดี
กรมตำรวจ (พลตำรวจเอกอดุลย์ อดุลยเดชจรัส) จะอนุญาตให้ตั้ง
สถานีวิทยุ (ที่พระที่นั่งอุดรฯ) ติดต่อกับฐานทัพในอินเดีย คุณพโยม
ก็ได้เสี่ยงอันตรายเอาเครื่องวิทยุไปตั้งทดลองส่งที่บ้านของตน
ทั้งนี้โดยติดต่อกับอาจารย์วิจิตร ลุทิตานนท์ (เลขาธิการม.ธ.ก.)

ขณะนั้น) และอาจารย์วิจิตรเป็นสื่อติดต่อกับอาจารย์ปรีดีอีกชั้นหนึ่ง คุณพโยมได้ลอบนำข้าพเจ้าไปพบอาจารย์ปรีดีเป็นครั้งแรกที่บ้านอาจารย์วิจิตรที่บางเขน เพื่อเสนอสารจากผู้บัญชาการสูงสุดของสหประชาชาติ (หลอดหลุยส์ เมานต์แบตเตน) ต่อหัวหน้าขบวนการเสรีไทย ในระหว่างที่ลี้ภัยหลบกระทำการ โดยยังมีได้รับอนุมัติจากอธิบดีกรมตำรวจนั้น เพื่อนๆ ข้าพเจ้าได้สามารถติดต่อทางวิทยุกับอินเดียเป็นผลสำเร็จ ได้สามารถรับเอาคุณประเสริฐ ปทุมมานนท์และคุณกฤษณ์ โขษยานนท์ มาลงร่มที่ใกล้หัวหิน และได้ติดต่อสัมพันธ์กับหัวหน้าเสรีไทยผู้อื่นเป็นครั้งคราว รวมทั้งอาจารย์ดิเรก ชัยนาม ด้วยการลอบพบปะกับผู้ใหญ่ในครั้งนั้น กระทำในเวลากลางวัน (เว้นแต่การนัดพบกันที่บ้านอาจารย์วิจิตรที่บางเขนนั้น เป็นเวลากลางวัน) ข้าพเจ้ามักจะ “แว็บ” จากที่พักในกองตำรวจสันติบาล มาเดินเล่นที่ถนนสนามม้า แล้วเผชิญคุณพโยมขับรถผ่านมาเป็นเวลาที่ยืนมองไม่เห็นหรือไม่สังเกต ข้าพเจ้าและเพื่อนเชลยสงครามเข้าไปนั่งปรือในรถแล้ว คุณพโยมพาขับไปยังที่นัดหมายต่างๆ แล้วถอยรถจำได้ว่าพบกับอาจารย์ดิเรกครั้งแรกเป็นวิธีนี้ หากลับก็มีการถอยรถอีกในที่นัดหมาย หวังจะได้เข้านอนก็สงๆ หรือระหว่าง “ทอ” คือสัญญาณเครื่องบินมาโจมตี ยิ่งต่อมา ท่านอธิบดีกรมตำรวจให้พบท่านหลังเที่ยงคืนทุกครั้ง บางครั้งเริ่มพบท่านเวลา 3 นาฬิกา และท่านมักจะพาไปเดินคุยกันในบริเวณพระบรมรูปทรงม้าบ้าง ในบริเวณอนุสาวรีย์ประชาธิปไตยบ้าง เมื่ออธิบดีกรมตำรวจอนุญาตให้ติดต่อทางวิทยุได้นั้น การติดต่อทางลับของเราเสร็จเรียบร้อยแล้ว ฉะนั้นจึงสามารถแสดงสมรรถภาพให้ท่านได้เห็นว่าคุณติดต่อได้รวดเร็วมาก พลร่มรุ่นแรกที่ท่านอธิบดีกรมตำรวจสั่งให้รับเป็นทางการได้คือ

นายเสนาะ นิลคำแหง นายประโพร เปาโรหิต และนายเทพ เสมถิติ
รับลงที่บนภูกระดึง พลร่มรุ่นหลังๆ ยิ่งรับได้สะดวกยิ่งขึ้น เพราะ
ขบวนการเสรีไทย รวมทั้งคุณพโยมไม่ต้องปฏิบัติกรเป็นความลับถึง
สองชั้น คือ นอกจากปิดญี่ปุ่นและคนอื่นๆ แล้ว ยังต้องปิดท่าน
อธิบดีและตำรวจอื่นๆ ด้วย และความร่วมมือของอธิบดีกรมตำรวจ
ทำให้การปฏิบัติงานของพวกเราทั้งหลายสะดวกขึ้นหลายประการ
เพราะตำรวจเป็นใจด้วย และตำรวจมีกำลังอยู่ทุกหนทุกแห่ง แม้ว่า
ญี่ปุ่นจะพบพวกเราที่เป็นนายทหารฝรั่งมากับตำรวจ ก็เตรียมกันไว้
ล่วงหน้าแล้วว่า จะเล่านิยายว่าตำรวจไทยจับเชลยได้

2. เหตุใดข้าพเจ้าจึงได้รับอนุญาตให้ลาไปพักผ่อนที่อินเดีย
และอังกฤษ ข้าพเจ้าได้รับอนุญาตให้ไปจากกรุงเทพฯ ได้ เมื่อ
มิถุนายน 2488 เพราะ (ก) ทางกองบัญชาการอังกฤษใครจะให้
ข้าพเจ้าไปรายงานตัวด้วยวาจา (ข) ข้าพเจ้าอยากไปอังกฤษ และเมื่อ
ได้ทำความดีความชอบถึงขนาด กองบัญชาการก็อนุญาตให้ข้าพเจ้า
ไปพักผ่อนที่อังกฤษได้ เพื่อเยี่ยมคู่รักของข้าพเจ้าที่นั่น

ประโยชน์ที่อาจารย์ปรีดีใคร่จะให้ข้าพเจ้าไปทำที่อังกฤษนั้น
ก็คือ ประโยชน์ทางเศรษฐกิจและการเมือง อาจารย์ปรีดีต้องการ
ให้ข้าพเจ้าไปขอร้องให้รัฐบาลอังกฤษยอมรับรองขบวนการเสรีไทย
เป็นรัฐบาลอันชอบธรรมของไทย ทำนองเดียวกับที่สหรัฐฯ ได้รับรอง
แล้ว และให้ข้าพเจ้าไปขอร้องให้รัฐบาลอังกฤษปลดปล่อยเงิน
สำรองเงินตราที่เราฝากไว้ที่อังกฤษ และซึ่งถูกกักกันอยู่ทั้งหมด
ในการนี้ อาจารย์ปรีดีบอกข้าพเจ้าให้พยายามติดต่อกับนายแอนโทนี
อีดอน รัฐมนตรีต่างประเทศขณะนั้น แต่ข้าพเจ้าเรียนปฏิเสธอย่างแข็งขัน
ว่าข้าพเจ้าไม่รู้จักอีดอน และการไปอังกฤษเพียงไม่กี่วัน จะเข้าพบอีดอน

นั่นเหลือวิสัย อย่างไรก็ตาม ข้าพเจ้าจะพยายามหาช่องทางที่ดีที่สุดที่จะเจรจากับใครคนใดคนหนึ่งในเรื่องนี้

ขณะนั้นปรากฏว่า สงครามทางยุโรปยุติแล้ว และอังกฤษกำลังจะมีการเลือกตั้งทั่วไป จากคำเล่าลือในกองทหารทั้งหลาย ข้าพเจ้าคะเนว่าพรรคกรรมกรของอังกฤษคงจะชนะเลือกตั้ง เผอิญประธานพรรคกรรมกรในขณะนั้น คือ ศาสตราจารย์ลัสกีแห่งมหาวิทยาลัยลอนดอน ข้าพเจ้าไม่คุ้นเคยเป็นส่วนตัวกับลัสกี เพราะท่านเป็นหัวหน้าวิชารัฐศาสตร์ ข้าพเจ้าเรียนทางเศรษฐศาสตร์ เคยแต่เข้าฟังบรรยายของท่าน แต่ก็คิดว่าคงจะเข้าหาท่านง่ายกว่าเข้าหาอีดนและอีกประการหนึ่ง ถ้าพรรคกรรมกรจะชนะเลือกตั้งแล้วการติดต่อกับอีดนก็ไม่มีความหมาย ฉะนั้นจึงตัดสินใจบนทักข้อความถึงลัสกีขอพบท่าน ท่านก็ดีใจหาย อนุญาตให้พบที่บ้านท่าน ข้าพเจ้าแต่งตัวใส่เครื่องแบบพันตรีอังกฤษเข้าไปพบลัสกี เพื่อแสดงว่าข้าพเจ้าเอาชีวิตเข้าแลกกับเรื่องนี้แล้ว โดยร่วมรบกับอังกฤษ แต่ข้อนี้ซาบซึ้งใจของศาสตราจารย์ลัสกีเพียงใด ไม่ปรากฏ ปรากฏแต่ว่า เมื่อข้าพเจ้าได้อธิบายเรื่องความต้องการของขบวนการเสรีไทยแล้ว ศาสตราจารย์ลัสกีได้บอกว่าท่านจะพยายามช่วย แต่มีเงื่อนไขอยู่ข้อหนึ่ง เงื่อนไขข้อนี้ท่านใช้เวลาอธิบายให้ข้าพเจ้าฟังถึงกว่าหนึ่งชั่วโมง สรุปความว่าท่านจะช่วยไทย แต่ไม่ต้องการช่วยไทยประเภทที่ถืออำนาจหรือมีทรัพย์สินส่วนตัวมากมาย ท่านต้องการช่วยอาสาสมัคร (common people) มากกว่า และเวลากว่าหนึ่งชั่วโมงนั้น ท่านใช้เทศนาให้ฟังว่า ควรจะช่วยอาสาสมัครทำไม

การติดต่อกับลัสกีนี้ไม่ได้ผลเต็มที่ตามที่คาดหวัง เพราะรัฐบาลกรรมกรของอังกฤษยังคงดำเนินนโยบายถือไทยเป็นศัตรูแบบเดิม

แต่อย่างไรก็ดี ศาสตราจารย์ลัสกีก็ได้กระทำตามที่ท่านพูดคือ ท่านพยายามเขียนบันทึกถึงนายเบวิน รัฐมนตรีต่างประเทศหลายครั้งตามที่ข้าพเจ้าขอร้อง ปรากฏจากปากคำของเพื่อน ๆ ที่อยู่กระทรวงการต่างประเทศอังกฤษว่า บันทึกของลัสกีนี้ได้รับพิจารณาจากเบวินอย่างเต็มที่ แสดงว่าแม้มิได้ผลจริงๆ ลัสกีก็ได้พยายามช่วยไทยโดยแท้จริง

3. การไปเจรจาที่แคนดีหลังการยอมแพ้ของญี่ปุ่น เมื่อญี่ปุ่นยอมแพ้แล้ว ข้าพเจ้าได้ถูกส่งไปกับคณะผู้แทนไทยยังแคนดีสองครั้ง ทั้งสองครั้งได้ถูกกำชับให้แต่งเครื่องแบบพันตรีอังกฤษ มิให้บกพร่อง เพราะการเจรจากับอังกฤษนั้นเป็นเรื่องสำคัญ อังกฤษไม่ยอมไทยง่าย ๆ อย่างสหรัฐฯ

ครั้งแรกข้าพเจ้าเดินทางไปในคณะของพลเอกหลวงเสนาณรงค์ เป็นคณะผู้แทนไทยฝ่ายทหาร พลเอกหลวงเสนาณรงค์เป็นหัวหน้าคณะไป เพราะท่านมีกิตติศัพท์เป็นที่ทราบกันอยู่ว่า ท่านเป็นผู้ที่ต่อต้านญี่ปุ่นอย่างแข็งขันที่สุดในการรุกขึ้นบกของญี่ปุ่นและสามารถต่อต้านได้สำเร็จในส่วนของท่าน จนรัฐบาลไทยสั่งหยุดยิง พลเอกหลวงเสนาณรงค์เป็นผู้ที่มีบุคลิกลักษณะเด่น สมเป็นทหาร และมีชื่อเสียงในทางสุจริต รักชาติ และกล้าหาญ คณะผู้แทนไทยคณะนั้นได้มีการเจรจากันมาก เป็นการ “แสดงธง” ของไทยเพื่อให้อังกฤษและนักหนังสือพิมพ์ทั่วไปเห็นว่า ไทยก็ได้สู้ญี่ปุ่น และพร้อมที่จะสู้ญี่ปุ่นตลอดมาจนเลิกสงคราม หากแต่สหประชาชาติห้ามหน่วงเหนี่ยวไว้

ข้าพเจ้าได้ไปในคณะผู้แทนไทยอีกครั้งหนึ่งยังกรุงแคนดี ซึ่งหม่อมเจ้าวิวัฒนไชย ไชยันต์ ทรงเป็นหัวหน้าไป รายละเอียดการเจรจาเรื่องนี้ ปรากฏในหนังสือของอาจารย์ดิเรกแล้ว จึงไม่จำเป็นต้องเล่าไว้ ณ ที่นี้ และความจริงข้าพเจ้าก็ถูกเรียกตัวกลับไป

ศึกษาต่อที่ลอนดอนเสียก่อนที่การเจรจาจะเสร็จลง

4. คุณหลวงสุรณรงค์ และนายมาร์ติน ก่อนจบบทความนี้ ข้าพเจ้าไม่ควรจะเว้นกล่าวถึงบุคคลสองท่าน ที่ได้ให้กำลังใจแก่เรา เมื่อเราไปถึงอินเดียใหม่ๆ ขณะนั้นใจของพวกทหารเสรีไทยกำลังฝ่อ เพราะได้ตรากตรำเดินทางมาเป็นเวลาหลายเดือนและไม่แน่ใจว่าอนาคตของพวกเราจะเป็นอย่างไรในอินเดีย ปรากฏว่า เราได้พบชาวอังกฤษหลายท่านที่เคยมาทำงานในประเทศไทย และพูดไทยได้อยู่ในกองทหารซึ่งจะบังคับบัญชาเราคนอังกฤษเหล่านี้ เช่น Pointon, Micholoyne, Bryce, Smith, Hobbs, Hopkins ได้ให้กำลังใจแก่พวกเราอยู่บ้าง แต่ท่านที่ให้กำลังใจแก่เราก็คือท่านหนึ่งนั่น คือ พลเอกหลวงสุรณรงค์ และ Mr.Martin คุณหลวงสุรณรงค์ท่านไปอินเดียจากสิงคโปร์ ขณะที่ท่านไปสิงคโปร์นั้นท่านไปราชการทหาร แต่เมื่อญี่ปุ่นเริ่มรุกรานท่านก็เลือกหลบหนีไปอินเดีย เพื่อแสดงว่าเป็นคนไทยคนหนึ่งที่ไม่ยอมแพ้พวกเรานู๋ม ๆ ได้เห็นตัวอย่างของท่านจริงๆ เข้าก็มีความตั้งใจสูงขึ้นอีกท่านหนึ่งเป็นชาวอังกฤษชื่อ มาร์ติน มีอายุมาก เป็นบิดาของนายแพทย์ไทย คือ นายแพทย์บุญสม มาร์ติน ท่านเดินจากประเทศไทยไปถึงอินเดียด้วยเท้าเพื่อไม่ยอมอยู่เป็นเชลยญี่ปุ่น พวกเราหลายคนคุ้นเคยกับบุตรของท่าน และถือท่านเสมือนคนไทยตัวอย่างของ “ลุงมาร์ติน” ก็เป็นสิ่งส่งเสริมกำลังใจของเราเช่นกัน

ทำไม CSI จึงเป็น Soft Contact Lens ที่มีราคาแพงที่สุดในโลก

เพราะ.... CSI เป็น Soft Contact Lens ชนิดเดียวที่ผลิตจากเนื้อวัสดุที่มีคุณภาพสูง เรียกว่า **GMA (Glyceryl Methacrylate)** ซึ่งมีช่องว่างระหว่างโมเลกุลเล็กมาก จึงป้องกันไม่ให้ความระคายเคืองจากโปรตีน ไขมัน แคลเซียม ที่มีอยู่ในน้ำตา ซึมผ่าน และเคลือบจับติดเนื้อเลนส์ ไม่เกิดหินปูนจับเลนส์

เพราะ.... CSI เป็น Soft Contact Lens ชนิดเดียวที่ต่อต้านสารระคายเคืองในน้ำตา ไม่ทำให้ตัวเลนส์สกปรก จึงช่วยลดการเกิดเยื่อเมือกตามนัยตา (GPC) ได้อย่างดี

เพราะ.... CSI เป็น Soft Contact Lens ชนิดเดียวที่มีความหนาแน่นของโมเลกุลสูง ไม่บดบังพ้องง่าย จึงให้ความคมชัดที่ดียิ่งกว่า **Soft Contact Lens** ทั่วไป

เพราะ.... CSI เป็น Soft Contact Lens ที่มีปริมาณการรอมน้ำต่ำ (38.6%) ไม่มีการดูดซึมสิ่งสกปรก ให้ผลที่ดีกว่า **Soft Contact Lens** ที่มีปริมาณการรอมน้ำสูง จึงทำให้มีอายุการใช้งานที่ยาวนานกว่าเลนส์ทั่ว ๆ ไป

เพราะ.... CSI เป็น Soft Contact Lens ที่ได้รับการออกแบบให้เนื้อเลนส์มีความบางเป็นพิเศษ เพื่อให้ออกซิเจนซึมผ่านเข้าสู่กระจกตาได้ดี จึงทำให้สวมใส่สบายและปลอดภัย

เพราะ.... CSI เป็น Soft Contact Lens ที่มีประจุไฟฟ้าเป็นกลาง **Neutral Charged** จึงไม่ยอมให้คราบตะกอนหรือสิ่งสกปรกจับติดบนผิวเลนส์ ช่วยให้ทำความสะอาดได้ง่าย

เพราะ.... จากการสำรวจการเลือกใช้ Soft Contact Lens ในสหรัฐอเมริกา พบว่า **CSI เป็น Soft Contact Lens** ที่จักษุแพทย์ชั้นนำเลือกใช้เป็นอันดับหนึ่ง*

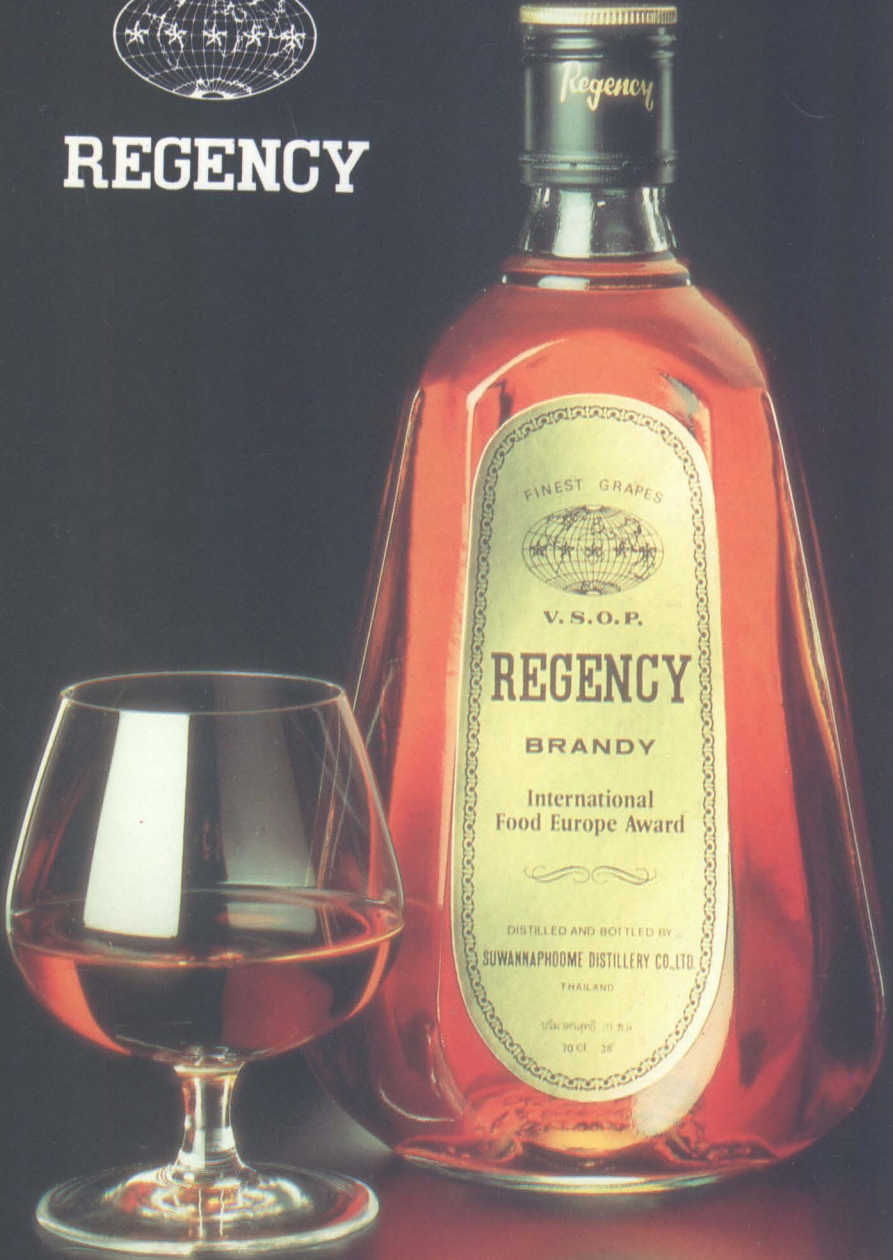

ด้วยคุณภาพที่สูงของ CSI

จึงไม่แพงไปกว่าคุณค่าดวงตาของคุณ

REGENCY

รสนิยมมีระดับ ไร้จนซี บรันตีไทย